

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE
“AD + DURUM BİÇİMBİRİMİ + İLGEÇ”
YAPISINDAKİ İLGEÇ ÖBEKLERİNİN
İŞLEVLERİ
Şaziye DİNÇER
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Doç. Dr. Erdoğan BOZ
Temmuz, 2008
Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE
“AD + DURUM BİÇİMBİRİMİ + İLGEÇ”
YAPISINDAKİ İLGEÇ ÖBEKLERİNİN İŞLEVLERİ

Hazırlayan
Şaziye DİNÇER

Danışman
Doç. Dr. Erdoğan BOZ

AFYONKARAHİSAR 2008

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Türkiye Türkçesinde “Ad + Durum Biçimbirimi + İlgeç” Yapısındaki İlgeç Öbeklerinin İşlevleri” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

17/07/2008

Şaziye DİNÇER

TEZ JÜRİSİ VE ENSİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI

İmza

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Erdoğan BOZ

Jüri Üyeleri : Prof. Dr. İrfan AYPAY

: Yrd. Doç. Dr. Cemil GÜLSEREN

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim dalı yüksek lisans öğrencisi Şaziye DİNÇER'in Türkiye Türkçesinde "Ad + Durum Biçimbirimi + İlgeç Yapısındaki İlgeç Öbeklerinin İşlevleri" başlıklı tezi 17.07.2008 günü saat: 16:00'da Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca değerlendirilerek kabul edilmiştir.

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE “AD + DURUM BİÇİMBİRİMİ + İLGEÇ” YAPISINDAKİ İLGEÇ ÖBEKLERİNİN İŞLEVLERİ

Şaziye DİNÇER

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

Temmuz 2008

TEZ DANIŞMANI: Doç. Dr. Erdoğan BOZ

Bu çalışmada, Türkiye Türkçesinde “Ad + Durum Biçimbirimi + İlgeç” yapısıyla oluşturulan ilgeç öbeklerinin işlevleri üzerinde durulmuştur. Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. “Giriş”ten sonra, I. Bölümde “İlgeç” başlığı altında, ilgeç tanımlarına yer verilip; ilgeçlerin köken, yapı ve işlev açısından tasnifleri yapılmıştır. Ayrıca son çekim ilgeçleri ve ilgeç öbeklerinin özellikleri belirlenmiştir. II. Bölümde, “Durum Ulamı” başlığı altında durum kavramı tanımları, ad durumlarının isimlendirilmesi ve bunların sayıları konusundaki farklılık ve benzerlikler ortaya konulmuştur. III. Bölümde ise, farklı ad durumlarını alan ilgeç öbekleriyle kurulan yapılar ve bu yapıların işlevleri tespit edilmiş, ilgili kaynaklardan alınan cümlelerle örneklendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Türkçesi, ilgeç, ilgeç öbekleri, durum ulamı, durum biçimbirimi.

ABSTRACT

FUNCTIONS OF THE PREPOSITION GROUPS IN WHICH "NOUN+CASE FORM+PREPOSITION" CONSTRUCTION IN TURKEY TURKISH"

Şaziye DİNÇER

AFYON KOCATEPE UNİVERSİTY
THE INSTUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF TURKİSH LANGUAGE AND LİTERATURE

July 2008

Advisor: Doç. Dr. Erdoğan BOZ

In this paper, Functions of the preposition groups which are composed by using "noun+case form+preposition" construction. The study is formed by three main parts. After "Introduction" in the 1. part definition of the prepositions are written; prepositions are classified from the aspects of their origin, usage and functions under the title of "Prepositions". Besides, it was defined the last termination preposition and prepositional groups' features. In the second part definition of the concept "case", the denomination of the noun cases and similarities and differences about their numbers are mentioned under the title of "case category". In the third part, it was determined the structures which were formed with the prepositional phrase which were created with different noun cases and their functions, and they were exemplified with the sentences which were taken from the related contexts.

Key Words: Turkey Turkish, preposition, preposition groups, case category, case form.

ÖNSÖZ

Dil, akla bin bir soru getiren, insanın bin bir sorunu kurcalamasına yol açan, sırlarla dolu bir varlıktır. ¹

Bu genellemeden yola çıkarak dilimizin de sırlarla dolu olduğunu, araştırmalar devam ettikçe bu sırların bir bir açıldığını, açılacağını söyleyebiliriz. İşte biz de bu amaçla, Türkiye Türkçesinde “Ad + Durum Biçimbirimi + İlgeç” yapısıyla kurulan ilgeç öbeklerini incelemeye karar verdik.

Çalışmamız, Giriş ve Sonuç bölümleri dışında üç ana bölümden oluşuyor. I. Bölümde; ilgecin tanımı verilir, köken, yapı ve işlevleri bakımından tasnifi yapılır. II. Bölümde; durum ulamının tanımı ve ad durumları üzerinde kısaca duruldu. III. Bölümde ise “Ad + Durum Biçimbirimi + İlgeç” yapısıyla kurulan öbekler, yapı ve işlevleri bakımından tasnif edildi. Her yapı ve işlev için araştırma yaptığımız kaynaklardan yeteri kadar örnekler verildi. Sonuç bölümünde ise elde edilen veriler sıralandı ve bu veriler bir tabloda gösterildi.

Bu çalışmanın bütün aşamalarında bana sabırla yol gösteren Hocam Doç. Dr. Erdoğan Boz’a ve benden hiçbir zaman yardımlarını esirgemeyen aileme sonsuz teşekkürler ediyorum.

Şaziye DİNÇER

---

¹ Aksan, 2003: 11

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	i
TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	x

GİRİŞ.....	1
------------	---

I. BÖLÜM İLGEÇ

1.1. TANIM	2
1.2. İLGEÇ TÜRLERİ	4
1.2.1. Son Çekim İlgeçleri	6
1.3. İLGEÇLERİN TASNİFİ	8
A) Kökenlerine Göre İlgeçler	9
B) Yapılarına Göre İlgeçler	10
C) İşlevlerine Göre İlgeçler	12
1.4. ASIL İLGEÇLER.....	14
1.4.1. İlgeç Görevindeki Adlar	15
1.4.2. İlgeç Görevindeki Ekler	17
1.5. İLGEÇ ÖBEKLERİ	19

II. BÖLÜM DURUM ULAMI

2.1. TANIM	23
2.2. AD DURUMLARI	24
2.3. DURUM BİÇİMBİRİMLER VE DURUM BİÇİMBİRİMLERİN ADLANDIRILMASI	27
2.2.1. Yalın Durum	28
2.2.2. Yönelme Durumu	30
2.2.3. Belirtme Durumu	33
2.2.4. Bulunma Durumu	35
2.2.5. Ayrılma Durumu	37
2.2.6. İlgı Durumu	40
2.2.7. Vasıta Durumu	42
2.2.8. Eşitlik Durumu	43

III. BÖLÜM

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE “AD + DURUM BİÇİMBİRİMİ + İLGEÇ” YAPISIYLA KURULAN İLGEÇ ÖBEKLERİNİN YAPISAL VE İŞLEVSEL TASNİFİ

3.1. YAPI: AD + YALIN DURUM + İLGEÇ	45
3.1.1. Ad + Yalın Durum + ara.....	47
3.1.2. Ad + Yalın Durum + arasında	47

3.1.3. Ad + Yalın Durum + aşırı	47
3.1.4. Ad + Yalın Durum + cihetle.....	48
3.1.5. Ad + Yalın Durum + cihetten.....	48
3.1.6. Ad + Yalın Durum+ cins.....	48
3.1.7. Ad + Yalın Durum + cinsten	49
3.1.8. Ad + Yalın Durum + çeşit.....	49
3.1.9. Ad + Yalın Durum + değil	49
3.1.10. Ad + Yalın Durum + denli	49
3.1.11. Ad + Yalın Durum + derece.....	50
3.1.12. Ad + Yalın Durum + diye.....	50
3.1.13. Ad + Yalın Durum + dolayları	52
3.1.14. Ad + Yalın Durum + dolayısıyla.....	52
3.1.15. Ad + Yalın Durum + evvel.....	52
3.1.16. Ad + Yalın Durum + gibi	53
3.1.17. Ad + Yalın Durum + hakkında.....	55
3.1.18. Ad + Yalın Durum + hasebiyle	55
3.1.19. Ad + Yalın Durum + için	56
3.1.20. Ad + Yalın Durum+ içinde.....	57
3.1.21. Ad + Yalın Durum + ile	57
3.1.22. Ad + Yalın Durum + kadar.....	59
3.1.23. Ad + Yalın Durum + misali.....	61
3.1.24. Ad + Yalın Durum + münasebetle	62
3.1.25. Ad + Yalın Durum + nispette.....	62
3.1.26. Ad + Yalın Durum + olarak	62
3.1.27. Ad + Yalın Durum + sebebiyle	62
3.1.28. Ad + Yalın Durum + sıra.....	63
3.1.29. Ad + Yalın Durum + takdirde	63
3.1.30. Ad + Yalın Durum + tarzda.....	63
3.1.31. Ad+ Yalın Durum+ türlü.....	64
3.1.32. Ad + Yalın Durum + üstü.....	64
3.1.33. Ad + Yalın Durum + üzere.....	64
3.1.34. Ad + Yalın Durum + üzre.....	65
3.1.35. Ad + Yalın Durum + üzerine.....	66
3.1.36. Ad + Yalın Durum + veçhile.....	66
3.1.37. Ad + Yalın Durum + yerinde	66
3.2. AD + YÖNELME DURUMU + İLGEÇ	69
3.2.1. Ad + Yönelme Durumu + ait.....	70
3.2.2. Ad + Yönelme Durumu + bakarak.....	70
3.2.3. Ad + Yönelme Durumu + bedel	71
3.2.4. Ad + Yönelme Durumu + benzer.....	71
3.2.5. Ad + Yönelme Durumu + bile.....	71
3.2.6. Ad + Yönelme Durumu + binaen	71
3.2.7. Ad + Yönelme Durumu + ça	72
3.2.8. Ad + Yönelme Durumu + dair	72
3.2.9. Ad + Yönelme Durumu + değgin.....	72
3.2.10. Ad + Yönelme Durumu + değin.....	73
3.2.11. Ad + Yönelme Durumu + dek.....	73
3.2.12. Ad + Yönelme Durumu + doğru	74

3.2.13. Ad + Yönelme Durumu + göre.....	75
3.2.14. Ad + Yönelme Durumu + ilişkin.....	76
3.2.15. Ad + Yönelme Durumu + kadar.....	76
3.2.16. Ad + Yönelme Durumu + kala.....	78
3.2.17. Ad + Yönelme Durumu + kalırsa.....	78
3.2.18. Ad + Yönelme Durumu + karşı.....	78
3.2.19. Ad + Yönelme Durumu + karşılık.....	79
3.2.20. Ad + Yönelme Durumu + karşın.....	80
3.2.21. Ad + Yönelme Durumu + mahsus.....	80
3.2.22. Ad + Yönelme Durumu + mukabil.....	80
3.2.23. Ad + Yönelme Durumu + nazaran.....	81
3.2.24. Ad + Yönelme Durumu + nispetle.....	81
3.2.25. Ad + Yönelme Durumu + oranla.....	82
3.2.26. Ad + Yönelme Durumu + rağmen.....	82
3.2.27. Ad + Yönelme Durumu + yakın.....	82
3.2.28. Ad + Yönelme Durumu + taraf.....	83
3.3. AD + AYRILMA DURUMU + İLGEÇ.....	85
3.3.1. Ad + Ayrılma Durumu + artık.....	85
3.3.2. Ad + Ayrılma Durumu + aşağı.....	86
3.3.3. Ad + Ayrılma Durumu + ayrı.....	86
3.3.4. Ad + Ayrılma Durumu + başka.....	86
3.3.5. Ad + Ayrılma Durumu + başlayarak.....	87
3.3.6. Ad + Ayrılma Durumu + beri.....	87
3.3.7. Ad + Ayrılma Durumu + bile.....	88
3.3.8. Ad + Ayrılma Durumu + böyle.....	88
3.3.9. Ad + Ayrılma Durumu + bu yana.....	88
3.3.10. Ad + Ayrılma Durumu + çok.....	89
3.3.11. Ad + Ayrılma Durumu + daha.....	89
3.3.12. Ad + Ayrılma Durumu + dışarı.....	89
3.3.13. Ad + Ayrılma Durumu + dolaylı.....	89
3.3.14. Ad + Ayrılma Durumu + evvel.....	90
3.3.15. Ad + Ayrılma Durumu + gayri.....	91
3.3.16. Ad + Ayrılma Durumu + geri.....	91
3.3.17. Ad + Ayrılma Durumu + ibaret.....	91
3.3.18. Ad + Ayrılma Durumu + içeri.....	91
3.3.19. Ad + Ayrılma Durumu + itibaren.....	92
3.3.20. Ad + Ayrılma Durumu + önce.....	92
3.3.21. Ad + Ayrılma Durumu + öte.....	93
3.3.22. Ad + Ayrılma Durumu + ötürü.....	93
3.3.23. Ad + Ayrılma Durumu + özge.....	94
3.3.24. Ad + Ayrılma Durumu + sonra.....	94
3.3.25. Ad + Ayrılma Durumu + tarafa.....	95
3.3.26. Ad + Ayrılma Durumu + yana.....	96
3.3.27. Ad + Ayrılma Durumu + uzak.....	96
3.3.28. Ad + Ayrılma Durumu + yukarı.....	97
3.3.29. Ad + Ayrılma Durumu + ziyade.....	97
3.4. AD + İLGI DURUMU + İLGEÇ.....	99
3.4.1. Ad + İlgi Durumu + gibi.....	100

3.4.2. Ad + İlgi Durumu + için.....	101
3.4.3. Ad + İlgi Durumu + ile.....	102
3.4.4. Ad + İlgi Durumu + kadar.....	102
3.4.5. Ad + İlgi Durumu + yanı sıra.....	103
3.5. AD + BELİRTME DURUMU + İLGEÇ	105
3.5.1. Ad + Belirtme Durumu + aşkın.....	106
3.5.2. Ad + Belirtme Durumu + değil	106
3.5.3. Ad + Belirtme Durumu + geçe.....	106
3.6. AD + VASİTA DURUMU + İLGEÇ	108
3.6.1. Ad + Vasıta Durumu + beraber	109
3.6.2. Ad + Vasıta Durumu + birlikte	109
SONUÇ	112
KAYNAKÇA	118

TABLULAR LİSTESİ

1. Tablo “Ad + Yalın Durum + İlgeç” Yapısında İşlevler.....	68
2. Tablo “Ad + Yönelme Durumu + İlgeç” Yapısında İşlevler.....	84
3. Tablo “Ad + Ayrılma Durumu+ İlgeç” Yapısında İşlevler	98
4. Tablo “Ad + İlgi Durumu + İlgeç” Yapısında İşlevler	104
5. Tablo “Ad + Belirtme Durumu + İlgeç” Yapısında İşlevler.....	107
6. Tablo “Ad + Vasıta Durumu + İlgeç” Yapısında İşlevler	111
7. Tablo “Ad + Durum Biçimbirimi + İlgeç” Yapısında İşlevler	114

GİRİŞ

Araştırmanın Amacı: “Ad + durum biçimbirimi + ilgeç” yapısıyla kurulan ilgeç öbeklerini köken, yapı ve işlevlerine göre tasnif etmektir.

Araştırmanın Önemi: “Ad + durum biçimbirimi + ilgeç” yapısıyla kurulan ilgeç öbeklerinin köken, yapı ve işlevlerini tespit ederek Türkiye Türkçesinin bilinmeyen veya az bilinen yönlerini aydınlatmaktır.

Araştırmanın Yöntemi: Konumuza hazırlık çalışması yapmak üzere öncelikle “ilgeç” ve “durum biçimbirimleri” üzerinde duruldu. Ardından ilgeç öbekleri; köken, yapı ve işlevleri bakımından tasnif edildi ve sonuçta elde edilen veriler değerlendirildi. Bütün bu çalışmalar için konumuzla ilgili bütün dilbilgisi kitapları, dergiler, bildiri kitapları, vs. yayınlar tarandı. Fişlere kaydedilen bu bilgiler kendi içlerinde tasnif edilerek bölümler oluşturuldu.

Araştırmanın Evreni, Örneklemi: Araştırmanın evreni, Türkiye Türkçesidir. Örneklemi ise taradığımız bütün dil bilgisi kitapları, dergiler, bildiri kitapları, vs. yayınlardır.

Araştırmanın Sonucu: Yapılan çalışmada “Ad + durum biçimbirimi + ilgeç” yapısıyla kurulan ilgeç öbekleri yapı ve işlev bakımından tasnif edilmiş ve elde edilen veriler tablo halinde gösterilmiştir.

I. BÖLÜM

İLGEÇ

1.1. TANIM

İlgecin tanımı konusunda Türk dili araştırıcıları farklı terimler kullanmış ve farklı açıklamalar yapmışlardır.

Muharrem Ergin, “edat” terimini kullanır ve bunların, “manaları olmadığını, sadece gramer vazifeleri bulunduğunu; hiçbir nesne veya hareketi karşılamadığını; fakat manalı kelimelerle birlikte kullanılırken bir dereceye kadar manalandığını, bir ifade kazandığını, böylece bir gramer vazifesi yapacak duruma geldiğini” belirtir (Ergin, 2003: 348).

Tahsin Banguoğlu, “takı” terimini kullanıp bunları, “isimlerden sonra gelip onların söz içinde başka unsurlarla ilişkilerini kuran kelimeler” olarak değerlendirir (Banguoğlu, 1990: 385).

Haydar Ediskun, “ilgeç”leri, “başlı başlarına anlamları olmayan fakat anlamlı kelimelere, takımlara, kelime gruplarına ulandıkları veya bir cümleye girdikleri zaman çeşitli anlam ilgileri kuran ve böylece kendi anlamları sezilen kelimeler” olarak ifade eder (Ediskun, 1993: 284).

Kaya Bilgegil, “ilgeçler”in, “anlamlarının eksikliği yüzünden tek başına bir hükme hedef olamayan veya haklarında hüküm verilemeyen, esasen nefislerindeki mahsur anlam da, takip ettikleri isim soylu kelimedenden sonra meydana çıkabilen sözler” olduğunu belirtir (Bilgegil, 1982: 220).

Necmettin Hacıeminoğlu, “ilgeç”leri, “bir gramer unsuru olarak edatlar tek başlarına manaları olmayıp, ancak cümledeki diğer kelime ve kelime grupları arasında çeşitli münasebetler kurmağa yarayan ‘alet sözler’dir, ‘vasıtalardır(...) denilebilir ki, edatlar dilin mantıkî kuruluşunu teşkil eden cümle yapısının ‘harcı’dır” şeklinde tanımlar (Hacıeminoğlu, 1992: IV).

Zeynep Korkmaz, “edat” terimini kullanır ve bunları, “yalnız başlarına anlamı olmayan, ad ve ad soylu kelime ve kelime gruplarından sonra gelerek anlam bakımından bunlarla sıkı sıkıya bağlı bulunan, gramer bakımından onlara hâkim olan ve eklendikleri kelimeler ile cümlenin öteki kelimeleri arasında çeşitli anlam ilişkileri kuran görevli sözler” olarak tanımlar (Korkmaz, 2003a: 1052).

Süer Eker, “ilgeç”lerin, “eylemlerin, fiilimsilerin ya da sıfatların görevce kendine benzeyen sözcüklerin anlamlarını etkileyen, kimi kez güçlenip, kimi zaman kısıtlayan sözcükler” olduğunu ifade eder (Eker, 2002: 306).

Tufan Demir, “edat” terimini kullanır ve bunları “tek başlarına anlamları olmayan; ancak bir cümleye girdiklerinde ya da bir sözcüğe, sözcük öbeğine ulandıklarında sözcükler arasında çeşitli anlam ilgileri kuran ve kendi anlamları böylece beliren sözcükler” olarak tanımlar (Demir, 2004: 491).

Birsel Oruç, “ilgeç”leri, “isimlerin ve isim soylu kelimelerin çeşitli şekillerine gelerek bağlı olduğu isimle cümlenin diğer unsurları arasında zaman, mekân, cihet, tarz, benzerlik, başkalık vb. gibi çeşitli ilgiler kuran, bu kelimelerle birlikte ‘edat grubu’ adını verdiğimiz kelime gruplarını meydana getiren gramer vazifeli kelimeler” şeklinde açıklar (Oruç, 1997: 428).

Türk Dili araştırıcıları, ilgecin tanımı konusunda; ilgeçlerin tek başlarına anlamlı olmamaları, anlamlı kelimelere ve kelime gruplarına ulandıklarında veya cümleye girdikleri zaman çeşitli anlam ilgileri kurmaları, kelime, kelime grupları ve cümlede kurduğu ilişkiler sonucunda kendi anlamlarının belli olması, sonuna geldiği isimlerle “ilgeç öbeği” denilen kelime grubunu meydana getiren gramer vazifeli kelimeler olmaları, gibi özelliklerini göz önünde tutmuşlardır.

İlgeçlerin tanımı konusunda yukarıda verdiklerimizden başka farklı kaynaklarda benzer tanımlar yapılmıştır.²

1.2. İLGEÇ TÜRLERİ

Muharrem Ergin'e göre ilgeçler;

1. Ünlem Edatları
2. Bağlama edatları
3. Son Çekim Edatları

olmak üzere üç türdür. Ergin, daha sonra bunları da kendi arasında bölümlendirmiş, bu arada ünlem ve bağlaçları da ilgeçler içinde ele almıştır (Ergin, 2003: 348- 365).

Tahsin Banguoğlu, ilgeçleri "Takı" başlığı altında;

- I. Takılar ve Çeşitleri
- II. Takılarda İstem
  - A. Kim Hali İsteyen Takılar
  - B. Kime Hali İsteyen Takılar
  - C. Kimden Hali İsteyen Takılar
  - D. Adı Katkı Alan Takılar

şeklinde iki başlıkta ele almış ve bunları bağlam ve ünlemlerden ayrı tutmuştur (Banguoğlu, 1990: 385- 388).

Necmettin Hacıeminoğlu, ilgeçleri;

1. Çekim Edatları
2. Bağlama Edatları
3. Kuvvetlendirme Edatları
4. Karşılaştırma-Denkleştirme Edatları

---

² Gencan, 1979: 438; Gülensoy, 2000: 425; Koç, 1996: 229; Atabay, Özel, Kutluk, Ed.:Aksan, 1983: 132; Hengirmen, 1998: 167; Bozkurt, 1968: 131; Güneş, 1995: 219; Olgun, 1996: 60; Tarikdaroğlu, 1994: 132; Bolulu, 1990: 8; Korkmaz, 2003: 79; Vardar, 2002: 120; Türkçe Sözlük, 2005: 599.

5. Soru Edatları
6. Çağırma-Hitap Edatları
7. Cevap Edatları
8. Ünleme Edatları (Ünlemler)
9. Gösterme Edatları
10. Tekerrür Edatları

şeklinde on gruba ayırır (Hacıeminoğlu, 1992: VIII).

Tahir Nejat Gencan, konuyu “İlgeçler ve Kullanılışları” başlığında ele alır; “Benzetme ve Nedenlik İlgeçleri” diye ikiye ayırır (Gencan, 1979: 473- 480).

Sezai Güneş, ilgeçleri;

1. Çekim Edatları(İlgeçler)
2. Bağlama Edatları(Bağlaçlar)
3. Seslenme/Hitap Edatları(Ünlemler)

olmak üzere üç bölümde sınıflandırır (Güneş, 1995: 219).

Recep Toparlı, edatları;

1. Ünlemler
2. Bağlama Edatları
3. Son Çekim Edatları

olmak üzere üçe ayırmıştır (Toparlı, 1999: 432).

Tahir Balcı, edat teriminin zihinleri bulandırdığını savlar ve edat altında gösterilen terimlerin aşağıdaki biçimde bölümlendirilmesini önerir:

1. Ünlemler
2. Bağlaçlar
3. İlgeçler
4. Tümçemsiler
5. Önsözcükler
6. Ayırtaçlar (Balcı, 2003: 8- 13).

Zeynep Korkmaz, edatların sınıflandırılması konusunda şu eleştiriyi yapar: “Bazı dilcilerimiz ve gramer yazarlarımız, edatların yalnız başlarına bir anlam taşımaları dışında, isim ve fiillerin aksine çekime girmemeleri gerekçesi ile bu konuyu Osmanlı gramercileri gibi geniş kapsamlı tutarak kendi içinde üç alt bölüme ayırmışlardır. Bunlar:

1. Çekim edatları veya son çekim edatları,
2. Bağlama edatları
3. Ünlem edatları’dır.

Türkçenin kendi malzemesine dayanan yapı ve işleyiş ölçüleri ile gramer birimlerinin birbirinden farklı görevlerini dikkate alınca, “anlamli” kelimeler dışında kalan “görevli” kelimelerin yalnız edatlar (postposition) ile bağlaç (konjenktion) ları içine aldığı görülüyor. Bu iki söz grubu, yalnız başlarına birer anlam taşımamaları ve öteki söz bölükleri gibi çekime girmemeleri bakımından birbirlerine benzeseler de, nitelikleri dolayısıyla dilde birbirinden farklı işlevler yüklenmiş oldukları için, bunları asla aynı başlık altında toplayamayız. Birbirinden ayrı birer kelime sınıfı olarak kabul etmek zorundayız. Ünlemler ise ne edatlar ne de bağlaçlarla karıştırılmaması gereken gramer birimleridir. Bunlar; bir tabiat sesini taklide, birini çağırma için seslenmeye veya korku, sevinç, acıma, şaşkınlık, üzüntü gibi çeşitli duygu, düşünce ve heyecan anlatmaya yarayan dolayısıyla, bir yönü ile de özel anlam taşıyan söz bölükleridir. İşte bu üç kelime sınıfı arasındaki nitelik farkları dolayısıyla, bunların gramerlerimizde ortak edat kapsamından çıkarılarak kendi özelliklerine uygun adlandırmalar ile özel bölümler halinde ele alınması gerekmektedir” (Korkmaz, 2000: 232- 235).

1.2.1. Son Çekim İlgeçleri

Muharrem Ergin, son çekim ilgeçlerini “işletme eki vazifesi gören edatlar” olarak tanımlar (Ergin, 2003: 365). Bunların isimlerden sonra gelerek onların çeşitli zarf hallerini yaptığını, fonksiyonları bakımından da hal eklerine benzediklerini belirtir ve hal eklerinin ismin nominal hallerini, isim hallerini; son çekim edatlarının ise ismin adverbial hallerini, zarf hallerini meydana getirdiğini ifade eder. Son çekim edatlarını hal eklerinin, isim çekim eklerinin tamamlayıcıları, yardımcıları, onların

vazife ortakları olarak gören Ergin, isim çekim eklerinin ismin belirli, sayılı hallerini karşıladığını, bu belirli haller dışında ismin birçok zarf hali olduğunu; hal ekleriyle karşılanamayan bu zarf hallerini son çekim edatlarının yaptığını ve bunlara kısaca “çekim edatları” da denilebileceğini belirtir. Ayrıca son çekim edatlarının beraber buldukları isim unsurunun sonuna geldiğini ve onunla birlikte edat grubunu meydana getirdiğini, ismin zarf halini teşkil eden bu grubun zarf veya sıfat olarak kullanılacağını; bunların isim unsuruna ekli veya eksiz olarak bağlanacağını söyler (Ergin, 2003: 365- 366).

Necmettin Hacıeminoğlu, “çekim edatları” olarak adlandırdığı son çekim ilgeçlerinin “isimlerden sonra gelerek, bağlı olduğu isimle cümledeki diğer unsurları arasında zaman, mekân, cihet, tarz, benzerlik, başkalık v.b. gibi bakımlardan çeşitli ilgiler kuran kelimeler” olduğunu kaydeder (Hacıeminoğlu, 1992: 1).

Son çekim edatı yerine ‘çekim edatı’ tabirini daha uygun bulan Hacıeminoğlu, bunu “Avrupalı Türkologlar kendi dillerinin hususiyetine kıyasla Türkçedeki çekim edatlarına postposition ‘sona gelen edat’ adını vermektedir. Bizim gramercilerimiz de umumiyetle bu ismi benimsemişlerdir. Hâlbuki Türkçede bir ‘öne gelen edat’ veya ek olmadığına, bütün ek ve edatlar tabii olarak, sona geldiğine göre, bunlar için ‘son çekim edatı’ tabirini kullanmak da hatalıdır. Çünkü bu ister istemez, bir de ‘ön çekim edatı’ nın mevcut olduğunu zannettirmektedir. Onun içindir ki biz ‘son çekim edatı’ tabirini yanlış buluyor ve sadece ‘çekim edatı’ demekle yetiniyoruz.” şeklinde açıklar (Hacıeminoğlu, 1992: 1).

Zeynep Korkmaz, “son çekim edatı, son takı” terimleri ile ilgili şu eleştiriyi yapar: “Son çekim edatı” ve “ön çekim edatı” terimleri de Arap gramerleri geleneği ile batı gramerleri kalıplarının birbiri içine sokulmasından oluşan bir adlandırmadır. Çünkü, çekim edatı veya son çekim edatı gibi bir terim, çekim edatı olmayan edatların da varlığını çağrıştıracığından, doğal olarak bizi yine üçlü edat sınıflandırmasına götürmektedir (Çekim edatları veya son çekim edatları, bağlama edatları, ünlem edatları). Nitekim bu terimleri kullananlar da edatları böyle anlayıp böyle sınıflandırmışlardır. Öte yandan son çekim edatı (postposition) şeklindeki bir terimin kullanılması da ister istemez aklımıza bir “ön çekim edatı” (prepositon)’nın

varlığını getiriyor. Oysa, Türkçede bir “ön çekim edatı” yoktur ki buna paralel bir de son çekim edatı olsun. Son takı terimi de aynı niteliktedir” (Korkmaz, 2000: 233-234).

Tuncer Gülensoy, son çekim ilgeçleri yerine “son çekim edatı” terimini kullanır ve bunların “işletme eki vazifesi gören edatlar olduğunu, isimlerden sonra gelerek onların çeşitli zarf hallerini yaptıklarını; beraber buldukları isim unsurunun sonuna gelerek ve onunla birlikte edat grubu adı verilen kelime grubunu meydana getirdiğini” belirtir (Gülensoy, 2000: 427).

A.Von Gabain, son çekim ilgeçlerini “son çekim edatı” şeklinde isimlendirir ve bunları “isimleri, zamirleri ve sayıları takip eden, onlarla sıkı sıkıya bağlı, manalarına göre onlara tabi, fakat gramer bakımından onlara hâkim kelimeler” olarak tanımlar (Gabain, 1988: 93).

Recep Toparlı, son çekim ilgeçleri yerine “son çekim edatı” tabirini kullanır ve bunların “isimlerden sonra gelerek, bağlı olduğu isimle cümlenin diğer unsurları arasında ‘zaman’, ‘yer’, ‘benzerlik’, ‘başkalık’ vb. bakımlardan çeşitli ilgiler kuran kelimeler” olduğunu ifade eder.(Toparlı, 1999: 432) Toparlı, bunların bir isim veya isimden türemiş kelimelerden sonra gelerek kullanıldığını, birlikte kullanıldığı kelimelerle de “edat grubu” oluşturduğunu ve bu grupların Türkçede “zarf” veya “sıfat” olarak kullanıldığını belirtir (Toparlı,1999: 432- 433).

1.3. İLGEÇLERİN TASNİFİ

- A. Köken
- B. Yapı
- C. İşlev

A) Kökenlerine Göre İlgeçler

Muharrem Ergin, son çekim ilgeçlerini kökenlerine göre ikiye ayırmıştır. Bunların bir kısmı yalnız edat olarak kullanılanlardır ki bunlar asıl edatlardır, bir kısmı ise aslında isimken edat gibi de kullanılan kelimelerdir (Ergin, 2003: 367).

Necmettin Hacıeminoğlu, “çekim ilgeci” olarak isimlendirdiği ilgeçleri yapı ve menşe bakımından;

1. İsim menşeli olanlar
2. Fiil menşeli olanlar
3. Yabancı menşeli olanlar

olmak üzere üç gruba ayırır; kullanılışları bakımından da;

1. Yalnız edat olarak kullanılan donmuş kelimeler
2. Aslında isim veya zarf olmakla beraber, geçici olarak edat durumunda kullanılan kelimeler

şeklinde ikiye ayırır (Hacıeminoğlu, 1992: 2).

A.Von Gabain, “son çekim ilgeçleri” terimini kullandığı ilgeçleri;

1. Fiil menşeli olanlar
2. İsim menşeli olanlar

olmak üzere ikiye ayırmıştır (Gabain, 1988: 93- 98).

“Takı” terimini kullanan Banguoğlu;

1. Kök olan takılar
2. İsimden üreme takılar
3. Fiilden üreme takılar
4. Yer ve yön adlarından takılar

şeklinde bir tasnif yapmıştır (Banguoğlu, 1990: 389).

Tahir Nejat Gencan, ilgeçleri;

1. Kök ve kök görünüşlü yalnız ilgeçler
2. Türemişe benzeyen ilgeçler

3. Bileşikler

olmak üzere üç gruba ayırır (Gencan, 1979: 445).

Bazı Türk Dili araştırmacıları, ilgeçleri kökenlerine göre tasnif ederken “köken” terimi yerine “yapı” terimini de kullanmışlardır.

İlgeçlerinin köken tasnifi konusunda yukarıda verdiklerimizden başka farklı kaynaklarda benzer tasnifler yapılmıştır.³

B) Yapılarına Göre İlgeçler

Muharrem Ergin, bu gruptaki ilgeçleri;

1. Öteki isimlerin yalın, zamirlerin genitif veya akuzatif halleri ile birleşenler
2. Yalın hal ile birleşenler
3. Datif hali ile birleşenler
4. Ablatif hali ile birleşenler

şeklinde dört gruba ayırır (Ergin, 2003: 367- 369).

Tuncer Gülensoy, ilgeçleri;

1. İsimlerle eksiksiz olarak birleşenler
2. Zamirlerin genitif halleri ile birleşenler
3. İsimlerin ve zamirlerin datif hali ile birleşenler
4. İsimlerin ve zamirlerin ablatif hali ile birleşenler

olmak üzere dört gruba ayırır (Gülensoy, 2000: 427).

Recep Toparlı, ilgeçleri kendilerinden önceki kelimelerin aldıkları isim çekim eklerine göre yedi gruba ayırır:

1. Yalın haldeki kelimelerden sonra kullanılanlar
2. İlgi hali eki almış kelimelerden sonra kullanılanlar
3. Yükleme hali almış kelimelerden sonra kullanılanlar

---

³ Bilgegil, 1982: 220; Demir, 2004: 495; Korkmaz, 2003a: 1055; Oruç, 1999: 429.

4. Yönelme hali eki almış kelimelerden sonra kullanılanlar
5. Ayrılma hali eki almış kelimelerden sonra kullanılanlar
6. Vasıta hali eki almış kelimelerden sonra kullanılanlar
7. İyelik eki almış kelimelerden sonra kullanılanlar (Toparlı, 1999: 433 – 434).

Tahsin Banguoğlu, “Takılarda istem” başlığı altında takıların dört türlü istemi olduğunu belirtir:

1. Kim hali isteyen takılar
2. Kime hali isteyen takılar
3. Kimden halini isteyen takılar
4. Adı katkı alan takılar (Banguoğlu, 1990: 386).

Zeynep Korkmaz, ilgeçleri istedikleri durum ekleri açısından;

1. Yalın durum isteyen edatlar
2. Zamirlerden sonra ilgi durumu isteyen edatlar
3. Yönelme durumu isteyen edatlar
4. Çıkma durumu isteyen edatlar

olmak üzere dört gruba ayırır (Korkmaz, 2003a: 1061).

Nurettin Koç, ilgeçleri yapılarına göre altı başlık altında toplar:

1. Yalın ilgeçler
2. Yönelmeli ilgeçler
3. Çıkmalı ilgeçler
4. Bağlamalı ilgeçler
5. Eylem çekim ekleriyle kullanılan ilgeçler
6. Eylemsi ekleriyle kullanılan ilgeçler (Koç, 1996: 229).

Bazı Türk Dili araştırmacıları, ilgeçleri yapılarına göre tasnif ederken “yapı” terimi yerine “kullanılış” terimini de kullanmışlardır.

İlgeçlerin yapı tasnifi konusunda yukarıda verdiklerimizden başka farklı kaynaklarda benzer tasnifler yapılmıştır.⁴

C) İşlevlerine Göre İlgeçler

Muharrem Ergin, “son çekim edatı” terimini kullandığı ilgeçleri işlevlerine göre;

1. Vasıta ve beraberlik edatları
2. Sebep edatları
3. Benzerlik edatları
4. Başkalık edatları
5. Diğer hal edatları
6. Miktar edatları
7. Zaman edatları
8. Yer yön edatları

olmak üzere sekiz başlıkta toplar (Ergin, 2003: 369- 372).

Necmettin Hacıeminoğlu, “çekim edatları” terimini kullandığı ilgeçleri işlevlerine göre;

1. Başkalık, farklılık, ifade edenler
2. Benzerlik ve miktar bildirenler
3. Mekân ve zaman ifade edenler
4. Cihet bildirenler
5. Sebep ve gaye bildirenler
6. Tarz ve mukayese bildirenler
7. Beraberlik ve vasıta bildirenler

şeklinde yedi gruba ayırır (Hacıeminoğlu, 1992: 2- 3).

---

⁴ Hengirmen,1998: 171; Eker, 2002: 306; Grönbech, 2000: 38- 39; Demiray, 1968: 13- 15; Oruç, 1999: 429.

Kaya Bilgegil, aynı konuyu “Muhtelif Edatlar” başlığı altında;

1. Benzetme edatları
2. Sebep edatları
3. Vasıta edatları
4. İntiha (Tahdit ve Sınırlama) edatları
5. Yönelme edatları
6. İlgı edatları
7. Üstlük edatları ve Bunların Dışında Kalanlar

yedi gruba ayırır (Bilgegil, 1982: 222- 226).

Zeynep Korkmaz, “Görevleri Bakımından Edatlar” başlığı altında ilgeçleri on iki gruba ayırır:

1. Aitlik ve ilgili olma ilişkisi kuranlar
2. Benzerlik, tıpkılık, denklik ilişkisi kuranlar
3. Belirtme yoluyla başkalık ilişkisi kuranlar
4. Beraberlik veya vasıta ilişkisi kuranlar
5. Miktar ve derece ilişkisi kuranlar
6. Uygunluk, denklik ve nispet ilişkisi kuranlar
7. Sebep, maksat, gaye, hedef ilişkisi kuranlar
8. Karşılık, karşılaştırma, zıtlık ilişkisi kuranlar
9. Yön gösterme ilişkisi kuranlar
10. Öncelik, sonralık ve zaman ilişkisi kuranlar
11. Duraksama, tahmin ve şüphe bildirme ilişkisi kuranlar
12. Pekiştirme, aşırılık bildirme ilişkisi kuranlar (Korkmaz, 2003a: 1066 – 1084).

Bazı Türk Dili araştırmacıları, ilgeçleri işlevlerine göre tasnif ederken “işlev” terimi yerine “anlam” ve “görev” terimlerini de kullanmışlardır.

İlgeçlerin işlevleri konusunda yukarıda verdiklerimizden başka, farklı kaynaklarda benzer tasnifler yapılmıştır.⁵

---

⁵ Gencan, 1979: 438- 445; Demir, 2004: 496; Öner, 1999a: 13- 14; Oruç, 1999: 429.

1.4. ASIL İLGEÇLER

Türk dili araştırmacıları, ilgeçleri, “asıl ilgeçler” ve “isimleşmiş ilgeçler” şeklinde ikiye ayırmışlardır.

Necmettin Hacıeminoğlu, “bazı edatların çekime girmediğini ve tamamıyla donmuş asıl edatlar” olduğunu belirtir. Kuvvetlendirme (dahi, bile), soru (nasıl, hani, acaba), gösterme (şu, işte) vb. edatların bu hususiyeti taşıdığını vurgular (Hacıeminoğlu, 1992: VIII).

Kaya Bilgegil, ilgeçleri “asıllarına göre, ya doğrudan doğruya edat olan kelimeler ya da edat yerine kullanılan başka kelimeler” şeklinde ikiye ayırır. Kadar, gibi, sanki ve için sözlerini “aslında edat olan söz” olarak kabul eder; göre, karşı ve nazaran sözlerini ise “edat yerine kullanılan söz” olarak kabul eder (Bilgegil, 1982: 220).

Mehmet Hengirmen, “gibi, için, dolayı, değin, göre, kadar, üzere” gibi sözcükleri “genellikle ilgeç olarak kullanılan sözcükler” olarak; “aşağı, yukarı, sonra, karşı, öte, doğru, başka, alt, üst, yan, iç, dış” gibi sözcükleri ise “sıfat, belirteç ve ad olarak kullanılan sözcükler” olarak değerlendirir (Hengirmen, 1998: 167).

Fuat Bozkurt, Türkçede tam ilgeç niteliğinde sözcüğün az olduğunu belirtir ve “gibi, göre, için, kadar, sonra, dek, ile, beri, dolayı” sözlerini “tam ilgeç” olarak kabul eder (Bozkurt, 1995: 132).

Asıl ilgeçler konusunda yukarıda verdiklerimizden başka, farklı kaynaklarda benzer bilgiler verilmiştir.⁶

---

⁶ Ergin, 2003: 367; Banguoğlu, 1990: 385; Korkmaz, 2003a: 1052; Gencan, 1979: 438; Olgun, 1996: 60; Kutluk, 1983: 132- 134.

1.4.1. İlgeç Görevindeki Adlar

Muharrem Ergin, “Son Çekim Edatı Gibi Kullanılan İsimler” başlığı altında, “-dik, -dik, -acak, -ecek partisiplerinin iyelik şekillerine getirilen ve aslında lokatifli isimken zıtlık edatı gibi kullanılan “halde” kelimesini (çalıştığı halde); karşılaştırma edatı olarak kullanılan “karşılık” ve onun eşi olan Arapça “mukabil” isimlerini (buna karşılık, buna mukabil); ve eskiden edat gibi kullanılan Arapça “nisbet ve bedel” kelimelerini (ona nisbet, buna bedel) örnek olarak vermiştir (Ergin, 2003: 373). Ergin, daha sonra “Son Çekim Edatlarına Yardımcı Tabirler” başlığı altında “hakkında, yüzden, yüzünden, üzerine, yandan, taraftan, tarafından, ucundan, yönden, yönünden, cihetle, suretiyle, veçhile, sebeple, sebebiyle, dolayısıyla” kelimelerini vererek bu kelimelerin kullanılış ve bilhassa fonksiyon bakımından son çekim edatlarına yakın bir durumda olduklarını belirtir. Ayrıca yabancı dillerin tesiriyle birçok defa son çekim edatı olarak gösterilen “ön, arka, alt, üst, yan, sağ, sol” gibi yer ve yön isimlerinin son çekim edatı olmadığını, bunların arkalarına geldikleri isimlerle tamlama teşkil eden ve tamlama çerçevesi içinde işletme ekleri ile kullanılan isimler olduklarını da kaydeder (Ergin, 2003: 373).

Zeynep Korkmaz, “Edat Gibi Kullanılan Adlar” başlığı altında “bazı gramerlerde alt, üst, ön, yan, ara, sağ, sol, iç, dış, kıyı, öte gibi yer ve yön gösteren kelimelerin kendilerinden önceki adlar ile oluşturdukları belirli veya belirtisiz ad tamlamalarının edat gibi kabul edildiğini, Batı dillerinin etkisinden gelen bu sınıflandırmanın Türkçe için doğru sayılmadığını, çünkü yer ve yön gösteren bu sözlerin dilimizde edatlardan farklı olarak kendi başlarına bağımsız birer anlamlarının olduğunu” belirtir. Korkmaz, bunların tıpkı öteki edatlar gibi iyelik, çokluk ekleri; yükleme, bulunma, yönelme, çıkma durumu gibi ad çekimi eklerini alabildiklerini ve türetmelere girebildiklerini; böylece gerçek edatların kendilerinden önceki kelimelerle birer edat grubu oluşturdukları halde, edat gibi kullanılan adların yalnızca ad tamlaması oluşturduklarını vurgular. “alt, ara, arka, baş, boy, cihet, civar, çap, dış, etraf, hakk, hariç, iç, içeri, kıyı, köşe, orta, ön, öte, sağ, sol, son, taraf, üst, üzerinde, yan, yol, yüz zarf” vb. kelimelerini de edat gibi kullanılan adlara örnek olarak gösterir (Korkmaz, 2003a: 1084- 1085).

Recep Toparlı, isim tamlamalarında tamlanan durumundaki “dış, iç ve yan” gibi kelimelerin edat olarak kabul edilemeyeceğini söyler (Toparlı, 1999: 433).

Yukarıdaki görüşlerin aksine Banguoğlu, “Adı Katkı Alan Takılar” başlığı altında bu konuyu ele alır ve “alt, üst, yüz, ön, baş, ara, taraf, hak, dolayısıyla, sebebiyle ve boyunca” gibi kelimelerini edat olarak kabul eder (Banguoğlu, 1990: 387- 388).

Ahmet Cevat Emre de “-te Belgili Son Takılar” başlığı altında yer ve yön gösteren kelimelerin kendilerinden önceki adlar ile oluşturdukları belirtili veya belirtisiz ad tamlamalarını edat olarak kabul etmiştir (Emre, 1945: 350- 352).

Deniz Sarraç, “Türkiye Türkçesinde çekim edatı olarak kullanılan isimler” başlığı altında şu şekilde bir sıralama yapar: sıra, sırada, sıralar, sırasında, sonra, sonunda, suları, suretiyle, suretle, surette, şekilde, ait, açısından, adına, altında, arasında, arasından, ardından, aşkın, bağlı, bakıma, bakımdan, bakımından, başka, benzer, benzeri, beraber, biçim, biçimde, biçiminde, birlikte, boyu, boyunca, böyle, bu tarafa, bu yana, cihetinden, cihetiyle, cihetle, cihetten, cins, cinsinden, cinsten, civarı, civarında, çapında, çerçevesinde, çeşit, çok, dahilinde, demek, derece, derecede, dışında, diye, doğru, dolaylarında, durumunda, esnada, esnasında, etrafında, evvel, gayri, gerek, geri, hakkında, hâlde, hâle, hâlinde, hareketle, haricinde, has, hasebiyle, ibaret, içersinde, içinde, ileri, ilişkin, itibaren, itibariyle, itibarla, kabil, kabilinden, karşı, karşılık, karşısında, kerte, lâzım, mahsus, mecburiyetinde, misali, mukabil, münâsebetiyle, münâsebetle, namına, nedeniyle, nispetinde, nispetle, nispette, olarak, ortasında, önce, örneği, öte, ötesinde, özge, sayesinde, sebebiyle şeklinde, takdirde, tarafından, tarzda, tarzında, tür, türden, türlü, türünden, üstü, üstüne, üzeri, üzerime, üzerinde, üzerine, vakit, vasıtasıyla, veçhile, yana, yandan, yanında, yanı sıra, yarısı, yerde, yere, yerine, yol, yollu, yolunda, yoluyla, yönelik, yönünden, yüzden, yüzünden, zaman, zarfında, ziyade, zorunda (Sarraç, 1995: 193- 194).

1.4.2. İlgeç Görevindeki Ekler

Muharrem Ergin, son çekim ilgeçlerini fonksiyonları bakımından hal eklerine benzetir. Ergin, “isim çekim eklerinin ismin belirli, sayılı hallerini karşıladığını, bu belirli haller dışında ismin birçok zarf halinin olduğunu; hal ekleriyle karşılanamayan bu zarf hallerini son çekim edatlarının yaptığı; hal ekleri ile son çekim edatları arasındaki fonksiyon yakınlığının bazen aynılık halini aldığını ve birinin diğerinin yerini aldığını” ifade eder.

Sana (aldım). – Senin için (aldım).

Korkusundan (kaçtı). – Korkusundan dolayı (kaçtı).

Ergin, “hal ekleri ile son çekim edatları arasındaki fonksiyon yakınlığının etkisiyle; bir hal ekinin zamanla yerini bir son çekim edatına bıraktığını, o edatın ekleşerek ekin yerini aldığını, böylece son çekim edatlarında sık sık görülen geçici ekleşmelerin, ek gibi muamele görmelerin gerçekleştiğini” de belirtir (Ergin,2003: 335- 366).

Tahsin Banguoğlu, “taki” başlığı altında “takıların şekilce kelime, işleyişçe isim çekim ekleri durumunda bulunduğunu, bu eklerin iki kavram arasında ilgi kurucu olduğunu, çok defa da işleyişleri bir çekim ekiyle karşılanabildiğini” ifade eder.

Ahmet için getirdim./ Ahmet’e getirdim.

Hayvan gibi saldırmış./ Hayvanca saldırmış.

Hesaba göre doğru./ Hesapça doğru (Banguoğlu, 1990: 386).

Necmettin Hacıeminoğlu, “Türkçedeki edatların bir kısmının çekim eki almak suretiyle isimleşebileceğini, böylece cümle içinde veya dışında bir isim vazifesi gördüklerini, bunların ya henüz tam “edatlaşmamış”, yani yarı “donmuş” kelimeler olduğunu yahut da çok eskiden beri edat olarak kullanıldıkları için, tersine bir inkişafla tekrar “isimleşmiş” sözler olduğunu” ifade eder (Hacıeminoğlu, 1992: VIII).

Zeynep Korkmaz, “edatların cümle içinde geçici birer görev yüklenmiş olmalarının, onları aynı nitelikteki ad çekimi ekleri ile benzer ve paralel duruma getirdiğini; aralarındaki farkın, şekilce birincilerinin ek, ikincilerin ise birer bağımsız kelime olmalarından kaynaklandığını; buna göre edatların şekilce kelime, işleyiş bakımından da ad çekimi (durum) ekleri niteliği taşıdığını” belirtir. Korkmaz, “edatlarla karşıladığımız bazı anlatım biçimlerini aynı anlamı veren ad çekimi ekleri ile de karşılanabileceğini” ifade eder.

Babaca davranmak / Baba (gibi) davranmak

Kabadayıca yapmak / Kabadayı (gibi) yapmak

Bu atkıyı sana aldım./ Bu atkıyı senin için aldım.

Yağmurdan çıkamadı. / Yağmurdan dolayı çıkamadı.

Bence bu düşünce ilgi çekicidir. / Bana göre bu düşünce ilgi çekicidir (Korkmaz, 2003a: 1053).

Zeynep Korkmaz, edat gruplarının da iyelik, ad çekimi ve bildirme ekleri ile genişletilerek bir ad gibi kullanılabilmesini belirtir.

Canım gene Şakir gibisi yoktur derler.

Hiçbir tiyatrodan bu kadarını görememiştim.

Babam dönmek üzereydi.

Şapkaların ona göresini bulamadım (Korkmaz, 2003a: 1086- 1087).

Haydar Ediskun, ek- ilgeç ayırımına biraz farklı yaklaşır, durum ekleri ile zarf türeten ekleri de edatlar arasında incelemekte hiçbir sakınca görmez. Ediskun, “edatın başlı başına anlamı olmadığı gibi, -den ve –siz eklerinin de başlı başına anlamlarının olmadığını; edatların kelimeler arasında türlü anlam ilgileri kurdukları gibi, -den ve –siz eklerinin de kelimeler arasında türlü anlam ilgileri kurduğunu” savunur.

Dalgınlıktan (dalgınlık sebebiyle) unuttum.

Birazdan (biraz sonra) gelecekler.

Sokağa paltosuz (palto giymeden) çıkmayın.

Sensiz (sen olmadan) olmaz (Ediskun, 1993: 284).

İlgeç görevindeki ekler konusunda yukarıda verdiklerimizden başka farklı kaynaklarda benzer bilgiler verilmiştir.⁷

1.5. İLGEÇ ÖBEKLERİ

Muharrem Ergin, “edat grubu” adını verdiği ilgeç öbeklerini, bir isim unsuru ile son çekim edatının meydana getirdiği kelime grubu” olarak tanımlar.

Ankara’dan bildirdiklerine göre, benim güzel hatırım için, senin için, onun güzel hatırı için, eve doğru, çok eski zamandan beri, tepeden tırnağa kadar, silahlı bir düşmana karşı, bundan dolayı, dün geceye dair, koşup oynamaktan başka, taş için, bıçak ile, sessiz akan bir su gibi, on beş gün kalmak üzere, yeşil gözleri ile vb. şeklinde örneklendirir (Ergin, 2003: 392).

Ergin, ilgeç öbeklerinin özelliklerini şu şekilde ifade eder:

İsim unsuru önce, son çekim edatı sonra getirilir.

İsim unsuru zamir veya isim olmasına ve edatın cinsine göre çeşitli hallere girer ve çeşitli çekim ekleri alır.

Edat ise, grubun eksiz, değişmez unsuru olarak kalır.

Edat unsuru daima tek kelime halindedir.

İsim unsuru ise tek bir kelime olabileceği gibi isim yerine kullanılan bir kelime grubu da olabilir.

Edat grubu zarf ve sıfat olarak kullanılır (Ergin, 2003: 392).

Tahsin Banguoğlu, “Takı Öbeği” olarak adlandırdığı ilgeç öbeklerini “takıların geldiği isimle birlikte teşkil ettikleri belirtme öbeği” şeklinde tanımlar (Banguoğlu, 1990: 386).

Banguoğlu, “Takı Öbeği Kalıbında Birleşik İsimler” başlığıyla ilgeç öbeklerinin özelliklerini şu şekilde açıklar:

Takı öbekleri kolayca sabit anlamlar alıp kullanışlı birleşikler meydana getirir: (kar gibi, deve kadar, sürü ile, Allah için, adet olduğu üzere vb.)

---

⁷ Hacıeminoğlu, 1992: 1; Toparlı, 1999: 432; Bozkurt, 1995: 132; Demir, 2004: 506- 507; Kahraman, 1999: 282; Bolulu, 1990: 9; Koç, 1996: 238.

İsmin kime ve kimden hallerini isteyen takılar ve zaman, yer ve hal adlarıyla kurulmuş öbekler gerçek birleşikler meydana getirirler: (sabaha karşı, akşama doğru, yüze karşı, görünüşe göre, yemekten sonra, meclisten dışarı, öğleden önce, dünden beri, baştan aşağı vb.)

Yer ve yön adlarından olup adı katkı alan takılarla yapılmış öbeklerden birçoğu da birleşik kelimeler sayılır: (yüzüstü, ayaküstü, söz arası, hafta arası, saf dışı, akşamüzeri gibi)

Türlü belirtme sıfatları, soru ve işaret zamirleri ile yapılmış takı öbekleri de birleşikler teşkiline yararlı olmuşlardır: (ne için, bu ile, ne gibi, onun için, buna göre, şundan dolayı, ondan başka gibi) (Banguoğlu,1990: 306- 307).

Banguoğlu, “Takı Öbeklerinin Sözdizimindeki İşleyişleri” bölümünde ise;

Takı öbekleri, söz içinde sıfat ve zarf hükmündedirler. Bu sebeple sıfatların ve zarfların bütün işleyişlerini alırlar.

Sıfat olarak yüklem ismi olurlar ve sıfat takımları teşkil ederek cümlenin ad niteliğinde her üyesinin yerini alırlar:

Maşallah arslan gibisin.

Sıtmaya karşı ilaç kinindir.

Kitaba el basarım, senden başka yârim yok.

Kapı önünde münakaşayı sevmem.

Takı öbekleri daha çok zarf olarak kullanılırlar. Bu sıfatla da fiillere ve sıfatlara gelirler. Sıfatlarla yaptıkları üçlü sıfat takımları cümlede türlü işleyişlerde görülür:

Kanuna göre sorumlu yönetici hiç görünmedi.

Bu kapı kadar büyük tabloyu nereye asacaksın?

Fiillere gelerek de yakından belirtilmiş yüklem olurlar:

Kızlar geleneğe göre geyinmişlerdi.

Sabahtan beri öksürüyorum.

Bunlar yatık fiillere de gelirler:

Yeğenim için ayırdığım fidanlar yeşerdi.

Öğleden sonra gitmen faydasız.

Kıskançlık yüzünden bozuşan nişanlılar barışmışlar.

Sabaha değin dönmeyince merak ettik (Banguoğlu,1990: 504- 505).

Leyla Karahan, “edat grubu” adını verdiği ilgeç öbeklerini, “bir isim unsuru ile bir çekim edatından kurulan kelime grubu” olarak tanımlar.

yaşadığım gibi

çocuklar için (Karahana, 1993: 28).

Karahana, bu grupta isim unsurunun başta, çekim edatının (ile, için, kadar, göre, diye, rağmen, karşı, doğru, gibi, dolayı vb.) sonda bulunduğunu belirtir:

insan /gibi

çalışmasına /rağmen

bir demet çiçek /ile (Karahana, 1993: 28- 29).

Bu grupta birleşme, isim unsurunun ve edatın türüne göre ekli veya eksiz olur:

yaşamak / için (eksiz)

senin /gibi (-in eki)

denize / doğru (-e eki)

bundan/ dolayı (-dan eki) (Karahana, 1993: 29).

Edat grubunda, isim unsuru kelime grubu olabilir:

hür maviliğin bittiği son hadde / kadar

bozulup dağılmak /üzere

ilk uçuştan sonra yuvaya dönmeyi başaran yavru serçeler /gibi (Karahana, 1993: 29).

Edat grubu, cümle ve kelime grupları içinde, sıfat, zarf ve isim görevi yapar. Bu grup, cümlenin kuruluşuna yüklem olarak da katılır.

Keskin bir ışık, etrafımızda bir zafer borusu gibi çınlıyor.

Dokuzuncu Hariciye Koğuşuna doğru ağaçların bile sıhhatine imrenerek yürürdüm.

O, savaşta arslan gibi kardeşini kaybetti.

Bizim perişanlığımız, gönülleri toplamak içindir (Karahana, 1993: 29).

Zeynep Korkmaz, edatların eklendikleri, ad, sıfat, zamir gibi ad soylu kelime veya kelime grupları ile bir “edat grubu” oluşturduklarını belirtir. Korkmaz’a göre bu

edat grupları, cümlede adlardan önce sıfat, sıfat ve fiillerden önce zarf görevi yaparlar. Edat gruplarının vurgusu, grubun ad ögesi üzerindedir:

Ateş gibi çocuk.

Bal gibi tatlı.

Bu hikâye çocuklar için yazılmış.

İstanbul'a uçak ile gitti.

Bu iş sana göre değil.

Beklediğiniz şimdikiye kadar uğramadı.

Onu dünden beri arıyorlar.

Yaşlı kadın evin bahçesinden öteye geçememiş (Korkmaz, 2003a: 1052).

Nurettin Koç, ilgeç öbeğini, “gibi, göre, için, kadar, ile, -den başka, -den beri, -den yana, -den dolayı, -mak üzere, -a doğru, bile vs. ilgeçleriyle kurulan öbekler ilgeç öbeğidir.” şeklinde tanımlar. Koç, ilgeç öbeklerinin yüklemi neden, zaman, yer, yön, amaç, nitelik, nicelik, karşıtlık, soru vb. bakımdan tümlemekte olduğunu söyler:

Gördüğünüz gibi, hala iyileşemedim

Size haber vermek için geldim.

Gelmediğine göre önemli bir nedeni olmalı.

İstasyona gitmek üzere hazırlanıp çıktı.

Senden başka arkadaşım yok.

Onu günlerden beri görmedim

Buraya kadar nasıl geldi?

Sen, bu dikkatsiz, bu aceleci davranışlarınla herkesi üzüyorsun.

Bütün çalışıp çırpınmalarına karşın, başarısız olması çok üzücü (Koç, 1996: 448- 449).

İlgeçlerle kurulan öbekler konusunda yukarıda verdiklerimizden başka farklı kaynaklarda benzer bilgiler verilmiştir.⁸

---

⁸ Eker, 2002: 360; Bozkurt, 1995: 149- 150; Gülensoy, 2000: 227; Kutluk, 1983: 136; Toparlı, 1999: 432- 433; Tarikdaroğlu, 1994: 132; Dizdaroğlu, 1976: 155- 157; Kükey, 1975: 27- 30; Demir, 2004: 491- 492; Koç, 2001: 493- 494; Gencan, 1979: 445; Dizdaroğlu, 1968: 581- 582; Gencan, 1967: 908- 911; Gencan, 1968: 680- 681; Atabay, 1981: 60- 61; Zülfikar, 1977: 135.

II. BÖLÜM

DURUM ULAMI

2.1. TANIM

Doğan Aksan, “durum” kavramını şu şekilde açıklar. “Dilbilgisel türlerden biri de ad durumu ya da kısaca durumdur. Tümcenin düzeni içinde adların (ve kimi dillerde ad soylu öteki öğelerin) yüklendiği görevi belirleyen, tümcede adın sözdizimi açısından rolünü ve öteki öğelerle ilişkisini gösteren aynı zamanda anlam açısından ona belli bir özellik yükleyen durum kavramı çoğu dillerde adların biçim açısından değişimi ve çekimi biçiminde belirir. Böylece geleneksel dil bilgisi ve dilbilim iki önemli kavramından biri olan ad çekimini oluşturur” (Aksan, 2003: 90).

Zeynep Korkmaz, “durum” kavramını, “Adın cümle içinde bulunduğu dil bilgisi şekli; yalın veya eklerle genişletilmiş olarak aldığı geçici durum.” olarak tanımlar (Korkmaz, 2003b: 74).

Berke Vardar, “Adın tümcedeki işlevini gösteren, biçimsel değişimlerini ya da çekim eklerini belirten dilbilgisi ulamı.” şeklinde bir tanımlama yapar (Vardar, 2002: 84).

Türkçe Sözlükte ise, “İsim soyundan kelimelerin birbirleriyle edatlarla ve fiillerle ilişkilerini belirleyen biçim, hâl.” olarak tanımlanır (Türkçe Sözlük, 2005: 578).

Türk Dili araştırmacıları durum tanımı konusunda; adın cümle içindeki üstlendiği görevi belirleme, adın cümle içinde sözdizimi açısından rolünü ve diğer öğelerle ilişkisini gösterme, adın eklerle genişletilmiş geçici şekli olduğunu belirtme, gibi özellikleri göz önünde tutmuşlardır.

Durum tanımı konusunda yukarıda verdiklerimizden başka, farklı kaynaklarda benzer tanımlar yapılmıştır.⁹

2.2. AD DURUMLARI

Muharrem Ergin, durum ekleri için “hal ekleri” ifadesini kullanır. Ergin’e göre, isimler kelime grupları ve cümleler içinde diğer kelimelerle münasebetleri sırasında, münasebetin cinsine göre, çeşitli hallerde bulunurlar. İsimlerin, kelime grupları ve cümleler içinde isimlerle, edatlarla ve fiillerle çeşitli münasebetleri olur. Bu münasebetler kurulurken isimler hep aynı durumda bulunmaz, münasebetin cinsine göre ayrı ayrı hallere girer. İşte ismin halleri ismin diğer kelimelerle münasebeti sırasında içinde bulunduğu durumlardır. İsim bu münasebetleri bazen eksiz olarak, fakat çok defa ek alarak ifade eder. İsimleri çeşitli münasebetler için türlü hallere durumlara sokan bu eklere hâl ekleri denir. Hal ekleri ismi isimlere, edatlara ve özellikle fiillere bağlayarak birçok ilişki kurar ve bu ilişkilerden birçok isim, edat ve fiil grupları ile cümleler doğar. Ancak hal ekleri asıl olarak ismi fiillere bağlayan eklerdir. Bu özelliği ile asıl çekim ekleri hal eklerdir (Ergin, 2003: 226-227).

Muharrem Ergin, ad durum eklerini şöyle sıralar: Nominatif hali (yalın hal), Genitif Hali (ilgi hali), Akuzatif Hali (yapma hali), Datif Hali (yaklaşma hali), Lokatif Hali (bulunma hali), Ablatif Hali (uzaklaşma hali), Instrumental Hali (vasıta hali), Ekvatif Hali (eşitlik hali), Direktif Hali (yön gösterme hali) (Ergin, 2003: 227-228).

Tahsin Banguoğlu, ad durumunu “adlarda çekim” başlığı altında ele alır. Banguoğlu, adların söz içinde başka kelimelerle olan ilişkilerine göre farklı hallerinin bulunduğunu, bu hallerin onlara gelen bazı eklerle belirtildiğini ifade eder. Ona göre farklı hallere adın halleri (cas), bir adın bu türlü ekler almasına ise ad çekimi (déclinaşion) denir. Banguoğlu, ad çekimi eklerini (désinence casuelle) “Aslında adlara ve zamirlere gelen yapılıklardır. Fakat dilimizde sıfat, zarf gibi fiiller dışında başka kelime sınıfları da ad yerin tuttuklarında ad çekimi ekleri aldıkları için daha

---

⁹ Hengirmen, 1999: 11; Atabay, Özel, Kutluk, 1983: 39; Naskali, 1997: 48- 49.

geniş anlamda isim halleri ve isim çekimi terimlerini de kullanırız.” şeklinde açıklar (Banguoğlu, 1990: 326).

Tahsin Banguoğlu, yeni Türkçede – kelime yapımı işleyişleri ağır basan –lik, -ci, -imsi gibi ekler bir yana bırakılırsa- on kadar ad hali olduğu ve bunların sözdizimindeki işlevliklerine göre iki bölüme ayrıldığını belirtir:

1. İç Çekim Halleri: Bunlar pratikte kim? soru zamirinin beklenen cevabına göre adlandırılır. (kim hali, kimi hali, kime hali, kimde hali, kimden hali, kimin hali)

2. Dış Çekim Halleri: Daha az işlek çekim ekleridir. Ek halindeki takılar da denilebilir. (kimle hali, kimce hali, kimli hali, kimsiz hali) (Banguoğlu, 1990: 326-331).

Zeynep Korkmaz, ad durumlarını, “Ad çekimi, adların birbirleri veya fiiller ile olan ilişkisini belirleyen durum gösterme kavramını karşılamak üzere, belirli eklerle birleşerek aldıkları şekillerdir. Adlar cümlede bağımsız değildirler. Cümlenin ad, edat, fiil gibi öteki öğeleri ile sürekli bir bağlantı içindedirler. Adlar, cümlenin örgüsünü oluşturan bu bağlantıyı kurabilmek için, ilişkinin türüne göre çeşitli durumlara girerler. Adların girdikleri bu hallere ad durumları denir.” şeklinde tanımlar. Ad durumlarının adların adlarla veya fiillerle olan geçici ilişkilerini sağlayan ve cümlenin anlam örgüsünü kuran birer gramer kategorisi olduğunu söyleyen Korkmaz, bunların cümle öğeleri arasında çeşitli yönlerden geçici anlam ilişkileri, geçici anlam bağlantıları kurduklarını ve bu ilişkileri, ad çekim ekleri diye adlandırılan eklerin sağladığını belirtir (Korkmaz, 2003b: 266).

Zeynep Korkmaz’a göre başlıca ad durumları şunlardır: Yalın durum, ilgi durumu, yükleme durumu, yönelme durumu, bulunma durumu, çıkma durumu, vasıta durumu, eşitlik durumu (Korkmaz, 2003a: 266- 329).

Tuncer Gülensoy, “İsim İşletme Ekleri” başlığı altında ele aldığı ad durumlarını dokuz başlıkta toplar: Yalın hal, ilgi hali, yapma hali (belirtme), yaklaşma hali, bulunma hali, uzaklaşma hali, vasıta hali, eşitlik hali, yön gösterme hali (Gülensoy, 2000: 385- 388).

Nadir Engin Uzun, durum biçimbirimlerin çeşitli ad durumlarını karşılamada iki durum oluşturduklarını, bunların soyut durum ve biçimbilimsel durum (soyut olmayan durum) olduklarını belirtir. Dilimizde iki soyut durumun olduğunu (yalın ve belirtme (yükleme)), üç de biçimbilimsel durumun olduğunu (yönelme, kalma, çıkma) ifade eder (Uzun, 2000: 92).

Tufan Demir, adların cümledeki görevlerine ve özellikle eylemle olan ilgilerine göre ya yalın ya da –i(belirtme durumu), -e(yönelme-yaklaşma durumu), -de(bulunma-kalma durumu), -den(ayrılma-çıkma durumu) eklerinden birini almış durumda bulduklarını; adların bu eklerden birini almış şekline adın...durumu denileceğini ifade eder (Demir, 2004: 272- 276).

Uğur Kalkan, Türkçede ad durumları sayısının oldukça tartışmalı olduğunu, yapılan bir araştırmaya göre, ad durumları üzerinde çalışmış yirmi iki araştırmacının tamamının ortak olarak kabul ettiği ad durumlarının (yalın, yönelme, yükleme, bulunma, ayrılma) sayısının beş olduğunu belirtir (Kalkan, 2006: 13).

Doğan Aksan, Hint Avrupa dil ailesinden dillerde, temelden sekiz durumun var olduğunu belirtir: Yalın durum, belirtme durumu, yönelme durumu, kalma durumu, çıkma durumu, tamlayan durumu, eşitlik durumu, araçlı durum (Aksan, 2003: 90- 93).

Ad durumları ve sayısı konusunda yukarıda verdiklerimizden başka, farklı kaynaklarda benzer tasnifler yapılmıştır.¹⁰

---

¹⁰ Hengirmen, 1999: 12; Olgun, 1996: 57; Atabay, Özel, Kutluk, 1983: 38- 46; Eker, 2002: 279- 280; Güneş, 1995: 115- 123; Kahraman, 1999: 278- 295; Koç, 1996: 169- 170; Ediskun, 1993: 110- 113; Bilgegil, 1982: 175; Gencan, 1979: 155; Yüksel, 2006: 77; Buran, 1999: 263- 277; Gülsevin, 2004: 1267- 1283; Börekçi, 2000: 245- 276; Gümüş, 1995: 43- 47.

2.3. DURUM BİÇİMBİRİMLER VE DURUM BİÇİMBİRİMLERİN ADLANDIRILMASI

Erdoğan Boz, Türkçenin ad durumlarını, biçimbirimlerle karşılayan bir dil olduğunu, çoğu araştırmada ad durumları ve bunları karşılayan biçimbirimlerin birlikte verildiğini, ad durumlarıyla biçimbirimlerin birbirlerinden ayrılmaz bir bütün oluşturduklarını, pratikte bunun yararı olduğu kadar doğurduğu sakıncaların da olduğunu ifade eder ve bunu şu şekilde örneklendirir. “Ör. +{A} durum biçimbirimi yönelme dışında, yüklemde de kullanılmaktadır. Belleğinde +{A} durum biçimbirimini yönelme durumuna koşullandırılmış birey, farklı işlevler karşısında şaşırıp kalmakta ya da bunları görmezlikten gelmektedir. Dolayısıyla iki kavramın belirgin çizgilerle birbirinden ayrılması gerekir.” Boz, ad durumları ile durum biçimbirimlerin aynı şey olmadığını ad durumlarının bir dilbilgisi ulamı iken, durum biçimbirimlerin ise bu ulamı oluşturan görevli öğeler olduğunu belirtir (Boz, 2007: 17).

Osman Mert, Türkçenin her kategoriye bir ekle değil, birçok görevli elemanla ifade etme zenginliğine sahip bir dil olduğunu belirtir ve bu durumun Türkçede hal kategorilerini ifade eden görevli dil öğelerinin (ek, ek-ek, ek-edat, edat) şekliyle hareketle adlandırılmayacağını, sınıflandırılmayacağını ve öğretilemeyeceğini ortaya koyduğunu kaydeder (Mert, 2002: 28).

Ömer Demircan, +{I}, +{A}, +{DA}, +{DAn} biçimbirimlerine eylemle ilgili yön belirlemelerine bakarak “yönek”, bir başka yerde de “dizim ekleri” demeyi önermektedir. Demircan’a göre, durum biçimbirimleri Batı dilleri ile karşılaştırıldığında yalın ve belirtme durumları (article) tanımlık denilen yapısal sözcüklere, diğerleri de (preposition) ilgeçlere denk gelmektedir. Bu yüzden kimi yabancı yazarlar durum eklerini (preposition) ilgeç diye adlandırmaktadırlar (Demircan, 2005: 102- 103).

Wolf König, durum biçimbirimlerin adlandırılması konusunda şu değerlendirmeyi yapar: Latincenin hal adlarının Türkçeye uydurulması, Almanca’daki duruma göre daha da anlamlıdır. Ör. Nominatif- yalın hâl, akuzatif-

belirtme hâli, datif- yönelme hâli, ablatif- çıkma hâli, lokatif- durma hâli ve genetif-tamlayan hâli. Türkçe için bu hâl kavramları, adlandırılan hallerin rollerinin konularını belirterek hemen hemen Latince için kullanılan hâl adlarının çevirisidir. Bu işlevsel kavramlar, hâl çekim eklerini anlatmazlar; Türkçedeki ekler için daha uygun olarak şu gibi deyimler yaygındır: yalın hâl, -i hâli, -e hâli, -de hâli, -den hâli ve –in hâli (König, 1993: 119- 120).

Erdoğan Boz, durum biçimbirimlerinin adlandırılması konusu ile ilgili olarak biçimbirimlerin işlevlerinin yalnızca adın durumlarını yapma ile sınırlı olmadığından, adlandırmada da Ör. “yönelme durumu” veya “e durumu” gibi terimler yerine +{A} işletim/durum biçimbirimi demenin daha doğru olabileceğini ifade eder (Boz, 2007: 19- 20).

2.2.1. Yalın Durum

Berke Vardar, yalın durumu, “Tümcede özne işlevini yerine getiren ve adın temel biçimi sayılan durum. Türkçede yalın durumdaki ad, sıfır durum ekiyle belirlenir” olarak tanımlar (Vardar, 2002: 215).

Muharrem Ergin, yalın durum ile ilgili olarak, “Bu hal ismin, karşıladığı nesne ve kendisine tabi olan ismin dışında hiçbir münasebet ifade etmeyen halidir. Demek ki isimlerin başka bir unsura bağlı olmayan normal teklik, çokluk ve iyelik şekilleri yalın halleridir. Şu halde Türkçemizde nominatif eki yoktur, yalın hal daima eksiz bir haldir.” açıklamasını yapar (Ergin, 2003: 227- 228).

Tahsin Banguoğlu, yalın duruma “kim hali” adını verir. Banguoğlu’na göre kim hali, adın çekimce yalın hali (nominatif) eksiz halidir ve söz içinde onun en yaygın işleyişi bir şey yapanı ve olanı göstermek, yani cümlenin kimsesi olmaktır:

Taş camı kırdı.

Cam kırıldı.

Kim halinde adlar bir kimseyi adı, unvanı veya bir vasfı ile çağırma da kullanılır:

Zeynep! Baba! Arkadaş! Hanım! Arabacı! Gocuklu! gibi.

Salt haliyle adlar belirsiz ad takımlarında belirten ve cümlede belirsiz nesne olarak kullanılırlar:

ev kapısı

Tavuk kestim (Banguoğlu, 1990: 327).

Zeynep Korkmaz, yalın durumu, “Adın herhangi bir ek almamış yalın durumu: bal, ev, gönül, işçilik vb. Adın iyelik ve çokluk ekleri ile genişletilmiş biçimleri de yalın durum sayılır: evim, eviniz, evleri, çocuklar, çocuklarımız, kızlar, kızlarımız gibi.” şeklinde tanımlar (Korkmaz, 2003b: 238).

Zeynep Korkmaz’a göre yalın durum, “Adın cümlede anlam ilişkisi yönünden başka bir kelimeye bağlı olmayan durumudur. Bu durumdaki bir ad, çokluk ve iyelik ekleri alabilir: dağ, dağlar, dağımız gibi. Yalın durum cümlede:

Konuşmacı sözünü tamamladı.

Haber geldi.

Yol açıldı.

örneklerinde görüldüğü gibi ya bir işi yapanı veya olan işi gösterir.

Ayşe!, İbrahim!, Arkadaş!, kardeş!, biletçi, boyacı, üzümcü!

örneklerinde olduğu gibi bir kimseyi ya adı ya da mesleği ile çağırmaya yarar.

ağaç dalı, çocuk bakımı, para cüzdanı, uzun etek

örneklerinde olduğu gibi belirtisiz ad tamlamalarında “tamlayan”, sıfat tamlamalarında “niteleyen” görevi yapar” (Korkmaz, 2003a: 267).

Doğan Aksan, Türkçe sözcükler için adın herhangi bir sonek almamış halini “yalın durum” olarak tanımlar.

ev, düşünce, güzellik... gibi (Aksan, 2003: 91).

Nadir Engin Uzun, “sıfır biçimbirim” olarak değerlendirdiği yalın durumu “Modern biçimbirimde, eksizlik görünümüleri için oldukça parlak bir çözüm önerisi bulunmaktadır, sıfır biçimcik { Ø } biçiminde yokluk imiyle gösterilir. ev + Ø yalın durum gibi.” şeklinde açıklar (Uzun, 2000: 26).

Tufan Demir, yalın durumu, “ad çekim eklerinden birini almamış ad” olarak tanımlar. Bu durumdaki adların cümlelerde özne, belirtisiz nesne ya da sözde özne görevinde bulunduğunu belirtir:

Kuzu annesinin peşinden koşuyor. (özne)

Annesi ona bir kuzu getirmişti. (belirtisiz nesne)

Kuzu yaralandı. (sözde özne)

Çoğul ve iyelik eklerinden birini alan adların da yalın durumda olduğunu söyler:

Kitaplar oraya buraya atılmıştı.

Başım dönüyor.

Ellerim böyle boş mu kalacaktı? (Demir, 2004: 272).

Yalın durum konusunda yukarıda verdiklerimizden başka, farklı kaynaklarda benzer bilgiler verilmiştir.¹¹

2.2.2. Yönelme Durumu

Berke Vardar, yönelme durumunu, “Adın belirttiği kavrama dönüş ya da yöneliş anlatan durum.” olarak tanımlar (Vardar, 2002: 225).

Muharrem Ergin, yönelme durumu ile ilgili şu açıklamayı yapar. “Kelime gruplarında ve cümlede fiilin kendisine doğru yaklaştığını ifade etmek için datif haline sokulur. Fiilin istikametini gösteren ve yaklaşma ifade eden datif hali daima ekle yapılır. Bu ek datif ekidir: ağac-a, su-y-a, güneş-e, tepe-y-e, gökler-e, üstümüz-e, gölgesi-n-e, dağlar-a, örneklerinde olduğu gibi. Datif bu geniş manasıyla yaklaşma ana fonksiyonu beraber kullanıldığı fiilin manasına uygun olarak tabii çeşitli hususi ifadeler içinde görünür. Bu hususi, bu çeşitli kullanım fonksiyonları yaklaşma, istikamet, yer, zaman, karşılaştırma, sebep verme, bildirme, kuvvetlendirme, gaye, hedef, fiyat, bedel, leh, aleyh, ilgi, kabul, gereklilik, uygunluk, konu, aitlik, vasıf, tarz, görüş, ayrılma, değişme, başkalaşma, yaptırma, tercih vs. gibi ifadelerdir” (Ergin, 2003: 233).

---

¹¹ Boz, 2007: 39- 40; Durgut, 2004: 71- 78; Uzun, 2006: 26- 27; Hengirmen, 1998: 410; Grönbech, 2000: 108; Atabay, Özel, Kutluk, 1983: 40; Kahraman, 1999: 285- 286; Ediskun, 1993: 110- 111; Koç, 1996: 169- 170; Gencan, 1979: 155; Bozkurt, 1995: 108- 109; Eker, 2002: 280; Gülensoy, 2000: 386; Güneş, 1995: 115.

Ergin, datif ekinin esas itibariyle isimleri fiillere bağlayan bir ek olduğunu, isimleri bazı edatlara da bağladığını belirtir: eve doğru, aya karşı, babama göre örneklerinde olduğu gibi. Ayrıca bu edatların da datifi kuvvetlendiren ve böylece yine fiile bağlayan bir rol oynadığını ve bu edatların da fiil asıllı olduğunu ifade eder (Ergin, 2003: 234).

Tahsin Banguoğlu, yönelme durumunu “kime hali, girme hali” (datif) şeklinde adlandırır, bulunma ve ayrılma durumları ile beraber değerlendirir. Banguoğlu’na göre bu üç hal adın zaman ve mekân içinde yer ve yön gösterme halleridir. Bu halleri ile bu adlar fiilin oluşturduğu yerleme (localistion) şartlarını belirtirler. Bu sebeple onlara yer yön halleri (cas locaux) adı verilir. Bu hallerdeki adlar en çok cümlede isimleme adını alan bir söz dizimi unsuru olarak kullanılırlar. Yer yön halleri birçok zarfların yapımına da girerler (akşama) (Banguoğlu, 1990: 328).

Zeynep Korkmaz, yönelme durumunu, “Yaklaşma, yönelme bakımlarından adın karşıladığı nesneyi fiile bağlayan durum.” şeklinde tanımlar (Korkmaz, 2003b: 244).

Zeynep Korkmaz, yönelme durumunu, “Kelime gruplarında ve cümlelerde fiildeki hareketin yöneldiği adın içinde bulunduğu durum.” olarak tanımlar. Fiildeki hareket yönelme durumundaki ada doğrudur (Korkmaz, 2003: 280). Korkmaz, yönelme durumu ekinin işlevlerini şöyle tespit eder: Yer, yön gösteren adlar ile diğer bir kısım adlarda yönelme görevinde yer tümleci oluşturur. Adı fiile “zaman” ve “süre” işlevi ile bağlar. Adı fiile “amaç, maksat bildirme” ilişkisi ile bağlar. Adı fiile “-den dolayı”, “-dığı için”, “sebepl” ilişkisi ile bağlar. Fiildeki hareketin yönünü belirler. Aynı adın art arda tekrarından oluşan zarf görevinde ikilemeler kurar. Dek, değin, doğru, göre, kadar, karşı, rağmen, üzerine edatlarıyla zarf görevinde edat grupları oluşturur. Adı fiile “fiyat, miktar” ve “oran” bildirerek bağlar. “Açısından, ayrıca, bakımından; -maktansa, ile, karşı (zıtlık), süreklilik, şartıyla, beraberlik” gibi çeşitli anlam ve ifadelerle adı fiile bağlar ve zarf görevi yapar. Anlamca kaynaşmış veya deyimleşmiş birleşik fiiller oluşturur (Korkmaz, 2003a: 280- 289).

Doğan Aksan, yön durumunun “adla gösterilen nesneye, varlığa bir yönelme gösterdiğini” belirtir:

Bahçeye çıktım.

Okula gidiyorum (Aksan, 2003: 91).

Erdoğan Boz, “Türkiye Türkçesinde +{A}Durum Biçimbirimi” isimli kitabında, yönelme durumunu ayrıntılı bir şekilde incelemiştir. Boz, yönelme durumunun geleneksel dilbilgisi tanımlarından yola çıkarak, durum adı ile bunu oluşturan biçimbirim adının aynı olmasının sürekli kavram karmaşasına neden olabileceğini öne sürer. Ona göre bir biçimbirimin temel işlevi, adın herhangi bir durumunu yapmak olabilir. Ancak bu biçimbirimin başka tümcelerde adın diğer durumlarından bir veya birkaçını da yapabilir. Bu durumda biçimbirimleri adlandırmada herhangi bir işlev adı değil, biçimbirim dikkate alınmalıdır (Boz, 2007: 67).

Erdoğan Boz, bu çalışmasında +{A}durum biçimbirimin işlevlerini, geleneksel dilbilgisinin sıralamalarını dikkate alarak dilbilimin yöntemlerini de kullanarak biçimbilimsel, sözdizimsel ve anlamsal açıdan değerlendiren bir tasnif denemesi yapmıştır. +{A}durum biçimbiriminin işlevlerini önce biçimbilimsel olarak işletimlik ve türetimlik olmak üzere ikiye ayırmıştır. İşletimlik işlevler ana başlığını da yine biçimbilimsel ve sözdizimsel işleve göre; ad-eylem, ad-ilgeç ve ad-ad bağlantısı şeklinde üç alt başlık altında incelemiştir. Ad- eylem bağlantısını, sözdizimsel ve anlamsal olarak zorunlu ve seçimlik tümleçler şeklinde iki alt başlığa ayırmış, ad-ilgeç bağlantısının, seçimlik tümleçler alt başlığı altında işlevlerini belirlemiş ve ad-ad bağlantısı ile de oluşan yönelme öbeklerinin işlevlerini ortaya koymuştur. +{A}durum biçimbirimin türetimlik işlevlerini de, örneklerin sözlükbirim oluşturmalarını ölçüt olarak; atasözleri, deyimler ve deyimleşmiş birleşik eylemler, ikileme ve yinelemeler, belirteçler, nesne adları- terimler ve özel adlar olarak tespit etmiştir (Boz, 2007: 67- 131).

Tufan Demir, “yönelme/yaklaşma durumu” (-e hali) başlığı altında ele aldığı yönelme durumunun “adı eyleme bağladığını ve genel olarak eylemin kendine

yöneldiğini, yaklaştığını” ifade eder. Demir, yönelme durumunun eylemin yönünü gösterme dışında da anlamlar taşıdığını söyler:

Amaç ilgisi kurar:

Çocuğa bir kitap aldım.

Bu masayı büroya aldım.

Yer ilgisi- önüne, içine, üstüne- kurar:

Her şeyi oraya buraya atma.

Araba kapıya geldi.

Zaman ilgisi kurar:

Sınav haftaya yapılacak.

Toplantı yarına ertelendi.

Belirteç görevli öbekler kurar:

Kıyıya doğru yüzmelisin.

Bana göre bu davranış yanlış (Demir, 2004: 273- 274).

Yönelme durumu konusunda yukarıda verdiklerimizden başka, farklı kaynaklarda benzer bilgiler verilmiştir.¹²

2.2.3. Belirtme Durumu

Berke Vardar, belirtme durumunu, eylemin en dolaysız biçimde etkisini gösteren durumu olarak tanımlar. Evi gördüm tümcesinde “ev” sözcüğünün belirtme durumunda olduğunu, Türkçede belirtme durumunun –i (-ı, -ü, -u) ekiyle yapıldığını ifade eder (Vardar, 2002: 37).

Muharrem Ergin, “Akuzatif ekleri” adını verdiği belirtme durumunu, ismi kendisine tesir eden geçişli bir fiile bağlayan hal olarak tanımlar. Ergin, ismin geçişli bir fiilin tesirinde olduğunu gösteren bu halinin bazen eksiz, bazen ekli olduğunu vurgular: cam (kır-), su (iç-), ağaç (kes-), cam-ı (kır-), su-y-u (iç-), ağac-ı (kes-) örneklerini verir. Bunun yanında –ı, -i, -u, -ü eklerinin akuzatif ekleri olduğunu, bir

---

¹² Sinanoğlu, 1960: 337- 339; Eraslan, 2000: 67- 78; Baba, 2002: 26- 29; Hengirmen, 1998: 435; Atabay, Özel, Kutluk, 1983: 41- 42; Kahraman, 1999: 286- 287; Buran, 1999: 271- 272; Ediskun, 1993: 111- 112; Dizdaroğlu, 1976: 96- 98; Gencan, 1979: 155; Koç, 1996: 170; Bozkurt, 1995: 115- 117; Güneş, 1995: 118- 119; Eker, 2002: 280; Gülensoy, 2000: 387.

iki tane zamirle kullanılan –nı, -ni, -nu, -nü şeklinde ikinci bir akuzatif ekinin de olduğunu belirtir (Ergin, 2003: 231).

Tahsin Banguoğlu, belirtme durumuna “kimi hali” adını verir ve bunu adın söz içindeki geçişli fiilden doğrudan doğruya etkilenmesi şeklinde açıklar:

Taş camı kırdı.

Kedi sütü içti.

Banguoğlu, belirtme durumuna aynı zamanda “etkilenme hali” (accusatif) de der. Ancak bu etkilenmenin çok defa itibarî olduğunu belirtir:

Kitabı okudum.

Gelmeyi düşünmüşler (Banguoğlu, 1990: 327).

Zeynep Korkmaz, belirtme durumunu, “Geçişli fiil taşıyan bir cümlede fiilin doğrudan doğruya etkilediği yani fiildeki işlevin etki bakımından üzerine yüklendiği adın içinde bulunduğu durum. Türkçede bu durum ya eksiz yahut da yalın veya iyelik ekleriyle genişletilmiş adlardan sonra gelen +(y)I / +(y)U eki ile karşılaşılır: iş bulmak, görüş bildirmek, yol sormak, ağaçlar+ı budamak, yaka+yı kurtarmak, okul+u bitirmek, istedik+im+i getirdi; yazdıklarınız+ı okudum, görünüş+ü koruyunuz gibi. Ancak, bu ek üçüncü şahıs teklik ve çokluk iyelik eklerinden sonra araya bir zamir n’si alarak +nI / +Nu biçimine girer; Arkadaşımın yeni ev+i+ni gezdim. Artık yuva+sı+nı kurmaya çalışıyor; bildik+leri+ni anlattı, yorulduğ+u+nu görmedim vb.” şeklinde açıklar (Korkmaz, 2003b: 247).

Zeynep Korkmaz, “geçişli fiil taşıyan bir cümlede, fiilin etkisi altında kalan adın içinde bulunduğu durum” olarak ifade ettiği belirtme durumunu, ekli ve eksiz olmak üzere ikiye ayırır:

Eksiz Yükleme Durumu: Eksiz yükleme durumu, cümle içinde nesne görevi yüklenmiş olmakla birlikte, yükleme durumu eki almamış olan yalın durumdaki adın karşıladığı durumdur:

Ah kardeşim, kömür at babam at! Şaka değil, ocak kömür ister.

Kuş cıvıltılarından bile ne uğursuz manalar çıkararak titriyorduk.

Ekli Yükleme Durumu: Bu durum, cümlede fiilin etkisi altında kalan adın bir belirti ögesi olarak yükleme durumu ekini almış biçimindedir. Dolayısıyla bu ad belirtili nesne görevindedir:

Bazıları çayı, kahveyi, çorbayı ve her çeşit içkiyi çabucak içerdi.

Koca Ahmet aldığı parayı har vurup harman savurmazdı (Korkmaz, 2003a: 277- 278).

Doğan Aksan, belirtme durumu ile ilgili olarak; “Özellikle tümleçle yüklem arasındaki ilişki açısından önemli olan bu durum, Türkçede adın gösterdiği şeyin belli nesne bir, bilinen bir varlık olduğunu da açıklamaya yarar. Radyoyu tamir ettim, evi satmışlar, örneklerinde söz konusu olan, konuşanla dinleyen tarafından bilinen bir radyo ya da evdir.” açıklamasını yapar (Aksan, 2003: 91).

Leyla Karahan, belirtme durumu için, farklı bir görüş ileri sürer: “Yükleme hali, ismin cümle içindeki geçişli fiilden doğrudan etkilenmesi halidir. Yani cümlelerin nesnesi yükleme halinde bulunur. O halde, ekin görevi diğer hal eklerinde olduğu gibi münasebet kurmak, bağlantı sağlamak değil, nesneyi belirtmek, belirli kılmaktır. Bu tanım “hal” kavramına uygun düşmemektedir, bu ekin hal eki sayılması doğru değildir; bu ek ayrı bir kategori içinde işlenmelidir” (Karahan, 1999: 605- 611).

Belirtme durumu konusunda yukarıda verdiklerimizden başka, farklı kaynaklarda benzer bilgiler verilmiştir.¹³

2.2.4. Bulunma Durumu

Berke Vardar, “kalma durumu” terimini verdiği bulunma durumunu, “Eylemin belirttiği edimin gerçekleştiği yeri gösteren ad durumu. Türkçede adlara ya da ad görevinde kullanılan sözcüklere -de (-da, -te, -ta) durum ekinin getirilmesiyle

---

¹³ Hengirmen, 1998: 67; Grönbech, 2000: 127- 128; Ediskun, 1993: 111; Bilgegil, 1982: 175; Gencan, 1979: 155; Dizdaroğlu, 1976: 79- 81; Atabay, Özel, Kutluk, 193: 40- 41; Güneş, 1995: 117- 118; Demir, 2004: 273; Bozkurt, 1995: 113- 115; Koç, 1996: 170; Gülensoy, 2000: 387; Buran, 1999: 271; Boz, 2007: 54- 57; Uzun, 2000: 192- 195.

oluşturulan kalma durumu içindelik ve yer belirttiği gibi dolaylı tümleç, zaman tümleci, tamlama kurar, oluş biçimi bildirir.” şeklinde açıklar (Vardar, 2002: 127).

Muharrem Ergin, bulunma durumunu, “Kelime gruplarında ve cümlede fiilin kendi içinde cereyan ettiğini ifade etmek için isim lokatif halde bulunur. Fiilin cereyan ettiği yeri gösteren, böylece bir bulunma ifade eden lokatif haline girmek için de isimler ek alırlar. Bu ek ise lokatif ekidir: yol-da, dere-de, ağaç-ta, direk-te, gecesi-n-de, başımız-da, yerler-de, ormanlar-da... örneklerinde olduğu gibi. Lokatifin bu geniş manasıyla bulunma ana fonksiyonu beraber kullanıldığı fiilin manasına uygun olarak tabii çeşitli hususî ifadeler içinde görünür. Bu hususî, bu çeşitli kullanım fonksiyonları şu gibi ifadeler etrafında toplanır: bulunma, yer, zaman, iş, devamlılık, müddet, tarz, şekil, durum, karşılaştırma, kesir, konu, vasıta, gaye, sebep, vasıf, miktar, belirtme, kısım, parça, aitlik vb. gibi.” şeklinde açıklar (Ergin, 2003: 234- 235).

Tahsin Banguoğlu, bulunma durumuna “kimde hali” adını verir. Kimde hali adın durma, kalma hali (locatif)dir (Banguoğlu, 1990: 328).

Zeynep Korkmaz, bulunma durumunu, “Fiilin gösterdiği oluş ve kılışın yerini ve zamanını bildiren ad durumu.” olarak tanımlar ve bu durumdaki ekin adı fiile veya başka bir ada bağlarken “bulunma”, “durma”, “kalma”, “yer”, “uzunluk”, “süre” gösterme gibi görevler yanında, kelime gruplarında ve cümle içinde çeşitli ilgiler de kurduğunu belirtir (Korkmaz, 2003b: 49- 50).

Zeynep Korkmaz, bulunma durumu ile ilgili, “+DA eki ile karşılanan bulunma durumu, genellikle fiildeki oluş ve kılışın yerini bildiren ad durumudur. Ancak, buradaki yer kavramı, yalnızca somut bir yer kavramı değildir. Fiildeki harekete sahne olan her türlü somut ve soyut kavramları karşılayan adlar bulunma durumuna girebilir. Dolayısıyla bu durum, eklendiği ad ile fiil arasındaki bağlantı özelliği açısından, bulunma ve yer gösterme kavramına koşut olarak zaman, iş, süreklilik, içinde olma, tarz bildirme, karşılaştırma, gösterme, vasıta, amaç, sebep vb. ifadeleri de içine alır.” şeklinde açıklama yapar (Korkmaz, 2003a: 289).

Doğan Aksan, bulunma durumunun adla gösterilen nesnenin içinde olma, üzerinde bulunma anlattığını belirtir ve kitapta yazılan, tatilde okuduğum dergi, saatte yüz km vb. örneklerini verir (Aksan, 2003: 91).

Tufan Demir, bulunma durumunu, “eylemin kendi içinde, üstünde olduğunu belirten durum” olarak tanımlar. –de durumunun eylemin olduğu yeri gösterme dışında da farklı anlam ilgilerinin olduğunu ifade eder:

Ölçü, süre, nicelik belirtir.

Altmış yaşında emekliye ayrılmış.

Yirmi metre boyunda ağaçlar var.

Zaman anlamı katar.

Sınav hazırlanıyor yapılacak.

Bu yöremizde yollar baharda açılır.

Yer ve içindelik anlamı verir.

Bir gece Ürgüp’te kaldık, sonra Avanos’a geçtik.

Çocuğu güneşte gezdirme.

Durum belirtir.

İşler yolunda gidiyor.

İki adımda yakaladı (Demir, 2004: 274- 275).

Bulunma durumu konusunda yukarıda verdiklerimizden başka, farklı kaynaklarda benzer bilgiler verilmiştir.¹⁴

2.2.5. Ayrılma Durumu

Berke Vardar, ayrılma durumunu, “Ad ya da ad soylu sözcüklerde genellikle kaynak, uzaklaşma, ayrılma belirten durum.” şeklinde tanımlar (Vardar, 2002: 60-61).

---

¹⁴ Hengirmen, 1998: 239; Kahraman, 1999: 287; Buran, 1999: 271; Ediskun, 1993: 112; Bilgegil, 1982: 175; Gencan, 1979: 155; Koç,1999: 270; Dizdaroğlu, 1976: 98- 99; Atabay, Özel, Kutluk, 1983: 42- 43; Güneş, 1995: 119- 120.

Muharrem Ergin, ayrılma durumu ile ilgili Şu açıklamaları yapar: “Bu hal ismin kendisinden uzaklaşma ifade eden fiillerle münasebetini gösteren halidir. Kelime gruplarında ve cümlede fiilin gösterdiği hareketin kendisinden uzaklaŐtĐını ifade etmek için ablatif halinde bulunur. Ablatif eki datif ve lokatif ekleri ile birlikte zaman ve mekân içinde işin yer ve istikametini bildirir. Ablatifin bu geniş manasıyla uzaklaşma ana fonksiyonu beraber kullanıldığı fiilin manasına uygun olarak tabii çeşitli hususî ifadeler içinde görünür. Bu hususî, bu çeşitli kullanım fonksiyonları Şu gibi ifadeler etrafında toplanır: uzaklaşma, çıkma, yer, ayrılma, menşe, cins, terkip, baŐlama, mahrumiyet, yokluk, vasıta, zaman, sebep, tarz, ölçü, değer, kıymet, bedel, parça, kısım, karşılaştırma, korku, ürküntü, hoŐlanma, vazgeçme, aitlik, çeşit, vasıf, tercih, görüş, nokta-i nazar vb. gibi” (Ergin, 2003: 235).

Tahsin Banguoğlu, ayrılma durumuna “kimden hali” adını verir. Banguoğluna göre bu durum, adın çıkma (ablatif), uzaklaşma halidir (Banguoğlu, 1990: 328).

Zeynep Korkmaz, ayrılma durumunu, “Kelime gruplarında ve cümlede, fiilin gösterdiği oluş ve kılışın kendisinden uzaklaŐtĐını göstermek için kullanılan ad durumu.” olarak tanımlar (Korkmaz, 2003b: 60).

Zeynep Korkmaz, “ıkma durumu” adını verdiği ayrılma durumu ile ilgili, “Türkiye Türkçesinde dil benzeşmesine ve nsz uyumuna bağlı olarak –DAn ekiyle karşılanan çıkma durumu, kelime gruplarında ve cümlede, fiilin gösterdiği oluş ve kılışın kendisinden uzaklaŐtĐını göstermek için kullanılan ad durumudur. Bağlı bulunduğu fiilin taŐıdıĐı anlam ayrılıklarına ve çıkma durumuna girmiŐ olan adın ilişki biçimlerine göre, ek, adı fiile yer, mekân, zaman, hareket biçimi, sebep, ölçü, miktar, fiat, bir bütünü veya bütünün parçasını gösterme gibi değişik birçok ilişkileri bağlar. ıkma durumu eki bazen de adı ada bağlar.”açıklamasını yapar (Korkmaz, 2003a: 301).

Doğan Aksan, ayrılma durumu ile ilgili “ Bu durumu gösteren sonekin Türkçede temel görevi, adla gösterilen nesneden çıkma, ayrılma belirtmek olmakla

birlikte (Otobüsten indim, postadan çıkan mektup), başka anlamların dile getirilmesine de yarar: Örneğin bir nesnenin yapıldığı, ilişkili olduğu maddeyi belirtir (Taştan heykel yapmışlar, bezden bebek); neden gösterir (Ateşten sayıklıyor, utancından söyleyemedi vb.)” şeklinde bir açıklamada bulunur (Aksan, 2003: 91).

Tufan Demir, ayrılma durumunu, “Eylemin kendinden ayrıldığını, uzaklaştığını belirtmek üzere adın girdiği durum.” olarak tanımlar. Ayrılma durumunun farklı anlam ilgilerinin olduğunu da ifade eder:

Neden belirtir.

Halk korkuda sokağa çıkamadı.

Hepimiz sıcaktan bunalmıştık.

Doğrultu, yön, yer belirtir.

Sağdan giderek oraya ulaşabilirsiniz.

Rüzgâr denizden esiyor.

Nesnelerin neden yapıldığını gösterir.

Bu işte kullanılan malzemeler çelikten yapılır.

Yünden hırka, topraktan kap, ipekten gömlek, ...

Bir varlığın, bir kavramın bir türle ya da bir şeyle ilgisini gösterir.

Aslan, kedi cinsinden bir hayvandır.

O ayak takımındandır; öyleleriyle uğraşmaz.

Parça bütün ilişkisi kurar.

Yemekten bir lokma almadı.

Gidenlerden birkaçı dönebilmişti.

Zaman anlamı katar.

Gitmek için akşamdan hazırlandı.

Karşılaştırma yapar.

Kardan beyaz çamaşırlar.

Deveden büyük fil vardır (Demir, 2004: 276).

Ayrılma durumu konusunda yukarıda verdiklerimizden başka, farklı kaynaklarda benzer bilgiler verilmiştir.¹⁵

2.2.6. İlgi Durumu

Berke Vardar, ilgi durumunu “tamlayan durumu” maddesinde, “Bir kavramın başka bir kavrama bağlandığını, onunla bütünlendiğini gösteren durum.” olarak tanımlar (Vardar, 2002: 190).

Muharrem Ergin, ilgi halini, “Bu hal ismin başka bir isimle münasebeti olduğunu ifade eden halidir. İlgi hali ismin bir isimle ilgisi olduğunu, kendisinden sonra gelen isme tabi bulunduğunu gösterir. İsmi bu hali bazen eksiz, çok defa da ekli olur. Bu ek ise genitif ekidir. Genitif eki, üç yerde kullanılmaktadır: İsmi isme bağlar, ismi fiile bağlar, zamirleri edatlara bağlar.” (bahçe (kapısı), ağaçlar (altında), babası-nın (adı), elim-in (üstü), senin için, onun gibi vb.) şeklinde açıklar (Ergin, 2003: 228- 231).

Tahsin Banguoğlu, ilgi durumuna, “kimin hali” adını verir. Bu haldeki adlar sahi olanı, tabi olanı, kapsananı gerektirirler. (Güvercinler Durmuşsun-dur. Tüfek kardeşimin-di. Sütçünün ineği, kardeşimin bahçesi vb.) (Banguoğlu, 1990; 328- 329).

Zeynep Korkmaz, ilgi durumunu, “Tamlamalarda bir adın bir başka adla ilgili olma durumu.” şeklinde tanımlar (Korkmaz, 2003b: 129).

Zeynep Korkmaz, ilgi hali ile ilgili olarak, “İlgi durumu eklendiği ad ile başka bir ad arasında sahiplik, ilgi bağı kurma durumudur. İlgi durumunun öteki ad çekimlerinden ayrılan tarafı, adı fiile bağlayan bir ek olmamasıdır. Bu yüzden de onu durum eki olarak kabul etmeyen görüşler vardır. Ancak, şunu da belirtmek gerekir ki, çekim ekleri nitelik ve işlev bakımından birbirlerinden farklıdır. İlgi durumu eki,

---

¹⁵ Boz, 2004: 509; Bolulu, 1991: 41; Acarlar, 1971: 34- 37; Hengirmen, 1998: 100; Kahraman, 1999: 287; Buran, 1999: 273- 275; Dizdaroğlu, 1976: 99- 103; Atabay, Özel, Kutluk, 1983: 43- 44; Bilgegil, 1982: 175; Gencan, 1979: 155; Ediskun, 1993: 112- 113; Koç, 1996: 171; Bozkurt, 1995: 118- 119; Güneş, 1995: 120- 121.

adlar arasında ilişki kuran bir ek olduğu için onu ad çekimi saymamak doğru değildir. Bizce bu ilişkiyi de çekim basamaklarından biri olarak kabul etmek gerekir.” şeklinde değerlendirmede bulunur (Korkmaz, 2003a: 268- 269).

Doğan Aksan, “tamlayan durumu” başlığı altında ele aldığı ilgi durumunun, adın bir başka kavramla ilişkisini, bağlantısını anlattığını; kısacası, ilişki gösterdiğini belirtir. Türkçede bu durumu dile getiren –in sonekinin belirtili tamlama kurarak doğrudan doğruya adın gösterdiği nesneyi kesinlikle belli etmeye yaradığını (kapının kanadı, kadının terzisi gibi.) ifade eder (Aksan, 2003: 92).

İlgi durum ekini, durum eki olarak kabul etmeyen Türk dili araştırmacıları da vardır (Bilgegil, 1982: 175; Demir, 2004: 272; Ediskun, 1993: 110; Gencan, 1979: 155). Leyla Karahan, ilgi durumunu şu şekilde açıklar. “İlgi hali, bir ismin bir isimle ilgisi olduğunu, kendisinden sonra gelen bir isme tabi olduğunu gösteren hal şeklinde tanımlanır. İlgi hali eki, eklendiği ismin anlamına belirtme, sahiplik, mensubiyet, ilgi vb. anlamlar kazandırır. Bu anlamların hepsi, ekin içinde bulunduğu ismi ilgilendirir ve ek, diğer hal eklerinde olduğu gibi münasebet kurmaz, bağlantı yapmaz. İlgi hali ekinin varlığı meselesi tartışılmalıdır. İlgi eki, hal kategorisi içinde değil, ayrı bir kategori içinde işlenmelidir” (Karahan, 1999: 608- 610).

Ahmet Buran, ilgi durumu ile ilgili, “ilgi halinin diğer durumlardan işlev farklılığı olduğunu, ilgi durumunun ismin fiile göre durumunu belirlemediği için ad durumu eki sayılamayacağını ve ekin sadece ol- fiili ve –dır bildirme ekiyle birlikte kullanıldığını, bu durumun da fiilin ve ekin özel yapısından kaynaklandığını” belirtir. Buran, Türkçede ismi fiile bağlamayan, isim ile isim arasında bir ilgi kuran tek hal ekinin ilgi hali eki olduğunu söyler ve ilgi hali ile diğer isim hal eklerini bir arada kullanarak bu farklılığı şu şekilde örneklendirir: ev yap-, evi gör-, eve git-, evde otur-, evden çık- ve evin kapısı (Buran, 1999: 268- 269).

İlgi durumu konusunda yukarıda verdiklerimizden başka, farklı kaynaklarda benzer bilgiler verilmiştir.¹⁶

---

¹⁶ Hengirmen, 1998: 352- 353; Grönbech, 2000: 71; Kahraman, 1999: 284- 285; Koç, 1996: 171; Bozkurt, 1995: 109- 111; Atabay, Özel, Kutluk, 1995: 45; Baba, 2001: 29- 33; Güneş, 1995: 115- 117.

2.2.7. Vasıta Durumu

Berke Vardar, “araç durumu” adını verdiği vasıta durumu için, “ Eylemin belirttiği oluşun hangi araçla yapıldığını gösteren durum.” der (Vardar, 2002: 23).

Muharrem Ergin, vasıta durumunu şu şekilde açıklar. “Bu hal ismin fiile bir vasıta olduğunu ifade etmek için girdiği haldir. Kelime gruplarında ve cümlelerde fiilin kendisi vasıtası ile, kendisinin iştiraki ile veya kendisinin ifade ettiği zamanda yapıldığını göstermek için isim instrumental halinde bulunur. Instrumental eki fiilin ne ile, nasıl, ne zaman yapıldığını ifade etmek için isme getirilen ektir. Türkçede instrumental eki –n’dir. Türkçede instrumental eki işleliğini kaybederken onun vazifesini ile edatı üzerine almış, edat halinde kalarak veya ekleşerek tamamıyla instrumental eki yerine geçmiştir. ile edatı zamanla –la, -le halinde ekleşmek yoluna girdiği için yeni bir instrumental eki durumuna geçmiştir: ağaç-la, evler-le, babam-la, geçmişin-le örneklerindeki gibi. ile edatı bir taraftan –la, -le şekline girerek instrumental eki yerini tutarken bir taraftan da edatlığını muhafaza etmekte ve muhafazaya devam edeceği anlaşılmaktadır. Onun için –la, -le’ye hiç değilse şimdilik instrumental eki adı verilmemeli ve instrumental vazifesi gören ile edatının ekleşmiş şekilleri olarak bakılmalıdır” (Ergin, 2003: 237- 238).

Tahsin Banguoğlu, vasıta durumunu “dışçekim halleri” arasında ele alır, ve “kimle hali” adını verir. Eski Türkçede “-in” ekinin yerini tuttuğunu (adag-ın> ayak-la), bugün “ile” takısından ekleşmiş olduğunu belirtir (Banguoğlu, 1990: 329- 330).

Zeynep Korkmaz, vasıta durumunu, “Adın belirttiği nesnenin vasıta olarak kullanıldığını, fiile vasıta olduğunu belirtmek için kullanılan durum: Eski ve orta Türkçede +In / +Un ekiyle karşılanan bu durum, bugün Türkiye Türkçesinde artık kalıplaşmış zarf biçimindedir. Bunun yerine ile edatı geçmiştir. Bu durum ile edatı veya bunun ekleşmiş biçimi olan +IE ekiyle karşılanır.” şeklinde tanımlar (Korkmaz, 2003b: 233).

Zeynep Korkmaz, vasıta ekinin “ile” edatının ekleşmesinden oluşan bir ek olduğunu, ekleşme sırasında eklendiği kelimenin dil benzeşmesine uymakla ekleşmenin biçim şartını yerine getirdiğini belirtir. İşlev bakımından eski Türkçenin

+In / +Un vasıta durum ekinin işlevlerini tümüyle üzerine aldığı, “vasıta ve beraberlik” işlevini bir ek olarak sürdürdüğü için çekim eki olduğunu söyler ve şu şekilde örneklendirir:

Asma bir merdivenle küçük avluya indi. (vasıta)

Kendi ahlakıyla bir millet ölür yahut yaşar (birliktelik, beraberlik) (Korkmaz, 2003a: 317- 319).

Doğan Aksan, “araçlı durum” adı altında vasıta durumu ile ilgili olarak adın belirttiği nesnenin bir araç olarak kullanıldığını, tümcede anlatılan işin gerçekleşmesinde adın belirttiği nesneden yararlanıldığını gösterdiğini belirtir (bıçakla kesmek, kalemle yazılmış mektup vb.) (Aksan, 2003: 92- 93).

Vasıta durumu konusunda yukarıda verdiklerimizden başka farklı kaynaklarda benzer bilgiler verilmiştir.¹⁷

2.2.8. Eşitlik Durumu

Muharrem Ergin, eşitlik durumunu, “İsmin eşitlik, benzerlik, gibilik ifade eden halidir.” şeklinde tanımlar, bu durum için “benzerlik ekleri” terimini de kullanır. Ergin’e göre kelime gruplarında ve cümlede fiilin nasıl ve ne şekilde olduğunu veya yapıldığını, fiilin oluş veya yapılış tarzını ifade etmek için isim eşitlik haline girer. Yani isim, fiilin kendisi gibi, kendisine benzer bir şekilde cereyan ettiğini göstermek için eşitlik halini alır. Asıl eşitlik eki +CA’dır: insanca, iyice, açıkça, güzelce, yüzlerce, binlerce, yanımca, ardınca, bunca, bence, böylece, yavaşça, kurnazca, tilkice gibi. Ergin, +CA ekinin yapım eki olma eğiliminde olduğunu da belirtir. Türkçede dil ve millet isimlerinin +CA yapım ekiyle yapıldığını, “Çamlıca, Kanlıca, karaca, alaca, kokarca” adlarında +CA ekinin yapım eki olarak kalıplaştığını söyler (Ergin, 2003: 228- 240).

---

¹⁷ Hengirmen, 1998: 34; Kahraman, 1999: 282- 283; Buran, 1999: 268; Bilgegil, 1982: 175; Bozkurt, 1995: 120- 121; Güneş, 1995: 122; Demir, 2004: 272; Öner, 1999a: 10- 17; Ay, 2001: 253- 260.

Tahsin Banguoğlu, “dışçekim halleri” içinde ele aldığı eşitlik durumuna, “kimce hali” adını verir. Kimce halindeki adların sözlük değeri kazanmaya çok yatkın olduklarını söyler (Banguoğlu, 1990: 329- 330).

Zeynep Korkmaz, eşitlik durumunu, “Adlarda ve ad soylu sözcüklerde nitelik ve nicelik bakımından karşılaştırmaya dayanan eşitlik, gibilik ve benzerlik gösterme durumu.” olarak tanımlar (Korkmaz, 2003b: 86).

Zeynep Korkmaz, eşitlik durumunu, “Bu durum eklendiği ad ile fiil veya cümlenin başka bir ögesi arasında karşılaştırmaya dayanan farklı niteliklerde eşitlik ilgisi kurma durumudur. Eki +CA’dır. Bu ek zamanla bir yapım ekine dönüştüğü için, ad çekiminde kullanılışı hayli sınırlanmıştır. Başlıca işlevleri nitelemede (vasıfta) eşitlik, benzerlik, miktar ve büyüklükte eşitlik, göreceli eşitlik ve karşılaştırma göstermektir: aptalca “aptal gibi” (konuşmak), aylarca (beklemek), gönlünce (yaşamak), paraca (bunalmak) vb.” şeklinde açıklar (Korkmaz, 2003a: 25).

Doğan Aksan, eşitlik durumunu ile ilgili şu açıklamayı yapar: “Bu durumda, adın gösterdiği kavramla tümcenin yüklemi olan eylem arasında bir eşitlik, bir benzerlik ya da karşılaştırma söz konusudur. Ancak bu ek, çeşitli görevleri belirtmeye de yarar. Bugün Türkiye Türkçesinde geçen akıllıca davranış, kibarca konuşmak, erkekçe dövüşmek gibi kullanımlarda, eklendiği ad soylu sözcükle yüklem arasında, nitelikte bir eşitlik sağladığı bellidir. Bunun yanında “göre”, “açısından”, “bakımından” sözcükleriyle anlattığımız oran kurma ve nicelik belirtme işlevini (kanımca, yaşça, bilgice, sayıca... gibi) yerine getirir; çokluk bildirir (saatlerce, yüzlerce... gibi).” (Aksan, 2003: 92).

Eşitlik durumu konusunda yukarıda verdiklerimizden başka farklı kaynaklarda benzer bilgiler verilmiştir.¹⁸

---

¹⁸ Hengirmen, 1998: 160; Buran, 1999: 268; Kahraman, 1999: 282; Bilgegil, 1982: 175; Demir, 2004: 272; Bozkurt, 1995: 119- 120; Güneş, 1995: 123; Atabay, Özel, Kutluk, 1983: 45- 46; Korkmaz, 1995: 12- 84.

III. BÖLÜM

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE “AD + DURUM BİÇİMBİRİMİ + İLGEÇ” YAPISIYLA KURULAN İLGEÇ ÖBEKLERİNİN YAPISAL VE İŞLEVSEL TASNİFİ

3.1. YAPI: AD + YALIN DURUM + İLGEÇ

Muharrem Ergin, “Kullanışlarına Göre Son Çekim Edatları” bahsinde, “Öteki isimlerin yalın, zamirlerin genitif veya akkuzatif halleri ile birleşenler” başlığı altında “ile, için, gibi, kadar, birle, bigi, tek” ilgeçleri için, “Bunlar isimlerle eskiden beri eksiz olarak birleşirler: taş ile, su için, dağ gibi, deve kadar örneklerinde olduğu gibi.” demiştir (Ergin, 2003: 367). Ergin, yalın hal ile birleşenler grubuna ise “ara, üzre, üzere, içre, sıra, diye” ilgeçlerini almış ve şu şekilde örneklendirmiştir: ev ara, yol üzre, gelmek üzere, su içre, ardım sıra, önü sıra, güzel diye (Ergin, 2003: 369). Ancak Ergin’in isimlerle eksiz olarak birleştiğini öne sürdüğü ilgeçler, çoğu Türk dili araştırmacıları tarafından yalın hal isteyen ilgeçler grubunda değerlendirilmiştir.

Tahsin Banguoğlu, “Kim Hali İsteyen Takılar” başlığı ile yalın durum isteyen ilgeçleri, “deve kadar, kum gibi, çocuk için, kazma ile, dönmek üzere, deniz aşırı, yabancı diye, baba olarak, cihan içre” şeklinde örneklendirir (Banguoğlu, 1990: 387).

Zeynep Korkmaz, yalın durum isteyen ilgeçleri şu şekilde açıklar: gibi (çiçek gibi, taş gibi), için (ev için, erişmek için), aşırı (gün aşırı), diye (hikaye diye), kadar (yumruk kadar, doycak kadar), üzre (ayak üzre, oturmak üzre), dek (Korkmaz, 2003a: 1062).

Korkmaz, Ergin’in “Yalın Hal ile Birleşenler” grubu içinde yer alan “ara” ilgecini “ Edat Gibi Kullanılan Adlar” kısmında ele alır. Korkmaz’a göre bunlar (alt, ara, iç, dış, içeri, kıyı, köşe, ön, sağ, sol vb.) tıpkı öteki adlar gibi iyelik, çokluk ekleri; yükleme, bulunma, yönelme, çıkma durumu gibi ad çekimi ekleri alabilirler ve türetmelere girebilirler. Böylece gerçek edatlar kendilerinden önceki kelimelerle

birer edat grubu oluşturdıkları halde, edat gibi kullanılan adlar, yalnızca ad tamlaması oluştururlar. Bu sebeptendir ki, bunlar gerçek edatlar olmayıp, dilin ihtiyaç gösterdiği durumlarda edat gibi kullanılabilen adlardır (Korkmaz, 2003a: 1084).

Tuncer Gülensoy, yalın durum isteyen ilgeçleri, “İsimlerle Eksiksiz Olarak Birleşenler” şeklinde ele alır ve “ile, için, gibi, kadar” ilgeçlerini buna örnek gösterir (Gülensoy, 2000: 427).

Nurettin Koç, diğer Türk dili araştırmacılarından farklı olarak “Yalın İlgeçler” başlığı altında “ancak, denli, diye, gibi, için, ile, kadar, olarak, sanki” ilgeçlerini, yalın durum isteyen ilgeçlere örnek gösterir (Koç, 1996: 230- 231). Ancak “-acağı gibi, -dığı gibi, - acağı kadar, - dığı kadar, - dığı için, - dığı üzere, - makla birlikte, - mak üzere” yapılarını “Eylemsi Ekleriyle Kullanılan İlgeçler” grubunda; “-acak gibi, -acaktı gibi, -ar gibi, - mış gibi, - yor gibi, -yormuş gibi” yapılarını ise “Eylem Çekim Ekleriyle Kullanılan İlgeçler” grubunda ele alır (Koç, 1996: 235- 237).

Biz, adın çokluk ve iyelik ekleriyle genişletilmiş biçimlerinin de yalın durum olarak kabul edilmesinden yola çıkarak Koç’un ayrı başlık altında vermiş olduğu yapıları da yalın durum içerisinde değerlendirip kaynaklardan da bu görüşe uygun örnekler aldık.

“Yalın durum isteyen ilgeçler” konusunda yukarıda verdiklerimizden başka, farklı kaynaklarda benzer bilgiler verilmiştir.¹⁹

Tahsin Banguoğlu, benzer yapıları “Adı Katkı Alan Takılar” bölümünde ele almıştır (Banguoğlu, 1990: 388).²⁰

---

¹⁹ Eker, 2002: 360; Kahraman, 1999: 286; Hengirmen, 1998: 172; Buran, 1999: 271; Demir, 2004: 493- 495; Toparlı, 1999: 433- 434.

²⁰ Banguoğlu, belirsiz ad takımlarının yer yön halleri olarak oluşturduğu “masa üstünde, masa üstüne, masa üstünden, çınar altına, kışla önünde, köşe başından, duvar dibine, yağmur yüzünden, durum hakkında, ev içi, saçak altı, ay başı, edep dışı vb.” tamlamalarını, ayrıca “dış çekimin kimle ve kimce halleriyle oluştuğunu söylediği “kanun yoluyla, boy sırasıyla, yolculuk dolayısıyla, anlaşma gereğince, bekleme süresince, tarih boyunca vb.” tamlamalarını da “Adı Katkı Alan Takılar” bölümünde değerlendirmiştir.

Ahmet Cevat Emre de, “yağmur altında, kutular içinde, omuzları üzerinde vb.” tamlamaları “Te- belgili sontakılar” bölümünde ele almıştır (Emre, 1945: 350-351).

3.1.1. Ad + Yalın Durum + ara²¹

kişi ara (Gabain, 1988:99).

ev ara (Ergin, 2003: 369).

3.1.2. Ad + Yalın Durum + arasında

a) Karşılaştırma

İnsanlar **arasında** iyiliği sevenler ve sevmeyenler vardır (Emre, 1945: 351).

Deniz, balık, fındık, çay ve tütün ile uğraşan bir Karadenizlinin kullandığı kelime kadrosu ile hayvancılıkla meşgul olan Doğu Anadolu’nun kelime kadrosu **arasında** fark vardır (KD, 204’ten aktaran Sarraç, 1995: 41).

b) Yer

Tavan arasında fareler türedi (Emre, 1945: 351).

3.1.3. Ad + Yalın Durum + aşırı²²

deniz **aşırı** (Banguoğlu, 1990: 387).

gün **aşırı** (Korkmaz, 2003a: 1062).

---

²¹ İlgili örnekte işlev tespiti yapılamamıştır.

²² İlgili örnekte işlev tespiti yapılamamıştır

3.1.4. Ad + Yalın Durum + cihetle

a) Neden

Türke özelliğini veren bu millî değerlerden yapılacak fedakârlıklar, Türk topluluğunun tarihî varlığını zedeleyebileceği **cihetle**, Türklük bakımından tehlikeler doğurabilir (TMM, 45'ten aktaran Sarraç, 1995: 60).

Görevin önemi Abdi Bey'in tuntuaraklı sözlerinden çok Nevres Bey'in döneceğinden emin olmadığı **cihetle**, nişanlı Vedia Hanım'ın hareketlerinde serbest bırakmış olmasından anlaşılıyordu (A. İlhan, DSE, 69'dan aktaran Korkmaz, 2003a: 1078).

3.1.5. Ad + Yalın Durum + cihetten

a) Sınırlandırma

Şu **cihetten** itiraz edebilir (Korkmaz, 2003a: 1062).

İbn Haldun göçebe hayatının düşkünüdür...bu **cihetten** meşhur Tolstoy'a benzer ki...Üstelik her ikisi de, sâde hayatı takdîr ettikleri halde, bolluk ve genişlik içinde yaşamışlardır (UU, 356'dan aktaran Sarraç, 1995: 61).

3.1.6. Ad + Yalın Durum+ cins

a) Benzetme

Kıskanmadınız! Çünkü onda meziyet bulmadınız. Telâşa lüzum yok. Bu **cins** şeyler herkeste bulunur (A. H. Tanpınar, SAE, 95'ten aktaran Korkmaz, 2003a: 1069).

3.1.7. Ad + Yalın Durum + cinsten

a) Benzetme

Tanımadığım **cinsten** bir meyve (Korkmaz, 2003a: 1062).

Fakat o da zeki ve herhangi vaziyette şaşılacak **cinsten** bir adamdı (A.H. Tanpınar, SAE, 198'den aktaran Korkmaz, 2003a: 1069).

3.1.8. Ad + Yalın Durum + çeşit

a) Benzetme

İşte bu küçük gruba bir yığın merakı, ihtirası aşıl原因...Seyit Lütfullah bu **çeşit** bir insandı (A.H.Tanpınar, SAE, 36'dan aktaran Korkmaz, 2003a: 1069).

Bir **çeşit** imparatorluk olan bu devleti kuranlar On üçüncü Yüzyılın sonlarında Türkistan'dan Irak ve İran taraflarına gelen Yıva boyundan Türkmen oymaklarıdır (TT-I, 139'dan aktaran Sarraç, 1995: 65).

3.1.9. Ad + Yalın Durum + değil

Sen **değil** Ali gelsin (Demir, 2004: 505).

Sanki eceli gelmeden önce ölenler bunlar **değil** (FİG, 287'den aktaran Sarraç, 1995: 68).

Ben **değil**, sen güldün (Ediskun, 1993: 287).

Bu konuyu Sevim **değil**, Meltem anlatsın (Gencan, 1979: 443).

3.1.10. Ad + Yalın Durum + denli

a) Ölçü, miktar, derece

Yırtıkları, sökükleri, ekleri uzaktan seçilemeyen bir balıkçı ağı **denli** güzeldi (A. Ağaoğlu, FİG, 136'dan aktaran Korkmaz, 2003a: 1074).

Şimdi Yalova'ya çıkarken, girişte olduğu **denli** hünerli değil(A. Ağaoğlu, FİG, 173'ten aktaran Korkmaz, 2003a: 1074).

Giderek bütün bir camın yarısını kaplayacak **denli** genişleyebilir bu çatlak
(A. Ağaoğlu, FİG, 186'dan aktaran Korkmaz, 2003a: 1074).

Bu **denli** üzüleceğini bilmezdim (Koç, 1996 230).

Ne **denli** uğraşsan boş, ona yetişemezsin (Koç, 1996 230).

b) Benzetme

Onun bu **denli** işlere pek akli yatmıyor (Korkmaz, 2003a: 1068).

Anlayalım bakalım, bu çocuk **denli** davranışlar da ne oluyor (Korkmaz, 2003a: 1068).

3.1.11. Ad + Yalın Durum + derece

a) Ölçü, miktar, derece

Aramızda o **derece** iyi ilişkiler bulunması sevindiricidir (E. E. Talu, TS.I, 359'dan aktaran Korkmaz, 2003a: 1074).

Geçen yıl Ankara'da o **derece** sıcak oldu ki, gündüzleri sokağa çakamadık
(Korkmaz, 2003a: 1074).

Beyoğlu'nda bu **derece** itibar görmemişti (Korkmaz, 2003a: 1074).

Fakat hayâsızlığı, cüreti bu **derece** ileriye götüreceğini asla tahmin edemezdim
(Korkmaz, 2003a: 1074).

3.1.12. Ad + Yalın Durum + diye

a) Açıklama

Mahmutla konuşurlarken Vehbi **diye** bir adamın ismi sık sık geçiyordu
(E. Işınsu, C, 72'den aktaran Korkmaz, 2003a: 1077).

Ertesi gün **diye** bir şey yoktur (M. Mungan'dan aktaran Koç, 1996: 230).

Ali Usta **diye** birini tanımıyorum (Koç, 1996: 230).

Karagöl **diye** bir yer varmış (Koç, 1996: 230).

b) Amaç- Neden

Seni kartallara yem **diye** götürüyorum (Y. Kemal, TM, 495'den aktaran Korkmaz, 2003a: 1077).

Annemin bir aylık maaşını amcam bana harçlık **diye** yollamış (C, 77'den aktaran Sarraç, 1995: 79).

O Lemngen eşeği, işgal emrinde imza noksan **diye** geri döndüyse, kabahat Liebknecht'in mi? (DSE, 81'den aktaran Sarraç, 1995: 76).

Haydi bunları yaptı, şimdi ne **diye** görünmüyor? (SAE, 134'den aktaran Sarraç, 1995: 76).

c) Belirtme

Fakat nasıl olur, hatırımda Murat Bey'in oğlu **diye** kalmış, beni iltibasa düşüren, ismine Sabri ilâvesidir, Münif Murat deseydi ihtimal tanıyacaktım (DSE, 83'den aktaran Sarraç, 1995: 77).

Bu hususta yapılan çalışmalar akıl tarafından değişmez hakikatler **diye** bildirilen neticelerin aslında milletlere, coğrafyaya göre ayrı şekil ve muhtevalar kazandığını meydana çıkardı (TMM, 181'den aktaran Sarraç, 1995: 78).

ç) Yerine geçme

Al da başına çiçek **diye** sok Topal Ali'yi (İM, 319'dan aktaran Sarraç, 1995: 79).

d)Var sayma

Bir insan, salt sevgilisi ondan polis **diye** kuşkulandığı için intihar edebilir mi? (YÜ, 16'dan aktaran Sarraç, 1995: 79).

Aşkî bir muhayyile oyunu **diye** kabul edebiliriz (Bİ, 118'den aktaran Sarraç, 1995: 79).

3.1.13. Ad + Yalın Durum + dolayları

a) Belirsizlik

a. a) Zamanda Belirsizlik

Saat beş **dolaylarında** gelirim (Güneş, 1995: 244).

a. b) Yerde Belirsizlik

İstanbul **dolayları** kar yağışlı geçecek (Güneş, 1995: 244).

3.1.14. Ad + Yalın Durum + dolayısıyla²³

a) Neden

Yaptığı iş **dolayısı ile** kafası ve kalbi boşalan bu insanları teşkilatlandırmak ve tahrik etmek çok kolaydı (M. Kaplan, KD, 146'dan aktaran Korkmaz, 2003a: 1077).

Çeşme'de bir de yaşlılığı **dolayısıyla** o yıl denize açılmamış olan Ateşoğlu vardı (H. Balıkçısı, ÖÇ, 194'ten aktaran Korkmaz, 2003a: 1077).

Kar **dolayısıyla** yollar kapanmıştı (Demir, 2004: 499).

Size yağmur **dolayısıyla** gelemedik (Ediskun, 1993: 298).

Yeni vergiler **dolayısıyla** ne düşündüğünü sordum (Emre, 1945: 386).

3.1.15. Ad + Yalın Durum + evvel

a) Sınırlandırma

a. a) Zamanda Sınırlandırma

Ordugâha yarım saat **evvel** dörtnala gelen bu adam yaşlı şişman bir askerdi (Ö, Seyfettin, EK, 20'den aktaran Korkmaz, 2003a: 1080).

Bir saat **evvel** buradaydı (Güneş, 1995: 242).

Üç gün **evvel** telefon etmişler (Güneş, 1995: 242).

---

²³ Ergin, "dolayısıyla" ilgecini "son çekim edatlarına yardımcı tabirler" başlığı altında ele almıştır.

3.1.16. Ad + Yalın Durum + gibi

a) Benzetme

Tavşan **gibi** korkak uykular vardır (Yal. 3'ten aktaran Hacıeminoğlu, 1992: 41).

Ben, köpek **gibi** vefalı hayvanları severim (Hengirmen, 1998: 167).

Sonunda istediğimiz **gibi** bir ev bulabilmiştik (Demir, 2004: 496).

Genç bir oğlan, ama gözleri kan çanağı **gibi** insana taş kovuğundan yırtıcı bir kuş bakar gibi bakıyor (Atabay, Özel, Çam, 1981: 60).

Arkanızda dağ **gibi** bir Vayvay köyü var (Y. Kemal, İ. Memed, C.I, 341'den aktaran Kutluk, 1983: 140).

b) Yaklaşıklık

Dua eder **gibi** ellerini yukarı kaldırdı (Güneş, 1995: 228).

Ondaki parçamla orada yaşamış **gibi** oluyorum (Yal. 148'den aktaran Hacıeminoğlu, 1992: 42).

Sandal durmadan gidiyor **gibi** (Demiray, 1968: 14).

Gözlerimi görmesem senden kopmuşum **gibi** geliyor (F.R. Atay, R, 22'den aktaran Korkmaz, 2003a: 1067).

İlikleri ısınır **gibi** oldu (A. Sayar, Şenliği, 44'ten aktaran Kutluk, 1983: 140).

c) Durum

Bir ressam **gibi** resim yapmak (Emre, 1945: 435).

Penisilin ağrısı bıçak **gibi** kesiverdi (Yal. 47'den aktaran Hacıeminoğlu, 1992: 41).

Müthiş bir dalga, her an gemiyi o büyük kayalara çarpacak **gibi** yaklaşıyordu (Bozkurt, 1995: 133).

Bundan böyle istediği **gibi** meşgul olabileceğini, hiç kimsenin kendisini artık rahatsız etmeyeceğini ilave etmişti (A. H. Tanpınar, MB, 17'den aktaran Korkmaz, 2003a: 1067).

Her şey değişiyor da yaşayışımız, düşünüşümüz yeni düzenlere giriyor da, niçin olduğu **gibi** kalsın cümlelerin kuruluşu, hele bu kuruluş hayata da, halka da

akla da daha yakınsa? (Eyüboğlu, Denemeler, 78'den aktaran Atabay, Özel, Çam, 1981: 61).

ç) Zaman- tezlik

Kardeşiniz okuldan geldiği **gibi** bahçeye çıktı (Emre, 1945: 437).

Necdet Bingöl konuşmağa başladığı **gibi** haksız olan arkadaşı odayı terk etti (Bilgegil, 1982: 221).

Duvara çarptığı **gibi** yuvarlandı (Ediskun, 1993: 293).

Buzun üzerine bastığı **gibi** göletin içine gömüldü (TS.I, 549'dan aktaran Korkmaz, 2003: 1068).

d) Bağlama

Sana değer verdiğim **gibi** ona da değer vermek zorundayım (Korkmaz, 2003a: 1068).

Fatma Hanım akşama kadar evi temizlediği **gibi** dışarı alışverişlerini de yapıp bitirmişti (Korkmaz, 2003a: 1068).

Matematiği iyi anladığım **gibi** kimyayı da severdim (Banguoğlu, 1990: 574).

Oraya kardeşiniz gittiği **gibi** babanız da gitti (Emre, 1945: 437).

Kardeşiniz güzel yazdığı **gibi** güzel de söyler (Emre, 1945: 437).

e) Aynılık

Niçün evvelki **gibi** hiç itibar olmaz baña? (Hâmidî, 16-1'den aktaran Hacıeminoğlu, 1992: 42).

Evet bugünkü **gibi** hâtırimdadir (RŞ. 28'den aktaran Hacıeminoğlu, 1992: 42).

f) Tahmin

Ayak izlerine bakılırsa, burada birileri dolaşmış **gibi** (Korkmaz, 2003a: 1068).

Mektuplardaki ifadelerine bakılırsa, buraya dönecek **gibi** (Korkmaz, 2003a: 1068).

Yağmur yağacak **gibi** (Demir, 2004: 496).

Mektuplardaki ifadelerine bakılırsa, buraya dönecek **gibi** (Korkmaz, 2003a: 1068).

Yağmur yağacak **gibi** (Demir, 2004: 496).

g) Karşılaştırma

Düşmanımız çevrede ocak **gibi** idi (Tonyukuk Yazıtı- 8'den aktaran Öner, 1999b: 150).

Bir taraftan Servet-i Fünûncular **gibi** sanat için sanat anlayışına bağlı bir edebiyat benimserken, bir taraftan bu edebiyatta kullanılan yeni kelimeleri halka benimsetmek elbette mümkün değildir (DB, 51'den aktaran Sarraç, 1995: 93).

h) Taşlama, kinaye

Güzel bir şeymiş **gibi** böbürleniyor (Ediskun, 1993: 293).

Çok bilirmiş **gibi** konuştu (Hengirmen, 1998: 167).

3.1.17. Ad +Yalın Durum + hakkında

a) İlgı

Bu konu **hakkında** ancak bunları söyleyebilirim (Toparlı, 1999: 433).

Birisi **hakkında** ne düşünürsen senin hakkında da onu düşünürler (Toparlı, 1999: 434).

3.1.18. Ad + Yalın Durum + hasebiyle

a) Neden

Fakat İspanyol nezlesinin patlak verdiği, geçen yıl aynı salgından on dört bin kişinin **hasebiyle** herkesi dehşete düşürdüğü doğru (DSE, 332'den aktaran Sarraç, 1995: 105).

Hem Atatürk'ün en yakınlarından biri olmak hem dil heyetinin içinde bulunmak **hasebiyle** Atay'ın sözleri, en güvenilir delil olarak kabul edilmek lazımdır (A.B. Ercilasun, DB, 156'dan aktaran Korkmaz, 2003a: 1078).

3.1.19. Ad + Yalın Durum + için

a) Amaç- Neden

Zihnimi karıştırmamak için bunu sonra anlatacağım (Yal. 41'den aktaran Hacıeminoğlu, 1992: 103).

Ramazan olduğu için kandiller yanıyor (Ediskun, 1993: 295).

Bütün bunları azıcık mutluluk için yapıyor (Y. Kemal, Yer Demir, 119'dan aktaran Kutluk, 1983: 139).

Rahat uyumak için şefkatten yapılmış bir yastık ister (Cenap Şehabettin'den aktaran Dizdaroğlu, 1976: 156).

Mefharet'in kardeşi nefretini gizlemek için önüne baktı. (Yal. 23'ten aktaran Hacıeminoğlu, 1992: 103))

İnsan yemek için yaşamaz, yaşamak için yer (Emre, 1945: 357).

İnsan aile kurmak için evlenir (Yal. 166'dan aktaran Hacıeminoğlu, 1992: 103).

Yurt için (yurdun yükselmesi amacıyla) çalışalım (Ediskun, 1993: 295).

Bazı insanlar sadece para için çalışır (Hengirmen, 1998: 168).

İzbelerin önündeki kısraklardan, kıymız yapmak için kadınlar süt sağmaya başlamışlardı (Ahmet Hikmet Müftüoğlu'ndan aktaran Dizdaroğlu, 1979: 158).

b) İlgi

Babam, dedesinin bu cami için ayırdığı parayı yemişti (A. H. Tanpınar, SAE, 82'den aktaran Korkmaz, 2003a: 1076).

Bunları Can için ayırdım (Bolulu, 1990: 10).

Neler yapmadık şu vatan için (Orhan Veli'den aktaran Koç, 1996: 230).

Kış için hazırlıklar başladı (Ediskun, 1993: 295).

Çocuk için bir giysi getirmiş (Bozkurt, 1995: 133).

Aileniz için iyi şeyler söylüyorlar (Güneş, 1995: 224).

c) Ant

Tanrı peygamber hakkı için bundan vazgeçin (Emre, 1945: 358).

Allah için söylemeli (Emre, 1945: 358).

Evlâdınızın başı **için** bu iyiliği esirgemeyin (Emre, 1945: 358).
Dinim hakkı **için** söylüyorum ki (Ediskun, 1993: 295).

ç) Sınırlandırma

ç. a) Zamanda Sınırlandırma

Ama okuyanları, ya da filmini görenleri bir kaç saat **için** de olsa bir düş dünyasına götürmüştür bu roman (D- 1, 216'dan aktaran Sarraç, 1995: 109).

Bundan sonra da bir iki ay **için** Ankara izinlisiyim (F. R. Atay, R, 9'dan aktaran Korkmaz, 2003a: 1076).

Bir zaman **için** manzara silindi (S. Kocagöz, OD, 33'ten aktaran Korkmaz, 2003a: 1076).

Bir ay **için** borç almıştım (Demir, 2004: 499).

d) Karşılık

Bu elbise **için** kaç para ödedin? (Demir, 2004: 499).

O iş **için** ne ödedin? (Bolulu, 1990: 10).

Bu iş **için** bu para çok azdır (Ediskun, 1993: 295).

e) Uygunluk

İlk insanlar **için** en üstün varlık güneştir (A. B. Ercilasun, DB, 137'den aktaran Korkmaz, 2003a: 1076).

3.1.20. Ad + Yalın Durum+ içinde

a) Durum

Sıcaktan ter **içinde** kaldık (Emre, 1945: 351).

Sokaklar İodostan toz **içinde** . (Emre, 1945: 351).

3.1.21. Ad + Yalın Durum + ile

a) Vasıta, araç

Mektubu, Ahmet **ile** yollayınız (Bilgegil, 1982: 224).

Zannetmeyin ki mektup posta **ile** gidecek (Karay, Sürgün, 83'ten aktaran Kutluk, 1983: 138).

Pikniğe bisiklet **ile** gidelim (Hengirmen, 1998: 172).

Ekmeği bıçak **ile** kestim (Bolulu, 1990: 10).

Kazma **ile** yeri kazmaya başladı (Bozkurt, 1995: 133).

b) Birliktelik

Ali kardeşiyle geldi (Emre, 1945: 355).

Önümüzdeki hafta Ayşe'yle evleniyorum (Hengirmen, 1998: 170).

O akşam annesiyle yemeğe oturdukları zaman (Cumalı, Toraklar, 77'den aktaran Kutluk, 1983: 138).

Ahmet arkadaşıyla okula gitti (Güneş, 1995: 221).

Bu durumda benimle geleceksin (Demir, 2004: 504).

Çocuklarla oynamak, düşmanlarla savaşmak, dalgalarla boğuşmak (Emre, 1945: 356).

Birbiriyle oranlı olmak (Emre, 1945: 356).

Başı, kol ve bacakları gövdesiyle mütenasip olmak (Emre, 1945: 356).

İnsanı bir kaya bir kuş **ile** bir tutar (M. Kaplan, KD, 129'dan aktaran Korkmaz, 2003a: 1070).

c) Durum

Sınavı büyük bir başarı **ile** kazandık (Hengirmen, 1998: 168).

Böylece dağınık nizamda, ağır adımlarla postaneye doğru yürüdük (İlhan Tarus'tan aktaran Dizdaroğlu, 1976: 132).

Çeşm-i im'ân **ile** baktıkça vücûd-ı ademe (Âkif Paşa'dan aktaran Bilgegil, 1982: 224).

Dediğinizi memnunlukla kabul ediyorum (Emre, 1945: 355).

Annesini sevinçle kucakladı (Gencan, 1979: 441).

Sabaha karşı büyük bir gürültü **ile** uyandı (Korkmaz, 2003a: 1072).

İçeri girmesiyle gürültü kesiliverdi (Demir, 2004: 504).

Sağlıkla gidip geliniz (Gencan, 1979: 441).

Afiyetle yiyiniz (Ediskun, 1993: 296).

Sağlıcakla kalınız (Demir, 2004: 504).

ç) Neden

Mânî oluyor hâlimi takrire hicabım

Üzme yetişir üzme firakınla harâbım (Şarkı'dan aktaran Bilgegil, 1982: 224).

Bu sözleri söylemesiyle hepimizi üzmüştü (Demir, 2004: 503).

Telaşla görmedim, bağışlayın (Demir, 2004: 503).

Dalgınlıkla unutmuş olacak (Demir, 2004: 503).

d) Zaman

Baharla gelen ucuzluk, geçici bir rahatlama sağlamıştı (Demir, 2004: 504).

Şafakla, Afyon siperlerinde savaş başlamıştı (Ruşen Eşref Ünaydın'dan aktaran Dizdaroğlu, 1976: 125).

Akşamla gelen çocuk sesleri (Ediskun, 1993: 296).

e) Ölçü

Pirinci kilo ile satarlar (Ediskun, 1993: 296).

Odunu çeki ile; kömürü kilo ile; sütü litre ile; altını kıratla... satarlar (Emre, 1945: 354).

3.1.22. Ad + Yalın Durum + kadar

a) Derece, miktar, ölçü

Kişi noxsânını bilmek **kadar** 'irfân olmaz (Tâib, TDG. 577'den aktaran Hacıeminoğlu, 1992: 50).

Komşum Ahmedin oğlum **kadar** bir kızı var (Tâib, TDG. 578'den aktaran Hacıeminoğlu, 1992: 50).

Edîb olur kişi sermâye-i hayâsı **kadar** (Recâizâde M. Ekrem'den aktaran Bilgegil, 1982: 222).

Ölüm bildiğimiz **kadar** korkunç bir şey değildi (Bozkurt, 1995: 134).

Avuç içi **kadar** bir odada kalıyor (Koç, 1996: 230).

b) Benzetme

Melek **kadar** güzel kız (Hengirmen, 1998: 168).

Karun **kadar** zengin (Gülensoy, 2000: 427).

Kendisi tüy **kadar** hafifti (H.Balıkçısı, DG, 91'den aktaran Korkmaz, 2003a: 1072).

Anne yuvası **kadar** sıcak bir mektepsiniz (Bilgegil, 1982: 222).

Saçları altın **kadar** sarıdır (Bolulu, 1990: 10).

c) Yaklaşıklık

Beş yıl önce, otobüsümüz orada bozulmuş hava çok soğuk olduğu için, bu kır lokantasında dört saat kadar beklemiştik ( zg , Para, 137'den aktaran Atabay,  zel,  am, 1981: 60).

Bu iş için iki yüz **kadar** tuğla gerekir (Demir, 2004: 497).

Ayda dokuz yüz altmış lira **kadar** bir para geçiyor elimize (Bozkurt, 1995: 134).

İki kahve ısmarladı, on **kadar** cigara içti (H. E. Adıvar, SB, 109'dan aktaran Korkmaz, 2003a: 1073).

Evin önünde beş **kadar** ağaç var (Bolulu, 1990: 10).

Derenin sağ tarafındaki sırtta on beş yirmi kadar çadır vardı (SH'den aktaran Karahan 1993: 29).

 ) Denklik

Bir kardeşimi sevdiğim **kadar**  b r kardeşimi de severim (Emre, 1945: 439).

O buralara geldiği **kadar** ben de oralara gitmek isterim (Emre, 1945: 439).

Bağcılıktan olduğu **kadar** arıcılıktan da anlıyor gibi (Banguoğlu, 1990: 574).

İkisinden birini sevdiğim **kadar**  b r nden nefret ederim (Emre, 1945: 439).

Biri ne kadar iyi ise öbürü o **kadar** fenadır (Emre, 1945: 439).

d) Sınırlandırma

Her Şey elden geldiği **kadar** yapılır (Gencan, 1979: 440).

G c m n yettiği **kadar**  alışacağım (Gencan, 1979: 440).

Mümtaz, kızın solmuş yüzüne, içeriye kaçmış gözlerine elinden geldiği **kadar** neş'e ile baktı (A. H. Tanpınar, H, 12'den aktaran Korkmaz, 2003a: 1073).

Anladığı **kadar** yazsın (Emre, 1945: 439).

Yiyebileceğin **kadar** al (Koç, 1996: 236).

Dayanabildiğin **kadar** dayan (Koç, 1996: 236).

e) Aşırılık

O **kadar** çalıştım, yine olmadı (Demir, 2004: 498).

Halbuki o şark kadınları daha ne **kadar** başka tahayyül etmişti (H. E. Adıvar, SB, 218'den aktaran Korkmaz, 2003a: 1073).

O **kadar** ki nefesimi tutsam, çatal, tabak seslerini bile duyabilirim (F. R. Atay, R, 58'den aktaran Korkmaz, 2003a: 1073).

f) Karşılaştırma

Fil **kadar** (yemek) (Ediskun, 1993: 294).

İstedığınız **kadar** para (Ediskun, 1993: 293).²⁴

Osman bir at **kadar** hızlı yürür (Banguoğlu, 1990: 376).

3.1.23. Ad + Yalın Durum + misali

a) Benzetme

Köyün köpekleri ejder **misali** saldırıyor (Safahat,132'den aktaran Hacıeminoğlu, 1992: 63).

Değirmen **misali** döner başım (Bedri Rahmi'den aktaran Hacıeminoğlu, 1992: 63).

Bir namazlık saltanatın olacak, taht **misali** o musalla taşında (C. Sıtkı, Otuz Beş Yaş'tan aktaran Hacıeminoğlu,1992: 63).

İnsanoğlu kuş **misali** bu gün burada yarın orada (B. R. Eyüboğlu, D'den aktaran Korkmaz, 2003a: 1069).

---

²⁴ Ediskun, bu örnekte bir fiilimsi ile bir varlık arasında miktarca kıyaslama ilgisi kurar.

Yolcuyum bir kuru yaprak **misali** (F. N. Çamlıbel, HD, 7'den aktaran Korkmaz, 2003a: 1069).

Avcılardan kaçan ceylan misâli (Bayburtlu Zihni'den aktaran Bilgegil, 1982: 222).

3.1.24. Ad + Yalın Durum + münasebetle

a) Durum

Sizinle hangi **münasebetle** tanışmıştık? (Korkmaz, 2003a: 1062).

3.1.25. Ad + Yalın Durum + nispette

a) Ölçü

Konusuna hâkim olduğu **nispette** (Korkmaz, 2003a: 1062).

3.1.26. Ad + Yalın Durum + olarak

a) Durum

İçki **olarak** neler var? (Koç, 1996: 230).

Soğuk yemek **olarak** bir şey kalmadı (Koç, 1996: 230).

3.1.27. Ad + Yalın Durum + sebebiyle²⁵

a) Neden

Size, yağmur **sebebiyle** gelemedik (Ediskun, 1993: 298).

Fırarlar **sebebiyle**, Fırka karargâhının mevcudu 10 zabitle 43 nefere düşmüş, ne yapsınlar, Çine istikametinde çekilmişler (DSE, 100'den aktaran Sarraç, 1995: 146).

---

²⁵ Ergin, "sebebiyle" ilgecini, "son çekim edatlarına yardımcı tabirler" başlığı altında ele almıştır.

3.1.28. Ad + Yalın Durum + sıra

a) Birliktelik

Naciye evden çıkınca minik Fino'su da ardı **sıra** koşmaya başladı (Korkmaz, 2003a: 1080).

Çocuklarını da yanları **sıra** alıp yola koyuldular (Korkmaz, 2003a: 1080).

b) Boyu, boyunca

Dere sıra gittik, tepe **sıra** geldik (Hacıeminoğlu, 1992: 82).

Saatlerce yol **sıra** yürüdük (Hacıeminoğlu, 1992: 82).

c) Durum

Yumak açtık **sıra** dolaşıyor (Hacıeminoğlu, 1992: 82).

Yol gittik **sıra** bozuluyor (Hacıeminoğlu, 1992: 82).

Baktık **sıra** kızcağızın yüzü kızarıyor (Hacıeminoğlu, 1992: 82).

3.1.29. Ad + Yalın Durum + takdirde

a) Koşul

Çalıştığı **takdirde** başarılı olur (Toparlı, 1999: 434).

O hadise ancak “gelişim” veya “oluşum” içinde ele alındığı **takdirde** anlaşılabilir veya değerlendirilebilir (KD, 64'ten aktaran Sarraç, 1995: 157).

3.1.30. Ad + Yalın Durum + tarzda

a) Durum

Değişik **tarzda** işlemek (Korkmaz, 2003a: 1062).

Vedia bu arzuya cevap verecek **tarzda** kımıldadı (Bİ, 189'dan aktaran Sarraç, 1995: 159).

3.1.31. Ad+ Yalın Durum+ türlü

a) Durum

Bu söz zavallıyı bilsen ne **türlü** incitiyor (Safahat, 51'den aktaran Hacıeminoğlu, 1992: 39).

Kapanır **türlü** değil açtığımız kanlı delik (M. Akif Ersoy'dan aktaran Güneş, 1995: 231).

3.1.32. Ad + Yalın Durum + üstü

a) Belirsizlik

a. a) Zamanda Belirsizlik

Çıkıp da va'z edecek öğle **üstü** halka (Safahat, 241'den aktaran Hacıeminoğlu, 1992: 106).

Bir akşam **üstü**, yaz çardağının altında çay içmişler (DSE, 189'dan aktaran Sarraç, 1995: 162).

3.1.33. Ad + Yalın Durum + üzere

a) Amaç- Neden

Sana vermek **üzere** yüz milyon lira biriktirdim (Hengirmen, 1998: 171).

İşe gitmek **üzere** evden çıktım (Kutluk, 1983: 142).

Pikniğe gitmek **üzere** akşamdan hazırlanmıştık (Demir, 2004: 499).

Haberi ilgili yerlere yetiştirmek **üzere** çıkıp gitti (Koç, 1996: 237).

1937'de Bükreş'te toplanacak bir beynelmilel kongre için Atatürk bizzat bir tebliğ hazırlamış ve bu tebliği sunmak **üzere** Hasan Reşit Tankut'u Bükreş'e göndermiştir (A. B. Ercilasun, DB, 35'ten aktaran Korkmaz, 2003a: 1077).

Bu kitabı okumak **üzere** almıştım (Gencan, 1979: 407).

Size vermek **üzere** aldığım parayı (Gencan, 1979: 407).

b) Yaklaşıklık

Tan yeri ağarmak **üzere** idi (Gencan, 1979: 407).

Ümitler ümitsizliğe dönüşmek üzere (Demir, 2004: 500).

Sabrim taşmak üzere (Koç, 1996: 237).

O henüz odaya girmek üzere iken kapıyı içeriden kapadılar (H. Rahmi, Metres'ten aktaran Hacıeminoğlu, 1992: 77).

c) Bağlama

Daha önce de belirtildiği üzere gramerlerimizin edatlar konusu oldukça karışıktır (A. Taner, DSE, 25'ten aktaran Korkmaz, 2003a: 1069).

Bilindiği üzere bu anlaşmalar, Osmanlı Devleti'nin taksimini öngörüyor (A. Taner, DSE, 25'ten aktaran Korkmaz, 2003a: 1069).

Daha önce anlaştığımız üzere bu sorunu hallettik (Hengirmen, 1998: 171).

Senin de belirttiğin üzere bu iş kolay değil (Demir, 2004: 500).

Ve'nin yukarıda belirtildiği üzere iki görevi vardır (Demir, 2004: 500).

ç) Koşul

Yarın getirmek üzere bu kaseti alabilir miyim? (Demir, 2004: 499).

Yazılarımı yazmak üzere size üç yüz kuruş maaş tahsis edebilirim (TDG, 584'ten aktaran Hacıeminoğlu, 1992: 77).

İstediğim gibi davranmak üzere serbest oldum (Seviye Talib, 115'ten aktaran Hacıeminoğlu, 1992: 77).

3.1.34. Ad + Yalın Durum + üzre

a) Yönelme

Bir dağ üzre çıkardılar (Mustafa Darir'den aktaran Güneş, 1995: 246).

Yağar halk üzre Hakk'ın rahmeti (Süleyman Çelebi'den aktaran Güneş, 1995: 246).

Durmuş çemen üzre serv ayağa (Şah İsmail'den aktaran Güneş, 1995: 246.)

3.1.35. Ad + Yalın Durum + üzerine

a) İlgi

Dostluk **üzerine** yapılan sohbetler pek hoşta gidiyordu (E. Işınsu, C, 80'den aktaran Korkmaz, 2003a: 1066).

Türkiye'nin geleceği **üzerine** konuştuk (Güneş, 1995: 227).

b) Neden

Yağmurun şiddetlenmesi **üzerine** yola çıkmaktan vazgeçtik (Güneş, 1995: 227).

Paramızın tükenmesi **üzerine** alış verişi yarıda kestik (Güneş, 1995: 227).

3.1.36. Ad + Yalın Durum + veçhile

a) Durum

İşi lâıyıkı **veçhile** yapmak (Korkmaz, 2003a: 1062).

Hakikat budur, hiçbir **veçhile** içtinap edemeyeceğim korkunç hakikat! (DSE, 108'den aktaran Sarraç, 1995: 173).

3.1.37. Ad + Yalın Durum + yerinde

a) Benzetme

Babası **yerinde** bir adamla evlenmiş gibi (Emre, 1945: 351).

“Ad + Yalın Durum + İlgeç” yapısıyla kurulan birçok ilgeç öbeklerinin yapı ve işlevleri üzerinde tartışma yapılabilir. Bu bağlamda;

“cihetle, cihetten, cinsten, çeşit, denli, derece, münasebetle, tarzda, ve türlü” adlarıyla kurulan öbeklerin ilgeç öbeği mi yoksa sıfat öbeği mi olduğu,

Demir, Ediskun, Gencan ve Sarraç'ın kabul ettiği “Ad + Yalın Durum + değil” yapısının bir öbek oluşturduğu,

Öner ve Sarraç'ın “Ad + Yalın Durum + gibi” yapısına örnek olarak verdikleri karşılaştırma işlevi,

Toparlı'nın “Ad + Yalın Durum + hakkında” yapısının ad öbeği mi yoksa ilgeç öbeği mi olduğu tartışmalıdır.

1. TABLO “Ad + Yalın Durum + İlgeç” Yapısında İşlevler

Yer	Açıklama	Belirtme	Yerine geçme	Varsayma,	Zaman- tezlik	Tahmin
<i>arasında</i>	<i>diye</i>	<i>diye</i>	<i>diye</i>	<i>diye</i>	<i>gibi</i>	<i>gibi</i>
Taşlama, kinaye	Ant	Aynılık	Yerde belirsizlik	Uygunluk	Vasıta- araç	Karşılık
<i>gibi</i>	<i>için</i>	<i>gibi</i>	<i>dolayları</i>	<i>için</i>	<i>ile</i>	<i>için</i>
Denklik	Aşırılık	Yönelme	Zaman	Boyu, boyunca	Birliktelik	Bağlama
<i>kadar</i>	<i>kadar</i>	<i>üzere</i>	<i>ile</i>	<i>sıra</i>	<i>ile</i>	<i>gibi</i>
					<i>sıra</i>	<i>üzere</i>
Sınırlandırma	Zamanda sınırlandırma	Koşul	Zamanda belirsizlik	Derece, miktar ölçü	Karşılaştırma	Amaç- neden
<i>cihetten</i>	<i>evvel</i>	<i>takdirde</i>	<i>üstü</i>	<i>derece</i>	<i>arasında</i>	<i>diye</i>
<i>kadar</i>	<i>için</i>	<i>üzere</i>	<i>dolayları</i>	<i>denli</i>	<i>gibi</i>	<i>için</i>
				<i>kadar</i>	<i>kadar</i>	<i>üzere</i>
	Yaklaşıklık	İlgi	Neden	Benzetme	Durum	
	<i>kadar</i>	<i>hakkında</i>	<i>dolayısıyla</i>	<i>cins</i>	<i>münasebetle</i>	
	<i>üzere</i>	<i>üzerine</i>	<i>hasebiyle</i>	<i>cinsten</i>	<i>veçhile</i>	
	<i>gibi</i>	<i>için</i>	<i>sebebiyle</i>	<i>çeşit</i>	<i>tarzda</i>	
			<i>cihetle</i>	<i>gibi</i>	<i>olarak</i>	
			<i>üzerine</i>	<i>kadar</i>	<i>içinde</i>	
			<i>ile</i>	<i>misali</i>	<i>türlü</i>	
				<i>yerinde</i>	<i>gibi</i>	
					<i>sıra</i>	

3.2. AD + YÖNELME DURUMU + İLGEÇ

Muharrem Ergin, yönelme durumu isteyen ilgeçleri “Datif Hali İle Birleşenler” başlığı altında şu şekilde sıralayıp örneklendirir. “kadar, göre, karşı, doğru, taraf, ait, dair, rağmen, değin, dek, dapa, nazaran: eve kadar, bana göre, bize taraf, bugüne dek”

(Ergin, 2003: 369).

Tahsin Banguoğlu, “Kime Hali İsteyen Takılar” başlığı ile ele aldığı yönelme hali isteyen ilgeçleri şöyle örneklendirir: “havaya göre, yağmura karşı, eve doğru, sabaha dek, bayrama değin(kadar), eskiye bakarak, buna karşılık, güçlüğü rağmen, İsveç’e dair vb” (Banguoğlu, 1990: 387).

Zeynep Korkmaz, “Yönelme Durumu İsteyen Edatlar” başlığı altında, “ait, bakarak, dair, dek, değin, doğru, göre, ilişkin, kadar, karşılık, nazaran, rağmen, karşı” ilgeçlerini, yönelme durumu isteyen ilgeçlere örnek olarak verir (Korkmaz, 2003a: 1063).

Erdoğan Boz, “Türkiye Türkçesinde +{A} Durum Biçimbirimi” isimli kitabında yönelme durumu isteyen ilgeçleri, “Tümce öğeleri” konusunda “Seçimlik tümleçler” ana başlığı altında ayrıntılı bir şekilde tasnif eder. Boz, +{A}durum biçimbirimi almış ilgeç öbeklerinin tümcede yüklem belirteç tümleçleri yaptığını ve bu tümleçlerin seçimlik olduğunu belirttikten sonra “Belirteç tümleçleri” başlığı altında belirteç tümleçlerini “Sınırlandırma bildirenler” ve “Belirsizlik bildirenler” olmak üzere ikiye ayırır.

Sınırlandırma bildirenleri;

Yönelme belirteçleri: {Ad}+{A} {değin}, {Ad}+{A} {dek}, {Ad}+{A} {kadar}, {Ad}+{A} {karşı}

Süre belirteçleri: {Ad}+ {A} {ÇA}, {Ad}+{A} {dek}, {Ad}+{A} {kadar} şeklinde ikiye ayırır.

Belirsizlik bildirenleri de;

Yönelme belirteçleri: {Ad}+{A} {doğru}

Zaman belirteçleri: {Ad}+{A} {doğru}, {Ad}+{A} {karşı},
{Ad}+{A} {yakın}

Aitlik, bahis ve konu bildiren belirteçler: {Ad}+{A} {dair}

Görelilik bildiren belirteçler: {Ad}+{A} {göre}, {Ad}+{A} {nazaran}

Karşıtlık bildiren belirteçler: {Ad}+{A} {rağmen}

Karşılık bildiren belirteçler: {Ad}+{A} {bedel}, {Ad}+{A} {karşılık},
{Ad}+{A} {mukabil}, {Ad}+{A} {nisbetle}

şeklinde altı gruba ayırır (Boz, 2007: 100- 107).

Yönelme durumu isteyen ilgeçler” konusunda yukarıda verdiklerimizden başka, farklı kaynaklarda benzer bilgiler verilmiştir.²⁶

3.2.1. Ad + Yönelme Durumu + ait

a) İlgi

Size **ait** bir şey yok (Koç, 1996: 231).

Bana **ait** bir paket (Koç, 1996: 231).

İşte Behçet Bey bu odayı kendisine **ait** olan şeylerle vücuda getirmişti
(A. H. Tanpınar, MB, 15’den aktaran Korkmaz, 2003: 1066).

Size **ait** kitap gönderildi (Ö. Seyfettin, EB, 81’den aktaran Korkmaz, 2003a:
1063).

3.2.2. Ad + Yönelme Durumu + bakarak

a) Karşılaştırma

Eskiye **bakarak** (Banguoğlu, 1990: 387).

Önceki başvurulara **bakarak** bunlar daha iyi görünüyor (Ö. Seyfettin, EB,
81’den aktaran Korkmaz, 2003a: 1063).

---

²⁶ Gencan, 1979: 445; Koç, 1996: 231- 232; Gülensoy, 2000: 427; Eker, 2002: 360; Kutluk, 1983: 142; Hengirmen, 1998: 172; Buran, 1999: 272; Bozkurt, 1995: 135; Toparlı, 1999: 433- 434; Demiray, 1968: 15; Kahraman, 1999: 286- 287; Sinanoğlu, 1960: 338.

3.2.3. Ad + Yönelme Durumu + bedel

a) Karşılık

Senin oraya gitmene **bedel** o da yarın buraya gelecek (Boz, 2007: 106).

3.2.4. Ad + Yönelme Durumu + benzer

a) Benzetme

Buna **benzer** olaylarda soğukkanlı olmak gerek (Toparlı, 1999: 433).

Bir hayli zamandır kapı önünde beklemişe **benzer**, ikincikli duruşundan anladı

(A, 160'dan aktaran Sarraç, 1995: 50).

3.2.5. Ad + Yönelme Durumu + bile

a) Şaşırma

Bana **bile** bir şey söylemedi (Koç, 1996: 231).

İyileşmiş, okula **bile** gitmiş (Koç, 1996: 231).

Onun böyle olacağını aklıma **bile** gelmezdi (Koç, 1996: 231).

3.2.6. Ad + Yönelme Durumu + binaen

a) Neden

Mumaileyh, rahatsızlığına **binaen** “rahatsızlığı yüzünden” son günlerde ikamet eylediği Salacak'taki bir akrabasından evine dönmekte idi (A. İlhan, DSE, 383'ten aktaran Korkmaz, 2003a: 1078).

3.2.7. Ad + Yönelme Durumu + ça²⁷

a) Sınırlandırma

a. a) Zamanda Sınırlandırma

“O zamana **ça** ahlına düşdü, dedi ki” (Buran 1995:44’ten aktaran Boz, 2007: 101).

3.2.8. Ad + Yönelme Durumu + dair

a) İlgi

Kütüphanede Atatürk’ün kültür anlayışına **dair** bir kitap arıyordu (E. Işinsu, KDA, 17’den aktaran Korkmaz, 2003a: 1066).

Türk edebiyatının temel sorunlarına **dair** bir yazı okudum (Koç, 1996: 231).

Hatta anlaşıldığına **dair** bir ip ucu bulmak mümkün değildir (Ayvazoğlu 1982: 36’dan aktaran Boz, 2007: 104).

İstikbalime **dair** içimden fena işaretler almaya başladım (Safa 2004:72’den aktaran Boz, 2007: 105).

Aksaraylı Arap Hoca’nın dünyaya ve ahirete **dair** çok derin malumatı var (Tahir 1992:24’den aktaran Boz, 2007: 105).

Atina Hükümetinin üç sene harpten sonra Ankara’ya bir ultimatom vereceğine **dair** gelen haberler sahil olsa gerek (Ahmet Haşim’den aktaran Güneş, 1995: 247).

3.2.9. Ad + Yönelme Durumu + değgin

a) İlgi

Farsçaya geçmiş Türkçe sözcüklere **değgin** bir araştırmam var (Koç, 1996: 231).

Türk toplum yapısına **değgin** görüşlerinize katılmıyorum (Koç, 1996: 231).

---

²⁷ Korkmaz, {ÇA}’yı bir ilgeç değil, eşitlik yapan biçimbirim olarak kabul eder.

3.2.10. Ad + Yönelme Durumu + değin

a) Sınırlandırma

a. a) Zamanda Sınırlandırma

Ben dönünceye **değın** buradan ayrılma (Koç, 1996: 231).

Dün gece geç vakitlere **değın** çalışmışlar (Ö. Seyfettin, EB, 82'den aktaran Korkmaz, 2003a: 1063).

Sabaha **değın** çalıştı (Bozkurt, 1995: 136).

Baban gelene **değın** beklersin (Banguoğlu, 1990: 435).

Ustan dönesiye **değın** sen boş durma (Banguoğlu, 1990: 436).

a. b) Yerde Sınırlandırma

Gece karanlığında deniz kıyısına **değın** yürüdük (Koç, 1996: 231).

Ta yıldızlara **değın** uzansa bile elim,

Daha ötelere, daha... buyuramam ki (A. M. Dıranas'tan aktaran Koç, 1996: 231).

Ertuğrul ile İstanbul'a **değın** sohbet ettik (Boz, 2007: 100).

3.2.11. Ad + Yönelme Durumu + dek

a) Sınırlandırma

a. a) Zamanda Sınırlandırma

O zamana **dek** Bursa'yı hiç görmemiştim (Korkmaz 2003:280- 283'den aktaran Boz, 2007: 102).

Sabaha **dek** uyku tutmadı (Öner, 1999b: 151).

Tatilde, sabahlara **dek** gülüp eğlendik (Koç, 1996: 231).

Akşama **dek** kitap okudu (Bozkurt, 1995: 136).

Kimşenin çırası tana **dek** yanmaz (Emre, 1945: 346).

a. b) Yerde Sınırlandırma

Çarşıya **dek** susmak bilmedi (Boz, 2007: 100).

Hamburg'a **dek** araba sürdü (Bozkurt, 1996: 136).

Dağın doruğuna **dek** çıktılar (Koç, 1996: 231).

3.2.12. Ad + Yönelme Durumu + doğru

a) Belirsizlik

a. a) Zamanda Belirsizlik

Sonbahara **doğru** doktor, Berlin'e gidecekmış (Safa 2004:48'den aktaran Boz, 2007: 104).

Sonunda öğle ezanına **doğru** kendisini bıraktı (Buğra 1997:47'den aktaran Boz, 2007: 104).

Galata rıhtımında, sabahın saat dokuzuna **doğru**, vapurun çarpıntısı tuttu (Peyami Safa'dan aktaran Dizdaroğlu, 1976: 124).

Akşama **doğru** burada olurmuş (Demir, 2004: 500).

İnsan altmışına **doğru** ihtiyarladığını anlar (Ediskun, 1993: 290).

a. b) Yerde Belirsizlik

Bu esnada Fatma evden çıkmış, samanlığa **doğru** koşmaya başlamıştı (Tahir 1992:94'den aktaran Boz, 2007: 103).

Koca kunduralarını sürükleye sürükleye ahıra **doğru** yürümüştü (Tahir 1992: Boz, 2007: 103).

Çeşmeye **doğru** paytak paytak yürüdü (Börekçi- Tepeli 1996:61- 62'den aktaran Boz, 2007: 103).

Geçen sene bir gün arkadaşım Sermetle Şişli'ye **doğru** gidiyorduk (Ö. Seyfettin, EB, 81'den aktaran Korkmaz, 2003a: 1063).

Her akşam bağa **doğru** yürürdük (Emre, 1945: 345).

Dokuzuncu Hariciye Koğuşuna **doğru** ağaçların bile sıhhatine imrenerek yürürdüm (BŞ'den aktaran Karahan, 1993: 29).

3.2.13. Ad + Yönelme Durumu + göre

a) Görelilik

Etrafındaki eşyayı, hadiseleri kendi gayesine **göre** ne çabuk tertip ediyor (Safa 2004:50'den aktaran Boz, 2007: 105).

Şimdi artık her şey Murat'ın hayallerine **göre** biçimleniyordu (Buğra 1997:6'dan aktaran Boz, 2007: 105).

Babasının dediğine **göre** eve hiç anket defteri getirmemiş (MŞE, Ev Ona, 183'den aktaran Kutluk, 1983: 141).

Bu iradesini kendine **göre** bir takım büyük meseleleri halletmek için kullanmıyor (S. Kocagöz, OD, 20'den aktaran Korkmaz, 2003: 1075).

Öğrendiğime **göre** senin annen doktormuş (Hengirmen, 1998: 170).

b) Sonuç

Perspektif olmadığı zaman gölge de bahis konusu olmayacağına **göre** renk, bütün derecelerinden arınacak (Ayvazoğlu 1982:96'dan aktaran Boz, 2007: 105).

Gülerek geldiğine **göre** haberler iyi (Koç, 1996:236).

Bu akşam kalacağıma **göre** otelde yer ayırtalım (Banguoğlu, 1990: 584).

Kabul ettiğimize **göre** bir kontrat yapalım (Banguoğlu, 1990: 584).

Bu kalabalığa **göre** bu balkon yıkılır (Ediskun, 1993: 290).

c) Karşılaştırma

Gavura göre kürt müslüman; deliye **göre** aptal akıllı (Hacıeminoğlu, 1992: 43).

Halile **göre** Gizem daha çalışkan bir öğrenci (Hengirmen, 1998: 170).

Koyu kirpiklerinin sarı yaldızlı uçları, tenine **göre** daha esmer (Karay, Sürgün, 75'ten aktaran Kutluk, 1983: 140).

Buna **göre** öteki daha iyi (Güneş, 1995: 248).

ç) Uygunluk

Çalışıyoruz, aldığımız paraya **göre** (Tahir 1992:17'den aktaran Boz, 2007: 105).

Tam size **göre** bir iş buldum (Demir, 2004: 506).

Alacağınız emre **göre** hareket edeceksiniz (Koç, 1996: 232).

Onun sözüne **göre** hareket etme (Ediskun, 1993: 290).

Ressama **göre** karakalem, sulu boya veya yağlı boya olabilir (A. Ağaoğlu, A, 9'dan aktaran Korkmaz, 2003a: 1063).

d) Sınırlandırma

Allah dağına **göre** kar verir (Demir, 2004: 506).

Ayağını yorganına **göre** uzat (Demir, 2004: 506).

Olamaz... Çünkü zaman şarta **göre** değişir (A. H. Tanpınar, H, 226'dan aktaran Korkmaz, 2003a: 1074).

Ruhları hususî terbiyenin teşrifatına **göre** açardı (A. Ş. Hisar, BM, 53'den aktaran Korkmaz, 2003a: 1063).

Şekil ve madde, ışığın akislerine **göre** her an değişir (Ahmet Haşim'den aktaran Güneş, 1995: 248).

3.2.14. Ad + Yönelme Durumu + ilişkin

a) İlgi

Seçimlere **ilişkin** bir haber var mı? (Ö. Seyfettin, EB, 81'den aktaran Korkmaz, 2003a: 1063).

Yazarın özgeçmişine **ilişkin** malzeme pek dağınıktı (A. İlhan, DSE, 152'den aktaran Korkmaz, 2003a: 1066).

Abdi Bey, Paris'e **ilişkin** bazı şeyler biliyordu (A. İlhan, DSE, 152'den aktaran Korkmaz, 2003a: 1066).

3.2.15. Ad + Yönelme Durumu + kadar

a) Sınırlandırma

a. a) Zamanda Sınırlandırma

Hava açınca **kadar** yola çıkmalıyız (Banguoğlu, 1990: 435).

O gelinceye **kadar** hazırda ben varım (Yal, 8'den aktaran Hacıeminoğlu, 1992: 50).

Tören, gebelikten başlayarak doğum ve sonrasına **kadar** sürer (Falih Rıfkı Atay'dan aktaran Dizdaroğlu, 1976: 124).

Bununla beraber insanlığın bilinmeyen çağlarından başlayarak günümüze **kadar** devam edegelen değişik tezahürlerinden birini sadece siyasi ve iktisadi şartlara bağlamak yanlışır (Ayvazoğlu 1982:85'ten aktaran Boz, 2007: 102).

Ona haber gönderip yetişmesi sağlanıncaya **kadar** en aşağı bir aya ihtiyaç vardır (Kısakürek 1998:23'ten aktaran Boz, 2007: 102).

a. b) Yerde Sınırlandırma

Buradan Kızılay'a **kadar** gideceksiniz (Bilgegil, 1982: 222).

Bodrum'dan Antalya'ya **kadar** her yeri gezdim (Hengirmen, 1998: 168).

Irmağın kıyısına **kadar** kocaman bir alana kavak dikmişti (Demir, 2004: 493).

Mümtaz burada yoldan denize **kadar** inen büyük kayalar üstünde oturup akşam saatlerini geçirmeyi severdi (A. H. Tanpınar, H, 27'den aktaran Korkmaz, 2003a: 1065).

Niçin ta buradan kalkıp evime **kadar** yayan gitmiyorum? (Safa 2004: 50'den aktaran Boz, 2007:100).

Sofanın ortasına **kadar** birkaç adım attım, gene durdum (Safa 2004:512den aktaran Boz, 2007: 101).

c) Derece, miktar, ölçü

Bütün topraklarımız son kurşuna **kadar**, adım adım, boğuşarak geri alınacaktı

(Falih Rıfkı Atay'dan aktaran Dizdaroğlu, 1976: 133).

Yurt için, son nefesimize **kadar** çarpışacağız (Dizdaroğlu, 1976: 133).

Doyunca, tıksırınca, patlayıncaya **kadar** yiyeceğim (Banguoğlu, 1990: 579).

Dün gece salonumuz ağzına **kadar** doluydu (Ö. Seyfettin, İDA, 10'dan aktaran Korkmaz, 2003a: 1079).

Başarılı olana **kadar** çalışmak gerekir (Toparlı, 1999: 433).

3.2.16. Ad + Yönelme Durumu + kala

a) Zaman

Ona **beş kala** geleceksin (Toparlı, 1999: 433).

3.2.17. Ad + Yönelme Durumu + kalırsa

a) Görelilik

Bana **kalırsa** sen yanıyorsun (Koç, 1996: 232).

Bana **kalırsa**, bu durumda yalnızca beklerim (Koç, 1996: 232).

3.2.18. Ad + Yönelme Durumu + karşı

a) Belirsizlik

a. b) Zamanda Belirsizlik

Misafirler akşama **karşı** gelmişlerdi (Emre, 1945: 345).

Erzurum, sabaha **karşı** gelen top sesleriyle uyandı (F. Fazıl Tülbentçi'den aktaran Demir, 2004: 500).

Sabaha **karşı** bir deprem oldu (Ahmet Cevat Emre'den aktaran Dizdaroğlu, 1976: 123).

“Berlin’e be vakit gideceksin Nükhet?”, “Bu gece sabaha **karşı**” (Safa 2004:81'den aktaran Boz, 2007: 104).

İlk sevgilisini leylek yutmuş dişi kurbağanın sabaha **karşı** okuduğu mersiye de hüznüldür (Buğra 1997:212'den aktaran Boz, 2007: 104).

b) Yönelme

Karagümrük takımına **karşı** oynayacaklarmış (Ediskun, 1993: 291).

Hiç kimseyle geçinemezken burada edepli saygılı kesilmesi, hep Demircan'a **karşı** duyduğu sevgidendi (K. Tahir, DA, 138'den aktaran Korkmaz, 2003a: 1079-1080).

Kâtipler önlerine bakıyorlar, her ihtimale **karşı** bu tehlikeli münakaşayı hiç istemiyor gibi davranıyorlardı (Ö. Seyfettin, EB, 8'den aktaran Korkmaz, 2003a: 1078).

Hakikat, yalana **karşı** mücadeleye beni memur ediyor (Safa 2004:50'den aktaran Boz, 2007: 101).

Murad'ın kütüphane faresi dediği bir doçent hayat pahalılığına **karşı** kitaplarda suyu çıkmış ama dinleyenlere pek parlak gelen reçetelerden, birisinin açıklamalarını yapıyordu (Buğra 1997:47'den aktaran Boz, 2007: 101).

c) Karşılık

Bu söze ve bu harekete **karşı** hiç sesimizi çıkaramadık (Ediskun, 1993: 291).

Bu söze **karşı** söylenecek söz bulamıyorum (Demir, 2004: 500).

Fikrimize **karşı** ileri sürülen görüşler (Emre, 1945: 345).

3.2.19. Ad + Yönelme Durumu + karşılık

a) Karşılık

Ve, buna **karşılık**, o ünlü yazarların, hiç değilse Albatros cephesi, iç içe yaşadıkları bu insanlarla zerre kadar ilgilenmiyorlardı (T. Buğra, DEPS, 86'den aktaran Korkmaz, 2003a: 1078).

b) Karşıtlık

İlk ziyaretinde Muhsine Bacı'ya hep “hayır” demesine **karşılık**, şimdi “evet”ten başka bir şey demiyordu (H. Balıkçısı, ÖÇ, 140'den aktaran Korkmaz, 2003a: 1078).

Yalnız, bunca boy pos ve kıyım cömertliğine **karşılık**, ona bir kismet çıkarmakta pek pinti davranmıştı (H. Balıkçısı, ÖÇ, 254'den aktaran Korkmaz, 2003a: 1078).

Lakin Karabacak'ın ikisi kız dördü erkek altı çocuğuna **karşılık** kırk dönüm tarlası vardı (Tahir 1992:282den aktaran Boz, 2007: 107).

Yaramaz olmasına **karşılık**, çalışkan bir çocuk (Güneş, 1995: 243).

Her imkânı verdim sana, buna **karşılık** hiçbir iş yapmıyorsun (Güneş, 1995: 243).

3.2.20. Ad + Yönelme Durumu + karşın

a) Karşıtlık

Çok iyi çalışmasına **karşın** istediği sonucu alamadı (Koç, 1996: 237).

Çok zengin olmasına **karşın** yoksul hayatı yaşıyor (Koç, 1996: 232).

Kenti iyi bilmesine **karşın** yolu şaşırıldı (Bozkurt, 1995: 135).

Onca kuyruğa **karşın** umursamaz bir gülüşü var çocuğun (A. Ağaoğlu, FİG, 270'den aktaran Korkmaz, 2003a: 1079).

Yapılan türlü eleştirilere **karşın**, aynı görüşü savunmaya devam etti (Korkmaz, 2003a: 1079).

3.2.21. Ad + Yönelme Durumu + mahsus

a) İlgi

Kendine **mahsus** davranışlarıyla herkesi bıktırdı (Toparlı, 1999: 433).

Hayvanlarda ve bitkilerde görülmeyen, “bir sosyal hayat” içinde ferdiyet/ şahsiyet olarak yaşama imkânı, hakkı ve vazifesi, insana **mahsus**, özel bir durumdur (KKÜD, 21'den aktaran Sarraç, 1995: 131).

Bir nevi yükü üzerinden atmış olanlara **mahsus** bir hafiflik içinde (A. H. Tanpınar'dan aktaran Güneş, 1995: 249).

Önünden Pazar günleri üç beş aşkın geçtiği, adeta kendi kendine, kayaların orada çatlayıp dökülmesiyle vücuda gelmiş sanılan bir yola; sair günler, yalnız yollara **mahsus** olmayan kimsesizliğin garipliği siner (S. Faik Abasıyanık'tan aktaran Güneş, 1995: 249).

3.2.22 Ad + Yönelme Durumu + mukabil

a) Karşılık

O yapacağını yapmış buna **mukabil** sen ihtiyatlı olmalısın (Boz, 2007: 107).

Buna **mukabil** fetihten sonrakiler için İstanbul bütün imparatorluğun ve müslüman dünyasının gururu idi (A. H. Tanpınar, BŞ, 180'den aktaran Korkmaz, 2003a: 1079).

Beylikler arasındaki siyasî mücadele Osmanlılar lehine sonuçlandığına, Anadolu ve Balkanlar'da Türk Birliği Osmanlılar tarafından sağlandığına göre, Anadolu Selçuklularına **mukabil** Türkçe'yi resmî dil hâline getiren de Osmanlılardır (A. B. Ercilasun, DB, 120'den aktaran Korkmaz, 2003a: 1078- 1079).

3.2.23. Ad + Yönelme Durumu + nazaran

a) Karşılaştırma

Memleketin durumu, düne **nazaran** daha iyidir (Hacıeminoğlu, 1992: 66).

Arap ülkeleri bize **nazaran** çok geridir (Hacıeminoğlu, 1992: 66).

Fakat duyduklarıma **nazaran** bu söylediklerin hiçbir şeydir, ben tasvir sanatına vâkıf değilim (P.Safa, Bİ, 236'dan aktaran Korkmaz, 2003a: 1075).

Bence kış aylarında pantolon elbiseye **nazaran** daha kullanışlıdır (Korkmaz, 2003: 1075).

Belki dünya hayatı ahirete **nazaran** bir uykudur (Ayvazoğlu 1982:93'ten aktaran Boz, 2007: 106).

b) Görelilik

Bana **nazaran** akıl ve bilgidен değerli servet yoktur (Hacıeminoğlu, 1992: 66).

3.2.24. Ad + Yönelme Durumu + nispetle

a) Karşılaştırma

Fakat bu sanat asıl ilham kaynağını Romanesk ve Gotik sanata **nispetle** tabiattan, yani dağlardan, göklerden, bitkilerden ve insan vücudundan alıyordu (Ayvazoğlu 1982:72'den aktaran Boz, 2007: 107).

Görünüşleri, zamanımızın kesik kesik, yamrı yumru şiirlerine **nispette**, bir incir ağacı tarafından yazılmış, daha üstün bir şiir hissini verir (TS, 131- 132'den aktaran Sarraç, 1995: 136).

3.2.25. Ad + Yönelme Durumu + oranla

a) Uygunluk

Yaşımıza ve boyumuza **oranla** kilomuz fazla sayılmaz (Korkmaz, 2003a: 1075).

3.2.26. Ad + Yönelme Durumu + rağmen

a) Karşıtlık

Eşim, karşı çıkmama **rağmen** evi sattı (Koç, 1996: 232).

Çok üşümesine **rağmen** sırtına bir şey giymiyor (Koç, 1996: 232).

Gösterdiği büyük başarılarla **rağmen** yine de bunların abartılmasını istemiyordu (Korkmaz, 2003a: 1065).

O kadar gün fırtına olmasına **rağmen** çalışıyordu (Tahir 1992:17'den aktaran Boz, 2007: 106).

Murad, işte bu korkunç bekçiye **rağmen** o çiçeği koparttı (Buğra 1997:19'dan aktaran Boz, 2007: 106).

3.2.27. Ad + Yönelme Durumu + yakın

a) Belirsizlik

a. a) Zamanda Belirsizlik

Sabaha **yakın** bir yerde kaza geçirmişler (Buran 1995:44- 45'ten aktaran Boz, 2007: 104).

İkinciye **yakın** medresenin kapısına bir lando dayandı (Tahir 1992:391'den aktaran Boz, 2007: 104).

a. b) Yerde Belirsizlik

Şehre **yakın** bir yerde kaza geçirmişler (Buran, 1999: 272).

3.2.28. Ad + Yönelme Durumu + taraf²⁸

bize **taraf** (Ergin, 2003: 369).

“Ad + Yönelme Durumu + İlgeç” yapısıyla kurulan ilgeç öbeklerinden;

“Ad + Yönelme Durumu + benzer” ve “Ad + Yönelme Durumu + kala” yapılarının ilgeç öbeği olup olmadıkları tartışmalıdır.

---

²⁸ İlgili örnekte işlev tespiti yapılamamıştır.

2. TABLO “Ad + Yönelme Durumu + İlgeç” Yapısında İşlevler

Benzetme	Şaşıрма	Neden	Sonuç	Derece, miktar, ölçü	Yön	Yönelme
<i>benzer</i>	<i>bile</i>	<i>binaen</i>	<i>göre</i>	<i>kadar</i>	<i>taraf</i>	<i>karşı</i>
Zaman	Sınırlandırma	Uygunluk	Yerde belirsizlik	Karşıtlık	Görelilik	Karşılaştırma
<i>kala</i>	<i>göre</i>	<i>göre</i>	<i>yakın</i>	<i>rağmen</i>	<i>kalırsa</i>	<i>nispette</i>
		<i>oranla</i>	<i>doğru</i>	<i>karşın</i>	<i>göre</i>	<i>nazaran</i>
				<i>karşılık</i>	<i>nazaran</i>	<i>bakarak</i>
	Yerde sınırlandırma	Zamanda belirsizlik	Zamanda sınırlandırma	Karşılık	İlgi	
	<i>kadar</i>	<i>yakın</i>	<i>değın</i>	<i>mukabil</i>	<i>mahsus</i>	
	<i>dek</i>	<i>doğru</i>	<i>dek</i>	<i>karşılık</i>	<i>ilişkin</i>	
	<i>değın</i>	<i>karşı</i>	<i>kadar</i>	<i>karşı</i>	<i>değgin</i>	
			<i>ça</i>	<i>bedel</i>	<i>dair</i>	
					<i>ait</i>	

3.3. AD + AYRILMA DURUMU + İLGEÇ

Muharrem Ergin, “Ablatif Hali ile Birleşenler” başlığı ile ayrılma durumu isteyen ilgeçleri şu şekilde sıralayıp örneklendirir. “ dolayı, ötürü, beri, önce, evvel, sonra, geri, böyle, yana, taraf, başka, gayri, öte, içeri, dışarı, özge: bundan dolayı, evden yana, bizden taraf, meclisten dışarı, bundan böyle” (Ergin, 2003: 369).

Tahsin Banguoğlu, “Kimden Hali İsteyen Takılar” başlığı altında ayrılma durumu isteyen ilgeçleri “namazdan önce, tatilden sonra, dünden beri, bağdan öte, yoldan aşağı, bizden yana, kapıdan dışarı, pazardan başka, mayıstan itibaren, uzaklıktan dolayı.” şeklinde örneklendirir (Banguoğlu, 1990: 387).

Zeynep Korkmaz, “Çıkma Durumu İsteyen Edatlar” başlığı altında, “aşağı, başka, beri, dışarı, dolayı, evvel, gayri, içeri, itibaren, önce, ötürü, sonra, taraf, yana.” ilgeçlerini, ayrılma durumu isteyen ilgeçlere örnek olarak verir (Korkmaz, 2003a: 1065).

Tahir Nejat Gencan, ayrılma durumu isteyen ilgeçleri, “-den durum takısı almış sözcüklerle öbekseler” bölümünde ele alıp şu şekilde örneklendirir. “beri, önce, sonra, başka, özge, yana, dolayı, ötürü: dünden beri, her şeyden önce, bundan sonra, bu açıklamadan dolayı, ondan ötürü” (Gencan, 1979: 445).

“Ayrılma durumu isteyen ilgeçler” konusunda yukarıda verdiklerimizden başka, farklı kaynaklarda benzer bilgiler verilmiştir.²⁹

3.3.1. Ad + Ayrılma Durumu + artık

a) Fazla

Bundan artık can sağlığı (Toparlı, 1999: 434).

---

²⁹ Emre, 1945: 334; Gökşen, 1974: 976; Demiray, 1968: 15; Kutluk, 1983: 142; Kahraman, 1983: 290; Eker, 2002: 360; Koç, 1996: 232- 234; Buran, 1999: 275; Gülensoy, 2000: 427; Toparlı, 1999: 434.

3.3.2. Ad + Ayrılma Durumu + aşağı

a) Yön

Nihayet “Vire” şartını anlamak için silâhlarının hepsini kalenin bedenlerinden **aşağı** atmağa karar verdiler (Ö. Seyfettin, EK, 42’den aktaran Korkmaz, 2003a: 1079).

Tepeden **aşağı** inen yol oldukça diktir (GY- GH, 115’den aktaran Korkmaz, 2003a: 1065).

Sokaktan **aşağı** yürüdü (Bozkurt, 1995: 135).

b) Derece, miktar, ölçü

Ayrandan **aşağı** katık olmaz (TDG, 595’ten aktaran Hacıeminoğlu, 1992: 10).

Bu evin kirası bir milyondan **aşağı** değildir (Koç, 1996: 232).

Cimrilikte sen de ondan **aşağı** kalmazsın (Koç, 1996: 232).

Çallı, paşaya şöyle bakar, sonra cebinden bir çakı çıkarır resmi baştan **aşağı** parçalar (GY- GH, 115’den aktaran Korkmaz, 2003a: 1065).

Okulu baştan **aşağı** temizledi (Toparlı, 1999: 434).

3.3.3. Ad + Ayrılma Durumu + ayrı

a) Başkalık, farklılık

Bunlar birbirinden **ayrı** iki olay (Toparlı, 1999: 434).

3.3.4. Ad + Ayrılma Durumu + başka

a) Belirtme

Kerim Çelebi’nin anası Bacıbey’in Söğüt’e ün salmış; bol gölgeli serin avlusunda, kuş cıvıltılarından **başka** ses duyulmuyor, ince nisan meltemi havuzu gölgeleyen salkım söğütlerin taze yeşille donanmış dallarını sallıyordu (K. Tahir, DA, 110’dan aktaran Korkmaz, 2003a: 1081).

Şerife Hanıma göre deliliklerini serbestçe tatmin edebilmekten **başka** hürriyet bırakmamıştı (A. H. Tanpınar, MB, 10'dan aktaran Korkmaz, 2003a: 1070).

Senden başka beni anlayan kimse yok (Hengirmen, 1998: 172).

Köşedeki masada oturan ihtiyardan **başka** içeride kimse yoktu (Demir, 2004: 505).

Sizden başka kimse gelmesin (Ediskun, 1993: 288).

b) Bağlama

Herif, soyguncuların başı olduktan **başka**, Tebriz tüccarlarına başbezirgân olacak madrabaz (K. Tahir, DA, 76'dan aktaran Korkmaz, 2003a: 1081).

3.3.5. Ad + Ayrılma Durumu + başlayarak

a) Başlangıç

O günden **başlayarak** sık sık buluştular (Koç, 1996: 233).

Savaşın ilk gününden **başlayarak** kesin bir üstünlük kurduk (Koç, 1996: 233).

Yarıdan **başlayarak** zayıflama rejimi uygulayacakmış (Korkmaz, 2003a: 1081).

XVI. yüzyıldan **başlayarak** Türk yazı dili hayli ağırlaşmıştır (Korkmaz, 2003a: 1081).

3.3.6. Ad + Ayrılma Durumu + beri

a) Süre

Arife Hanım'ın ikameti evde uzadıkça, tâ çocukluğundan **beri** tanıdığı o keskin hiddet çoğalır, büyürdü (A. H. Tanpınar, H, 10'dan aktaran Korkmaz, 2003a: 1080).

Aylardan **beri** hasretini çektiği en güzel uykuyu uyuyacaktı (Peyami Safa'dan aktaran Demir, 2004: 501).

Memlekete döndüğümden **beri** bu işle uğraşırım (Banguoğlu, 1990: 579).

Hastalığından **beri** hiç görmedim (Gökşen, 1974: 977).

İki ay**dan beri** kitabın son bölümünü yazmağa çalışıyoruz (Emre, 1945: 337).
İzmit'**ten beri** her istasyonda yemiş satanlara rasgeliyorduk (Emre, 1945: 337).

Ta Ankara'**dan beri** bizi izliyor (Koç, 1996: 233).

Bursa'**dan beri** kar yağıyor (Demir, 2004: 501).

İzmir'**den beri** yağmur yağıyor (Ediskun, 1993: 289).

3.3.7. Ad + Ayrılma Durumu + bile

a) Aşırılık

Senden **bile** korkuyor (Gökşen, 1974: 976).

Pehlivanlardan **bile** güçlüdür (Gökşen, 1974: 976).

İzmir'e gideceğini benden **bile** gizledi (Koç, 1996: 233).

Türkçeden **bile** zayıf almış (Koç, 1996: 233).

3.3.8. Ad + Ayrılma Durumu + böyle

a) Başlangıç

Artık seninle bundan **böyle** her şeyi açıktan açığa tartışabiliriz (Korkmaz, 2003a: 1065).

Bundan **böyle** seninle konuşmayacağım (Toparlı, 1999: 434).

3.3.9. Ad + Ayrılma Durumu + bu yana

a) Süre

Kadın gençliğinden **bu yana** ağzına sakız ettiği türküyü tekrarlamıştı (E. Işınsu, C, 99'dan aktaran Korkmaz, 2003a: 1081).

10 Temmuz**dan bu yana** grev üstüne grev tazeleyen işçileri arız amik inceleyip rapor edecek (A. İlhan, DSE, 129'dan aktaran Korkmaz, 2003: 1081).

Bak, o ortaya çıktığı**ndan bu yana** Münih camimizin tadı tuzu geldi (C, 99'dan aktaran Sarraç, 1995: 59).

3.3.10. Ad + Ayrılma Durumu + çok

a) Karşılaştırma

Gelirinden **çok** gideri var (Buran, 1999: 275).

Seninkinden **çok** kârlı (Gökşen, 1974: 976).

3.3.11. Ad + Ayrılma Durumu + daha

a) Üstünlük

Bundan **daha** güzeli olmaz (Buran, 1999: 275).

Senden **daha** yorgunum (Toparlı, 1999: 434).

Benden **daha** güçlü (Gökşen, 1974: 976).

3.3.12. Ad + Ayrılma Durumu + dışarı

a) Yönelme

Sözüm meclisten **dışarı** (Koç, 1996: 233).

Oğlum benim sözüm**den dışarı** çıkmaz (Koç, 1996: 233).

Öyle bir kış oldu ki kimse kapı**dan dışarı** çıkamadı (Demir, 2004: 494).

Beş gündür ev**den dışarı** çıkmamış (R. Akdemir, İOAS, 38'den aktaran Korkmaz, 2003a: 1065).

Pencere**den dışarı** baktı (Hengirmen, 1998: 172).

3.3.13. Ad + Ayrılma Durumu + dolayı

a) Neden

Şekercilik, dokumacılık, kâğıtçılık... gibi endüstri kollarının ilerlemiş bulunmasından **dolayı** memleketin ticaret dengesi sağlanabilmiştir (Emre, 1945: 338).

Nihal Bey'in Türk tarihine vukuf derecesini bilmemeniz**den dolayı** böyle konuşmakta mazursunuz (Bilgegil, 1982: 223).

Orhan, üstün başarı gösterdiğinden **dolayı** ödül kazandı (Tahir Nejat Gencan'dan aktaran Dizdaroğlu, 1976: 158).

Hastalıktan **dolayı** bu yaz tatile çıkamadık (Hengirmen, 1998: 172).

Düğünümüze hastalığından **dolayı** gelememiş (Koç, 1996: 233).

b) İlgi

Sizden **dolayı** bazı şeyler sordu (TDG, 601'den aktaran Hacıeminoğlu, 1992: 38).

3.3.14. Ad + Ayrılma Durumu + evvel

a) Sıra, derece

Her şeyden **evvel** sağlığın değerini bilmelisin (Toparlı, 1999: 434).

Müdür olmazdan **evvel** böyle konuşmuyordu (Banguoğlu, 1990: 436).

“Müşkül budur ki, ölmeden **evvel** ölür kişi” (Y. Kemal Beyatlı'dan aktaran Güneş, 1995: 241).

Yatmadan **evvel** ışıkları söndür (Güneş, 1995: 241).

Karşıya taşınmazdan **evvel** bu evde oturduk (Banguoğlu, 1990: 580).

Benden **evvel** başkası görüp seni sevmesin (Şarkı'dan aktaran Hacıeminoğlu, 1992: 39).

b) Sınırlandırma

b. a) Zamanda Sınırlandırma

Saat sekizden **evvel** gelmezler (Güneş, 1995: 241).

Bayramdan **evvel** gelemezler (Güneş, 1995: 241).

c) Süre

Bir haftadan **evvel** yetişmez (Güneş, 1995: 241).

3.3.15. Ad + Ayrılma Durumu + gayri

a) Belirtme

Ellerinde oturdukları evden **gayri** mal yokmuş (Korkmaz, 2003a: 1070).

Bana yardım eli uzatacak senden **gayri** kimsem yok (Korkmaz, 2003a: 1070).

Görmedim mes'ûd olan eşraftan **gayri** kimse (Faruk Nafiz, Canavar'dan aktaran Hacıeminoğlu, 1992: 40).

Attan **gayri** bütün hayvanlar (Gökşen, 1974: 976).

Benim senden **gayri** kimsem yok (Toparlı, 1999: 434).

3.3.16. Ad + Ayrılma Durumu + geri

a) Zorunluluk

Çocuklar, bu işler bundan **geri** size düşer (Toparlı, 1999: 434).

Umuttur ki, bundan **geri** yitirmeye! (DA, 108'den aktaran Sarraç, 1995: 90).

3.3.17. Ad + Ayrılma Durumu + ibaret

a) Sınırlandırma

Bu iş, yalnızca bundan **ibaret** değil (Toparlı, 1999: 434).

Köy bir onlardan **ibaret** değil ya? (FİG, 295'ten aktaran Sarraç, 1995: 106).

3.3.18. Ad + Ayrılma Durumu + içeri

a) Yönelme

Araba durakladı, girdik handan **içeri** (F. N. Çamlıbel'den aktaran Ediskun, 1993: 289).

Yolum vardır bu erkândan **içeri** (Yunus'tan aktaran Ediskun, 1993: 289).

b) Aşırılık

Bir ben vardır, **benden içeri** (Gökşen, 1974: 976).

Severim ben seni **candan içeri** (Yunus'tan aktaran Ediskun, 1993: 289).

3.3.19. Ad + Ayrılma Durumu + itibaren

a) Başlangıç

Çok itina ile yapılmış bir kuklayı hatırlatan kocasıyla baş başa kaldığı **andan itibaren** bütün bu hülyaların avucunda bir kül yığını olduğunu görmüş ve o **geceden itibaren** ölümüne kadar (A. H. Tanpınar, MB, 17'den aktaran Korkmaz, 2003a: 1081).

Karısının birçok acı lakırdılarına sebep olan Sakallı Vasfi'ye Prens **bugünden itibaren** garaz olmuştur (M. C. Kuntay, Üİ, 292'den aktaran Korkmaz, 2003a: 1081).

O **günden itibaren** bir daha karşılaşmadık (Koç, 1996: 233).

Pazartesiden **itibaren** işi daha sıkı tutacağım (Koç, 1996: 233).

Bugünden itibaren çalışmalarına hız verdi (Toparlı, 1999: 434).

3.3.20. Ad + Ayrılma Durumu + önce

a) Sınırlandırma

a. a) Zamanda Sınırlandırma

Bir konuda yazı yazmadan **önce** iyi bir araştırma yapmak gerekir (Koç, 1996: 234).

Kahvaltı**dan önce** sigara içmemelisin (Hengirmen, 1998: 172).

Bu konuyu yemek**ten önce** görüşelim (Demir, 2004: 501).

İşe girişme**den önce** amcama danıştım (Banguoğlu, 1990: 436).

Saat beş**ten önce** yola çıkmalıyız ki uçağa yetişelim (B. Ayvazoğlu, GK, 20'den aktaran Korkmaz, 2003: 1080).

b) Sıra, derece

Ahmet'**ten önce** Ali var (Gökşen, 1974: 976).

Ahmet Hamdi Tanpınar ise her şeyden önce bir gül şairidir (B. Ayvazoğlu, GK, 20'den aktaran Korkmaz, 2003a: 1080).

Ben ondan önce geldim (Ediskun, 1993: 289).

Arkadaşım sizden önce gelmişti (Emre, 1945: 336).

Her şeyden önce kadınların ve çocukların kurtarılması düşünülmelidir (Emre, 1945: 336).

Ortaköy'den önce Beşiktaş gelir (Gökşen, 1974: 976).

Köprüden önce birkaç ağaç göreceksin (Koç, 1996: 233).

Bu yol üzerinde Ankara'dan önce Bolu vardır (Demir, 2004: 501).

3.3.21. Ad + Ayrılma Durumu + öte

a) Uzaklık

Bizden öte gitsin de nere giderse gitsin (Bozkurt, 1995: 135).

Ankara'dan öte gitme (Gökşen, 1974: 976).

Sofradan öte oturma (Gökşen, 1974: 976).

b) Aşırılık

Sevimliden öte bir şeydi (Türkçe Sözlük'ten aktaran Koç, 1996: 233).

Bu, kızgınlıktan öte, nefret gibi, kin gibi bir şeydi (Koç, 1996: 233).

c) Sınırlandırma

c. a) Yerde Sınırlandırma

İzmir'den öte yağmur yok (Ediskun, 1993: 289).

Bundan öte yol çıkmaz ki gidesin (Korkmaz, 2003a: 1065).

Bursa'dan öte kar yok (Demir, 2004: 501).

3.3.22. Ad + Ayrılma Durumu + ötürü

a) Neden

Duygularını söylememesinden ötürü üzgündü (Bilgegil, 1982: 223).

Hocamı uzun zamandan beri ziyaret edemiyorum, bundan ötürü kırılmıştır

(Hacıeminoğlu, 1992: 71).

Oysa ben bu protokol değişikliğini bilmediğimden **ötürü**, birkaç kere yine eski usule uyarak yaver beylere başvurmak gafletinde bulunmuştum (Y. K. Karaosmanoğlu, 45'ten aktaran Korkmaz, 2003a: 1077).

Dün bizim çocuk rahatsızlanmıştı, **bundan ötürü** geledim (Emre, 1945: 338).

Çok yorgundu, **bundan ötürü** geledi (Toparlı, 1999: 434).

3.3.23. Ad + Ayrılma Durumu + özge

a) Belirtme

Birdir Allah **andan özge** Tanrı yok (Mevlid'ten aktaran Bilgegil, 1982: 226).

Bunda dövüşmekten **özge** müşavere olur mu? (TT-1, 280- 281'den aktaran Sarraç, 1995: 145).

3.3.24. Ad + Ayrılma Durumu + sonra

a) Sınırlandırma

a. a) Zamanda Sınırlandırma

İstanbul'a son gidişinden **sonra** kendisinden haber alamadım (Emre, 1945: 337).

Toplantı**dan sonra** sinemaya gidelim (Hengirmen, 1998: 172).

Yemekten **sonra** güzel bir uyku çektim (Demir, 2004: 494).

O **günden sonra** bu sokaktan geçmek dileği de benim için dayanılmaz bir şey olmağa başladı (Bozkurt, 1995: 134).

Adnan'ın bu kayıtsızlığına kızan mektupçu aruz vezninde öksürdü**kten sonra**, aylığının ne kadar olduğunu ve konağa hangi günler gideceğini, Adnan'a cevap beklemeyen yüzle söyledi (M. C. Kuntay, Üİ, 73'ten aktaran Korkmaz, 2003a: 1080).

b) Sıra, derece

İmza yetkisi **benden sonra** senindir (Koç, 1996: 233).

Benden sonra sınıfın en çalışkanı o (Koç, 1996: 233).

Validen sonra bir ilin en önemli kişisi belediye başkanıdır (Koç, 1996: 233).

Yaşca o **benden sonra** gelir (Ediskun, 1993: 290).

Sağlık olmadıktan **sonra** her şey boş (Banguoğlu, 1990: 580).

Okul binasından **sonra** büyücek bir meydana gelinir (Emre, 1945: 337).

Araba devrildikten **sonra** yol gösteren çok olur (Güneş, 1995: 243).

c) Durum

Parasını sen verdikten **sonra** (verince) ne diyebilir (Banguoğlu, 1990: 436).

3.3.25. Ad + Ayrılma Durumu + tarafa

a) İlgi

Bazı insanlar dostluktan **tarafa** oldukça zayıftır (Korkmaz, 2003a: 1080).

Paradan tarafa hiç sıkıntısı yok (Ediskun, 1993: 289).

Aşktan tarafa hiç yüzü gülmedi (Demir, 2004: 502).

Akıldan tarafa hepimizden üstün (Gökşen, 1974: 976).

b) Bağlılık

Bu konuda bizden **taraf** olmanı beklerdik (C. Meriç, UU, 76'dan aktaran Korkmaz, 2003a: 1080).

Ben Beşiktaş'tan **tarafayım** (Ediskun, 1993: 289).

Sizden tarafa çıkmam (Gökşen, 1974: 976).

Zekai'nin Galatasaray'dan **tarafa** olduğu her halinden belliydi (Demir, 2004: 502).

c) Yön

Rüzgâr dağdan **tarafa** esiyor (Demir, 2004: 502).

Çocuk atına bindi, camiden **tarafa** yürüdü (Buran, 1999: 275).

Başını bir **benden tarafa**, bir **ondan tarafa** çeviriyordu (Gökşen, 1974: 976).

Pencereden **tarafa** oturalım (Gökşen, 1974: 976).

3.3.26. Ad + Ayrılma Durumu + yana

a) Bağlılık

Bariş**tan yana** bir ulusuz (Gökşen, 1974: 976).

Benden **yana** bir konuşma yaptı (Bozkurt, 1995: 135).

Ey yolcu bilmezsün nasıl yanmışım ben,

Gönülden **yana** ben, candan **yana** ben (Necmettin Halil Onan'dan aktaran Güneş, 1995: 247).

Benden **yana** mısın, domuzdan **yana** mısın? (Hacıeminoğlu, 1992: 109).

Bu takımdan **yana** olduğunu belli ettim (Ediskun, 1993: 289).

Bu konuda bizden **yana** olmanı beklerdik (C. Meriç, UU, 76'dan aktaran Korkmaz, 2003a: 1080).

Beni kimse tutmuyor, herkes ondan **yana** (Koç, 1996: 234).

Senden **yana** konuşacak değildim herhalde (Güneş, 1995: 247).

b) İlgi

Benden **yana** bir tasanız olmasın (Koç, 1996: 234).

Ne bulduysa kaybetti gönül aşktan **yana** (Şarkı'dan aktaran Güneş, 1995: 247).

c) Yön

Denizden **yana** oturalım (Ediskun, 1993: 289).

Çadırın ağzını denizden **yana** çevirelim (Demir, 2004: 502).

3.3.27. Ad + Ayrılma Durumu + uzak

a) Yön

Sözüm meclisten **uzak** (Toparlı, 1999: 434).

3.3.28. Ad + Ayrılma Durumu + yukarı

a) Yön

Köyden **yukarı** yürüdü (Bozkurt, 1995: 135).

b) Sınır, derece

Kudretin yetse eğer on yedisinden **yukarı**(Hacıeminoğlu, 1992: 111).

Başından **yukarı** iş görme (TDG, 602'den aktaran Hacıeminoğlu, 1992: 111).

Çizmeden **yukarı** çıkma (Toparlı, 1999: 434).

3.3.29. Ad + Ayrılma Durumu + ziyade

a) Belirtme

Paradan **ziyade** teselliye ihtiyacı vardı (Toparlı, 1999: 434).

Bu sözler ölmekten **ziyade** çocuğunu yalnız bırakmaktan korkan bir valide tesiri ile söylenmişti (Aşk-ı Memnu, 39'dan aktaran Hacıeminoğlu, 1992: 111).

Fena olmaktan **ziyade** çirkin ve tatsız geliyordu (K. Konak, 33'ten aktaran Hacıeminoğlu, 1992: 111).

Yarı yoldan **ziyade** yerden uzak,

Yarı yoldan **ziyade** maha yakın (A. Haşim'den aktaran Güneş, 1995: 239).

“Ad + Ayrılma Durumu + İlgeç” yapısıyla kurulan ilgeç öbeklerinden,

“Ad + Ayrılma Durumu + dışarı”, “Ad + Ayrılma Durumu + içeri” ve “Ad + Ayrılma Durumu + yukarı” yapılarının ilgeç öbeği olup olmadıkları tartışmalıdır.

3. TABLO “Ad + Ayrılma Durumu + İlgeç” Yapısında İşlevler

Başkalık, farklılık	Zorunluluk	Fazla	Uzaklık	Bağlama	Sınırlandırma	Durum
<i>ayrı</i>	<i>geri</i>	<i>artık</i>	<i>öte</i>	<i>başka</i>	<i>ibaret</i>	<i>sonra</i>
Derece, miktar, ölçü	Sınır, derece	Üstünlük	Karşılaştırma	Yerde sınırlandırma	Sıra, derece	Yönelme
<i>aşağı</i>	<i>yukarı</i>	<i>daha</i>	<i>çok</i>	<i>öte</i>	<i>evvel</i>	<i>dışarı</i>
					<i>sonra</i>	<i>içeri</i>
Neden	Bağlılık	Yönelme	Aşırılık	Süre	Zamanda sınırlandırma	Başlangıç
<i>dolayı</i>	<i>taraf</i>	<i>dışarı</i>	<i>bile</i>	<i>beri</i>	<i>evvel</i>	<i>başlayarak</i>
<i>ötürü</i>	<i>yana</i>	<i>içeri</i>	<i>içeri</i>	<i>bu yana</i>	<i>önce</i>	<i>itibaren</i>
				<i>evvel</i>	<i>sonra</i>	<i>böyle</i>
			Belirtme	Yön		
			<i>başka</i>	<i>aşağı</i>		
			<i>gayrı</i>	<i>yukarı</i>		
			<i>özge</i>	<i>yana</i>		
			<i>ziyade</i>	<i>taraf</i>		
				<i>uzak</i>		

3.4. AD + İLGİ DURUMU + İLGEÇ

Muharrem Ergin, “Kullanılışlarına göre son çekim edatları” bölümünde “Öteki isimlerin yalın, zamirlerin genitif veya akuzatif halleri ile birleşenler” başlığı altında “ile, için, gibi, kadar” ilgeçlerinin şahıs zamirleri ve işaret zamirleri ile nasıl ilgeç öbeği oluşturduklarını açıklar.

Ergin’e göre **ile** edatı şahıs zamirlerinin beş şahsında genitif ister: benimle, seninle, onunla, bizimle, sizinle gibi. İşaret zamiri ile aynı olan ve –lar’la yapılan üçüncü şahıs genitifsiz birleşmektedir. Çokluk birinci ve ikinci şahısların –ler’li katmerli çoklukları da genitifsiz birleşir. İşaret zamirlerinin tekliklerinde genitif ister: bununla, şununla, onunla gibi. **ile** edatı bir de kim zamirinde genitif ister: kiminle gibi. **için** edatında da durum aynıdır: benim için, senin için, onun için, bizim için, sizin için; bunun için, şunun için, onun için; kimin için gibi. **gibi** edatı: benim gibi, senin gibi, onun gibi, bizim gibi, sizin gibi; bunun gibi, şunun gibi, onun gibi; kimin gibi. **kadar** edatı: benim kadar, senin kadar, onun kadar, bizim kadar, sizin kadar; bunun kadar, şunun kadar, onun kadar; kimin kadar (Ergin, 2003: 367- 369).

Tahsin Banguoğlu, ilgi durumu isteyen ilgeçler için “Kim Hali İsteyen Takılar” bölümünün sonunda, “Kim hali isteyen takılar Yeni Türkçede bazen zamirlerin kimin halini alırlar: senin kadar, bunun gibi, sizin için, kimin ile gibi. 1. kişilerde bu, kişi zamirlerinde olduğu gibi –im ekine döner: benim kadar, bizim kadar gibi.” demiştir

(Banguoğlu, 1990: 387).

Zeynep Korkmaz, özellikle “gibi, için, ile, kadar” gibi ad kökenli ve diye gibi fiil kökenli olan edatların zamirlerle birleşirken genellikle ilgi durumu istediğini belirtir. Bu edatların şahıs zamirleriyle birleşirken, bu zamirlerin 3. şahıs çokluk biçimi dışında kalan öteki beş şahsında ilgi durumu istediğini söyler: benim gibi, senin gibi, onun gibi, bizim gibi, sizin gibi; benim için, senin için, onun için, bizim için, sizin için vb. Durumun “ile, diye ve kadar” edatları ile birleşirken de aynı olduğunu, ayrıca “bu, şu, o” işaret zamirlerinin de söz konusu edatlarla ilgi durumuna girerek birleştiğini ifade eder (Korkmaz, 2003a: 1062).

“İlgi durumu isteyen ilgeçler” konusunda yukarıda verdiklerimizden başka, farklı kaynaklarda benzer bilgiler verilmiştir.³⁰

3.4.1. Ad + İlgi Durumu + gibi

a) Benzetme

Bizim gibi yaşlı insanlar sağlığına dikkat etmelidir (Hengirmen, 1998: 173).

Babam gibi davranmamı beklemeyin (Koç, 1996: 234).

Ben de sizin gibi düşünüyorum (Koç, 1996: 234).

Şunun gibi melik tapardı haça (YZ, 22- 24'ten aktaran Hacıeminoğlu, 1992: 42).

Ben sizin gibi düşünmüyorum (Yal. 38'den aktaran Hacıeminoğlu, 1992: 42).

Benim gibi davranmaya çalışma (Toparlı, 1999: 433).

Bunun gibi bir araba da ben istiyorum (Demir, 2004: 493).

Benim gibi yapınız (Ediskun, 1993: 292).

b) Üstünlük

Senin gibi iyi bir adam görmedim (Hengirmen, 1998: 167).

Benim gibi hiçbiri beyaz maymun görmemişti (A. N. Kononov, 1956:412'den aktaran Sarraç, 1995: 16).

Onun gibi dürüst birini bulmak çok zor (Hengirmen, 1998: 173).

c) Şaşırma

Senin gibi birisinden bunu beklemezdim (Demir, 2004: 493).

Senin gibi adam görmedim (Koç, 1996: 234).

Onun gibi geveze birine rastlamadım (Güneş, 1995: 117).

---

³⁰ Koç, 1996: 234; Demir, 2004: 493; Eker, 2002: 307; Kahraman, 1999: 285; Gülensoy, 2000: 427; Toparlı, 1999: 433.

ç) Karşılaştırma

Bu ağaç da **onun gibi** yaşlı mı? (Demir, 2004: 493).

3.4.2. Ad + İlgi Durumu + için

a) İlgi

Senin gül hatırın **için** bir haber öğrenmeye çalışırım (Y. Kemal, İ. Memmed, C. I, 149'dan aktaran Kutluk, 1983: 139).

Bu yemeği sizin **için** yaptım (Hengirmen, 1998: 173).

Benim **için** bunu yapmanı istiyorum (Demir, 2004: 493).

Bu işi senin **için** yapmaya çalışacağım (Toparlı, 1999: 433).

Sizin **için** insan kardeşlerim,

Her şey sizin **için**,

Gece de sizin **için** gündüz de (Orhan Veli'den aktaran Koç, 1996: 234).

Senin **için** iyi şeyler söyledi (Demir, 2004: 499).

Kitabı senin **için** aldım (Güneş, 1995: 117).

b) Görelik

Bizim **için** hava hoş (Demir, 2004: 499).

Bu palto senin **için** büyük değil mi? (Bolulu, 1990: 10).

Onun için hava hoş (Bozkurt, 1995: 133).

Benim **için** yılbaşını evde geçirmekle bir yere gitmek arasında önemli bir fark yok (Koç, 1996: 241).

Onun için konferans önemliymiş (Koç, 1996: 241).

c) Neden

Bunun **için** çalışmayı bıraktı (Bozkurt, 1995: 135).

ç) Derece, miktar, ölçü

Bu şapka senin **için** büyük (Koç, 1996: 241).

Bu kira bizim **için** çok fazla (Koç, 1996: 241).

3.4.3. Ad + İlgı Durumu + ile

a) Birliktelik

Sizinle her yere giderim (Koç, 1996: 234).

Annemle bir yere gitmem (Koç, 1996: 234).

Senin ile ölüme bile gitmeye razıyım (Toparlı, 1999: 433).

Oraya kimin ile gidecek? (Demir, 2004: 494).

Bu durumda benimle geleceksiniz (Demir, 2004: 504).

Benimle ava gelen var mı? (Buran, 1999: 275).

b) Vasıta, araç

Bununla mı gideceğiz onca yolu? (Demir, 2004: 493).

Onunla yazmasan da şununla yazsan daha iyi olur (Demir, 2004: 493).

c) Durum

Kimse onun ile yarışamaz (Güneş, 1995: 117).

3.4.4. Ad + İlgı Durumu + kadar

a) Derece, miktar, ölçü

Ben senin kadar iken (TDG, 587'den aktaran Hacıeminoğlu, 1992: 51).

Sizin kadar bir çocuk getirdi bunları (Demir, 2004: 497).

Bizim kadar siz de suçlusunuz (Demir, 2004: 493).

Siz benim kadar yorulmadınız (Güneş, 1995: 117).

b) Üstünlük

Benim kadar tarihin feci, itirafkarane tekerrürünü gören yoktur sanırım (Ö. Seyfettin, BVK, 67'den aktaran Korkmaz, 2003a: 1073).

Senin kadar güzel bir kadın görmedim (Hengirmen, 1998: 168).

Bu dünyada benim kadar aptal insan olmaz (Hengirmen, 1998: 173).

Onun kadar bilgili bir insan görmedim (Hengirmen, 1998: 173).

c) Şaşırma

Senin kadar dağınık birini görmedim (Koç, 1996: 234).

Senin kadar vefasız görmedim (Toparlı, 1999: 433).

Hislerinin muammasını **benim kadar** vuzuh ile görebilmiş bir kadına nadir tesadüf edebilirsin (Aşk-ı Memnû, 81'den aktaran Hacıeminoğlu, 1992: 51).

3.4.5. Ad + İlgi Durumu + yanı sıra

a) Birliktelik

Hani bunların **yanı sıra** günün politika polemiklerinin başlıca konusunu teşkil eden bir sürü hayatî memleket meseleleri vardı (Y. K. Karaosmanoğlu, Y, 231'den aktaran Korkmaz, 2003a: 1072).

4. TABLO “Ad + İlgı Durumu +İlgeç” Yapısındaki İşlevler

Benzetme	Karşılaştırma	İlgı	Görelık	Neden
<i>gibi</i>	<i>gibi</i>	<i>için</i>	<i>için</i>	<i>için</i>
Derece, miktar, ölçü	Birliktelik	Üstünlük	Şaşıрма	Vasıta, araç
<i>kadar</i>	<i>ile</i>	<i>kadar</i>	<i>gibi</i>	<i>ile</i>
<i>için</i>	<i>yanı sıra</i>	<i>gibi</i>	<i>kadar</i>	

3.5. AD + BELİRTME DURUMU + İLGEÇ

Muharrem Ergin, belirtme durumu isteyen ilgeçlerle ilgili, “Akuzatif ekleri ismi fiile bağlayan eklerdir. Yalnız, Batı Türkçesinde Azeri sahasında, Eski Türkçede olduğu gibi akuzatif ekinin zamirleri bazen edatlara da bağladığı görülür: seni tek (senin gibi), onu kimi (onun gibi) misallerinde olduğu gibi.” açıklamasını yapar (Ergin, 2003: 233). Ergin, bu kullanım şeklinin Batı Türkçesinde Eski Türkçenin bu akkuzatifli şeklin yerini genitifli şekle bıraktığını ifade eder (Ergin, 2003: 368).

Zeynep Korkmaz, ilgeçlerin istedikleri durum eklerini tasnif ederken belirtme durumu isteyen ilgeçler şeklinde bir sınıflandırma yapmamıştır. “Görevleri Bakımından Edatlar” bölümünde, “Miktar ve Aitlik İlişkisi Kuranlar” başlığı altında vermiş olduğu örneklerden “Ad + Belirtme Durumu + ilgeç” yapısına uygun olanlar alınmıştır (otuzu aşkın) (Korkmaz, 2003a: 1074).

Recep Toparlı, “Yükleme hali eki almış kelimelerden sonra kullanılan ilgeçler” bölümünde belirtme durumu isteyen ilgeçler için sadece “geçe” yi (onu beş geçe) örnek olarak vermiştir (Toparlı, 1999: 433).

Necmettin Hacıeminoğlu, konuyla ilgili olarak Türkiye Türkçesinde zaman mefhumu bildiren kelimelerin yükleme halinden sonra kullanıldığını belirtir (Hacıeminoğlu, 1992: 40).

Tufan Demir, belirtme durumu isteyen ilgeçler şeklinde ayrı bir tasnif yapmamış; fakat “değil” ilgecini açıklarken bu konuyla ilgili örnekler vermiştir (Demir, 2004: 505).

3.5.1. Ad + Belirtme Durumu + aşkın

a) Derece, miktar

Selanik'te otuzu **aşkın** Musevî okulunun yarısında ders okutuyor, gençliğinde gezmedik yer bırakmamış (A. H. Tanpınar, SAE, 217'den aktaran Korkmaz, 2003: 1074).

Üç bini **aşkın** İtilâf askeri Beyoğlu'na çıkar; mızıkasını döve döve, bir gün Fransız, ertesi gün İngiliz birlikleri, sefarethanelerine kadar gösteri yürüyüşü yapar (A. İlhan, DSE, 17'den aktaran Korkmaz, 2003a: 1074).

Yüzü **aşkın** gösterici, polisle çatışmaya girişti (Güneş, 1995: 233).

On bini **aşkın** asker, aynı anda hücumla geçti (Güneş, 1995: 233).

3.5.2. Ad + Belirtme Durumu + değil

Evi **değil** arabayı sattı (Demir, 2004: 505).

Bu soruyu **değil** sen, baban da çözemez (Demir, 2004: 505).

Öğretmeni **değil**, çocuğunu görmedim (Ediskun, 1993: 287).

Evi **değil**, bahçeyi de gezdi (Ediskun, 1993: 288).

3.5.3. Ad + Belirtme Durumu + geç

a) Zaman

Saat dokuzu **beş geç**

Atam Dolmabahçe'de, gözlerini kapadı (Atatürk Şiirleri Antolojisi'nden aktaran Hacıeminoğlu, 1992: 40).

Son vapur on ikiyi **yirmi geç** (Hacıeminoğlu, 1992: 40).

Saat onu **beş geç** gelecekler (Toparlı, 1999: 433).

“Ad + Belirtme Durumu + İlgeç” yapısıyla kurulan ilgeç öbeklerinin, öbek oluşturup oluşturmadıkları tartışmalıdır. Dilbilgisi kitaplarında bu yapıyla ilgili ancak üç alt başlık bulunabilmiştir. Bunda en önemli etkenin II. bölümde belirttiğimiz üzere belirtme durumunun aslında olmadığı olsa gerek.

5. TABLO “Ad + Belirtme Durumu + İlgeç” Yapısında İşlevler

Derece, miktar	Zaman	
<i>aşkın</i>	<i>geçe</i>	<i>değil</i>

3.6. AD + VASITA DURUMU + İLGEÇ

Muharrem Ergin, “Fonksiyonlarına Göre Son Çekim Edatları” bölümünde, “Vasıta ve Beraberlik Edatları” başlığı altında “ile ve birle” ilgeçlerini konuya örnek gösterir. ile’nin başlangıçtan beri edat olarak kullanıldığını, bu arada çok eskiden beri kolayca ekleşerek -la, -le şekline geçtiğini belirtir. Ergin’e göre “ile” ekleşme temayülü en kuvvetli edattır. Bu vasfı ve fonksiyonu dolayısıyla instrumental (vasıta) eki n’nin yerini almıştır. Ergin, ilenin edatlığının zayıflayıp ekliğinin kuvvetlenmesi dolayısıyla beraberlik fonksiyonu için aynı fonksiyonda bir edatla takviye edildiğini ifade eder ve şu şekilde örneklendirir: bununla beraber, annemle birlikte vb (Ergin, 2003: 369- 370).

Zeynep Korkmaz, “Görevleri Bakımından Edatlar” bölümünde, “Beraberlik veya Vasıta İlişkisi Kuranlar” başlığı altında ile edatının kolaylıkla ekleştiğini, ekleşmiş olan (ile>-y-IA) bu edatın aynı görevdeki birlikte ve beraber edatlarında biriyle genişletildiğini belirtir (Korkmaz, 2003a: 1070).

Tahsin Banguoğlu, “Üsteleme cümlesi” bölümünde “ile beraber, ile birlikte” yapıları ile ilgili örnekler verir (Banguoğlu, 1990: 574).

Necmettin Hacıeminoğlu, “beraber” ilgecinin Türkiye Türkçesinde vasıta hali ile öbekleştiğini söyler (Hacıeminoğlu, 1992: 13)

Recep Toparlı, “Vasıta hali almış kelimelerden sonra kullanılanlar” başlığı altında “beraber” ilgecini buna örnek olarak verir (Toparlı, 1997: 434).

Nurettin Koç, “ile birlikte” yapısını “Eylemsi Ekleriyle Kullanılan İlgeçler” bölümünde “-makla birlikte” şeklinde ele alır (Koç, 1996: 236).

3.6.1. Ad + Vasıta Durumu + beraber

a) Birliktelik

Nüzhette **beraber** büyüdük (P. Safa, DHK, 35'ten aktaran Korkmaz, 2003a: 1071).

Çünkü padişah kendisiyle **beraber** değilmiş (Y. K. Karaosmanoğlu, Y, 36'dan aktaran Korkmaz, 2003a: 1071).

Benimle **beraber** yemek yer misin? (Toparlı, 1997: 434).

Neclâ da onunla **beraber** yürüdü (Yal. 230'dan aktaran Hacıeminoğlu, 1992: 14).

Ve benimle **beraber** kilometreler kilometreler aştın (Tarık Buğra'dan aktaran Güneş, 1995: 220).

b) Bağlama

Hatta ikinci olmakla **beraber**, küskünlüklere kavgalara rağmen (Aşk-ı Memnu, 53'ten aktaran Hacıeminoğlu, 1992: 14).

Çeşitli Türk boyları farklı ağızlara sahip olmakla **beraber**, Kaşgar ağzına dayanan ortak yazı dilini kullanıyorlardı (A. B. Ercilasun, DB, 119'dan aktaran Korkmaz, 2003a: 1071).

c) Karşıtlık

Ona bir şans tanımakla **beraber** başarıdaki güçlükleri de sıralıyordu (Korkmaz, 2003a: 1071).

O, zeki olmakla **beraber** tembel bir çocuktur (Güneş, 1995: 220).

Her şeyi düşünmekle **beraber** parayı almayı unuttum (Güneş, 1995: 220).

3.6.2. Ad + Vasıta Durumu + birlikte

a) Birliktelik

Bilindiği gibi ilk şiirler asırlarca, hatta çağlarca, musiki aletlerinden çıkan seslerle **birlikte** söylenmiştir (N. S. Banarlı, TS, 7'den aktaran Korkmaz, 2003: 1070).

Yalnız, medeniyetin gürültüsü içinde, modası geçen bütün oyunlarla **birlikte** köşeye atıldı (O. Atay, TO, 78'den aktaran Korkmaz, 2003a: 1070).

Hedefimle araya uzaklık koyarak kalabalıkla **birlikte** kapıdan çıktım (Orhan Pamuk'tan aktaran Güneş, 1995: 221).

b) Durum

Kocaman adam bu işle **birlikte** kendini yere attı (O. Atay, TO, 194'ten aktaran Korkmaz, 2003: 1071).

c) Bağlama

Telgraf çekmekle **birlikte** mektup da yazmış (Toparlı, 1997: 574).

Gezip eğlenmekle **birlikte** görevini de ihmal etmiyor (Koç, 1996: 236).

ç) Karşıtlık

Onu çok sevmekle **birlikte** hatalarını da görüyor (Koç, 1996: 236).

Mektubunuz karışık olmakla **birlikte**, ruhunuzun aynasıdır (O. Atay, TO, 66'dan aktaran Korkmaz, 2003: 1071).

6.TABLO “Ad +Vasıta Durumu + İlgeç” Yapısında İlgeçler

Birliktelik	Bağlama	Karşıtlık	Durum
<i>beraber</i>	<i>beraber</i>	<i>beraber</i>	<i>birlikte</i>
<i>birlikte</i>	<i>birlikte</i>	<i>birlikte</i>	

SONUÇ

Türkiye Türkçesinde, “Ad + Durum Biçimbirimi + İlgeç” yapısıyla kurulan ilgeç öbeklerinin yapı ve işlevleri şu şekildedir:

“Ad + Yalın Durum + İlgeç” yapısıyla kurulan ilgeç öbeklerinde; arasında, cihetle, cihetten, cins, cinsten, çeşit, denli, derece, diye, dolayısıyla, dolayları, evvel, gibi, hakkında, hasebiyle, için, içinde, ile, kadar, misali, münasebetle, nispette, sebebiyle, sıra, takdirde, tarzda, türlü, üstü, üzere, üzere, üzerine, veçhile, yerinde vs. ilgeçlerin yapı ve bu öbek yapılarının; yer, karşılaştırma, neden, sınırlandırma, benzetme, derece, miktar, ölçü, amaç-neden, açıklama, belirtme, yerine geçme, varsayma, yerde belirsizlik, zamanda belirsizlik, zamanda sınırlandırma, aynılık, bağlama, durum, tahmin, taşlama, yaklaşıklık, zaman- tezlik, neden, ant, ilgi, karşılık, uygunluk, birliktelik, vasıta-araç, zaman, denklik, aşırılık, boyu-boyunca, koşul, zamanda belirsizlik, yönelme, vs. işlevleri tespit edilmiştir.

“Ad + Yönelme Durumu + İlgeç” yapısıyla kurulan ilgeç öbeklerinde; ait, bakarak, bedel, benzer, bile, binaen, ça, dair, değin, değgin, dek, doğru, göre, ilişkin, kadar, kala, kalırsa, karşı, karşılık, karşın, mahsus, mukabil, nazaran, nispetle, oranla, rağmen, taraf, yakın vs. ilgeçlerin yapı ve bu öbek yapılarının; ilgi, karşılaştırma, karşılık, benzetme, şaşırma, neden, zamanda sınırlandırma, yerde sınırlandırma, yerde belirsizlik, zamanda belirsizlik, görelilik, sınıflandırma, sonuç, uygunluk, derece, miktar, ölçü, görelilik, yönelme, karşıtlık, yön, vs. işlevleri tespit edilmiştir.

“Ad + Ayrılma Durumu + İlgeç” yapısıyla kurulan ilgeç öbeklerinde; artık, aşağı, ayrı, başlayarak, başka, beri, bile, böyle, bu yana, çok, daha, dışarı, dolayı, evvel, gayrı, geri, ibaret, içeri, itibaren, önce, öte, ötürü, özge, sonra, tarafa, uzak, yana, yukarı, ziyade, vs. ilgeçlerin yapı ve bu öbek yapılarının; fazla, derece- miktar- ölçü, yön, başkalık-farklılık, başlangıç, bağlama, belirtme, süre, aşırılık, başlangıç, karşılaştırma, üstünlük, yönelme, ilgi, neden, sıra- derece, zamanda sınırlandırma,

aşırılık, yönelme, zorunluluk, sınırlandırma, uzaklık, yerde sınırlandırma, durum, bağlılık, vs. işlevleri tespit edilmiştir.

“Ad + İlgı Durumu + İlgeç” yapısıyla kurulan ilgeç öbeklerinde; gibi, için, ile, kadar, yanı sıra, vs. ilgeçlerin yapı ve bu öbek yapılarının; benzetme, üstünlük, şaşırma, karşılaştırma, ilgi, görelık, neden, birliktelik, vasıta-araç, derece-miktar-ölçü, vs. işlevleri tespit edilmiştir.

“Ad + Belirtme Durumu + İlgeç” yapısıyla kurulan ilgeç öbeklerinde; aşkın, değil, geçe, vs. ilgeçlerin yapı ve bu öbek yapılarının; derece- miktar, zaman vs. işlevleri tespit edilmiştir.

“Ad + Vasıta Durumu + İlgeç” yapısıyla kurulan ilgeç öbeklerinde; beraber, birlikte, vs. ilgeçlerin yapı ve bu öbek yapılarının; bağlama, birliktelik, durum, karşıtlık, vs. işlevleri tespit edilmiştir.

“Ad + Durum Biçimbirimi +İlgeç” yapısıyla kurulan ilgeç öbeklerinin yapı ve işlevleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

7. TABLO “Ad + Durum Biçimbirimi + İlgeç” Yapısında İşlevler

Durum Biçimbirimi+İlgeç	İŞLEVLER							
Ø + arasında	Karşılaştırma	Yer						
Ø + cihetle	Neden							
Ø + cihetten	Sınırlandırma							
Ø + cins	Benzetme							
Ø + cinsten	Benzetme							
Ø + çeşit	Benzetme							
Ø + denli	Derece Miktar, Ölçü							
Ø + derece	Derece Miktar, Ölçü							
Ø + diye	Açıklama	Amaç Neden	Belirtme	Yerine Geçme	Varsayma			
Ø + dolayısıyla	Neden							
Ø + dolayları	Yerde Belirsizlik	Zamanda Belirsizlik						
Ø + evvel	Zamanda Sınırlandırma							
Ø + gibi	Aynılık	Bağlama	Benzetme	Durum	Karşılaştırma	Tahmin	Taşlama	Yaklaşıklık
	Yaklaşıklık	Zaman						
Ø + hakkında	İlgi							
Ø + hasebiyle	Neden							
Ø + için	Amaç Neden	Ant	İlgi	Karşılık	Uygunluk	Zamanda Sınırlandırma		
Ø + içinde	Durum							
Ø + ile	Birliktelik	Durum	Neden	Ölçü	Vasita- Araç	Zaman		
Ø + kadar	Aşırılık	Benzetme	Denklik	Derece Miktar, Ölçü	Karşılaştırma	Yaklaşıklık	Sınırlandırma	
Ø + misali	Benzetme							
Ø + münasebetle	Durum							
Ø + nispette	Ölçü							
Ø + olarak	Durum							
Ø + sebebiyle	Neden							

Ø + sıra	Birliktelik	Boyu, Boyunca	Durum					
Ø + takdirde	Koşul							
Ø + tarzda	Durum							
Ø + türlü	Durum							
Ø + üstü	Zamanda Belirsizlik							
Ø + üzere	Yönelme							
Ø + üzere	Amaç, Neden	Bağlama	Koşul	Yaklaşıklık				
Ø + üzerine	İlgi	Neden						
Ø + veçhile	Durum							
Ø + yerinde	Benzetme							
(y)A+ ait	İlgi							
(y)A+ bakarak	Karşılaştırma							
(y)A+ bedel	Karşılık							
(y)A+ benzer	Benzetme							
(y)A+ bile	Şaşıрма							
(y)A+ binaen	Neden							
(y)A+ ça	Zamanda Sınırlandırma							
(y)A+ dair	İlgi							
(y)A+ değin	Yerde Sınırlandırma	Zamanda Sınırlandırma						
(y)A+ değgin	İlgi							
(y)A+ dek	Yerde Sınırlandırma	Zamanda Sınırlandırma						
(y)A+ doğru	Yerde Belirsizlik	Zamanda Belirsizlik						
(y)A+ göre	Görelilik	Sınırlandırma	Sonuç	Uygunluk				
(y)A+ ilişkin	İlgi							
(y)A+ kadar	Derece Miktar, Ölçü	Yerde Sınırlandırma	Zamanda Sınırlandırma					
(y)A+ kala	Zaman							
(y)A+ kalırsa	Görelilik							
(y)A+ karşı	Karşılık	Yönelme	Zamanda Belirsizlik					
(y)A+ karşılık	Karşılık	Karşılık						

(y)A+ karşın	Karşıtlık							
(y)A+ mahsus	İlgi							
(y)A+ mukabil	Karşılık							
(y)A+ nazaran	Görelilik	Karşılaştırma						
(y)A+ nispetle	Karşılaştırma							
(y)A+ oranla	Uygunluk							
(y)A+ rağmen	Karşıtlık							
(y)A+ taraf	Yön							
(y)A+ yakın	Yerde Belirsizlik	Zamanda Belirsizlik						
DAn+ artık	Fazla							
DAn+ aşağı	Derece, Miktar, Ölçü	Yön						
DAn+ ayrı	Başkalık, farklılık							
DAn+ başlayarak	Başlangıç							
DAn+ başka	Bağlama	Belirtme						
DAn+ beri	Süre							
DAn+ bile	Aşırılık							
DAn+ böyle	Başlangıç							
DAn+ bu yana	Süre							
DAn+ çok	Karşılaştırma							
DAn+ daha	Üstünlük							
DAn+ dışarı	Yönelme							
DAn+ dolayı	İlgi	Neden						
DAn+ evvel	Sıra, Derece	Süre	Zamanda Sınırlandırma					
DAn+ gayrı	Belirtme							
DAn+ geri	Zorunluluk							
DAn+ ibaret	Sınırlandırma							
DAn+ içeri	Aşırılık	Yönelme						
DAn+ itibaren	Başlangıç							
DAn+ önce	Zamanda Sınırlandırma							

DAn+ öte	Uzaklık	Yerde Sınırlandırma						
DAn+ ötürü	Neden							
DAn+ özge	Belirtme							
DAn+ sonra	Durum	Sıra, Derece	Zamanda Sınırlandırma					
DAn+ tarafa	Bağlılık	İlgi	Yön					
DAn+ uzak	Yön							
DAn+ yana	Yön	İlgi	Bağlılık					
DAn+ yukarı	Sınır, Derece	Yön						
DAn+ ziyade	Belirtme							
(n)I ⁴ n+ gibi	Benzetme	Karşılaştırma	Şaşıрма	Üstünlük				
(n)I ⁴ n + için	Görelilik	İlgi	Neden					
(n)I ⁴ n+ ile	Birliktelik	Vasıta, Araç						
(n)I ⁴ n +k adar	Derece, Miktar, Ölçü	Şaşıрма	Üstünlük					
(n)I ⁴ n+ yanı sıra	Birliktelik							
(y)I ⁴ + aşkın	Derece, Miktar, Ölçü							
(y)I ⁴ + değil								
(y)I ⁴ + geçe	Zaman							
(y)IA+ beraber	Bağlama	Birliktelik	Karşıtlık					
(y)IA+ birlikte	Bağlama	Birliktelik	Durum	Karşıtlık				

KAYNAKÇA

- Acarlar, K., (1971). Çıkma Durumunda (“den”) halinde Sözcüklerin Tümcede Türlü Kullanılışları, Türk Dili, 24 (235), s. 34- 37.
- Aksan, D., (2003). Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Atabay, N., Özel, S., Çam, A., (1981). Türkiye Türkçesinin Sözdizimi, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Atabay, N., Kutluk, İ., Özel, S., (Ed.) Aksan, D., (1983). Sözcük Türleri, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ay, Ö., (2001). +(y)IA (<ile) Ekinin Cümle Öğeleri Oluşturmadaki Yeri, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2 (2), s. 253- 260.
- Baba, O., (2001). Tamlayan Durumu Üzerine Bir Deneme, Türk Dili Dergisi, 14 (83), s. 29- 33.
- Baba, O., (2002). “E” Durum Eki Üzerine Bir Deneme, Türk Dili Dergisi, 15 (88), s. 26- 29.
- Balcı, T., (2003). Edat Bağlamında Sözcük Türlerine Yeni Bir Yaklaşım, Tömer Dil Dergisi, (122), s. 8- 11.
- Banguoğlu, T., (1990). Türkçenin Grameri, Türk Tarihi, Kurumu Basımevi, İstanbul.
- Bilgegil, K., (1982). Türkçe Dilbilgisi, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Bolulu, O., (1990) İlgeç ve Bağlaçların Anlatım Değerleri, Türk Dili Dergisi, 4 (19), s. 8- 10.
- Bolulu, O., (1991). Türkçede Eklerin Önemi ve –den Eki, Türk Dili Dergisi, 4 (23), s. 40- 44.
- Boz, E., (2007). Türkiye Türkçesinde +{A} Durum Biçimbirimi, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Boz, E., (2004). Türkiye Türkçesinde +DAn Ekli Nesne Ögesi Üzerine, V. Uluslar arası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I, Ankara.
- Bozkurt, F., (1995). Türkiye Türkçesi, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Börekçi, M., (2007). Türkçede Hal Eklerinin İşlevsel Olarak Sınıflandırılması, Üzerine Bir Deneme, IV. Uluslar arası Türk Dili Kurultayı Bildirileri, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, s. 245- 276.

- Buran, A., (1999). Türkçede İsim Çekimi Ekleri , Türk Gramerinin Sorunları II, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, s. 263- 277.
- Demir, T., (2004). Türkçe Dilbilgisi, Kurmay Yayınevi, Ankara.
- Demiray, K., (1968). Edatlar Üzerine, Türk Dili, 18 (199), s. 13- 15.
- Demircan, Ö., (2005). Türkiye Türkçesinde Kök- Ek Bileşmeleri, Papatya Yayınları, İstanbul.
- Dizdaroğlu, H., (1968). Edat Tümleçleri Üzerine, Türk Dili, 17 (197), s. 579- 582.
- Dizdaroğlu, H., (1976). Tümce Bilgisi, Tür Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Durgut, H., (2004). Türkçede Yalın Hal Kavramı Üzerine, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı- Belleten, s. 71- 78.
- Ediskun, H., (1993). Türk Dilbilgisi, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Eker, S., (2002). Çağdaş Türk Dili, Grafiker Yayınları, Ankara.
- Emre, A. C., (1945). Türk Dilbilgisi, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul.
- Eraslan, K., (2000). Eski Türkçede Yönelme (Dativ) Ekinin Yapı, Fonksiyon ve İfadeleri, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, 29, s. 67- 78.
- Ergin, M., (2003). Türk Dil Bilgisi, Bayrak Yayınları, İstanbul.
- Gabain, A. V., (1988). Eski Türkçenin Grameri, Çev.: M. Akalın, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Gencan, T. N., (1967). Edat Tümleçleri, Türk Dili, 16 (192), s. 907- 911.
- Gencan, T. N., (1968). Edatlar ve Edat Tümleçleri, Türk Dili, 17 (198), s. 680- 684.
- Gencan, T. N., (1979). Dilbilgisi, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Grönbech, K., (2000). Türkçenin Yapısı, Çev.: M. Akalın, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Gökşen, E. N., (1974). Çıkma Durumu (-den) ve Kapsamı, Türk Dili, 30 (279), s. 976- 977.
- Gülensoy, T., (2000). Türkçe El Kitabı, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Gülsevin, G., (2004). Türkçede Sıra Dışı Ekler ve Eklerin Tasnif- Tanımlama Sorunu Üzerine, V. Uluslar arası Türk Dili Kurultayı Bildirileri, Ankara, s. 1267- 1283.
- Gümüş, M., (1995). Türkiye Türkçesi ve Özbekçede Ad Durumu Ekleri, Tömer Dil Dergisi, (36), s. 43- 47.
- Güneş, S., (1995). Türk Dil Bilgisi, Altındağ Matbaası, İzmir.

- Hacıeminoğlu, N., (1992). Türk Dilinde Edatlar, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Hengirmen, M., (1998). Türkçe Dilbilgisi, Ergin Yayınevi, Ankara.
- Hengirmen, M., (1999). Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü, Ergin Yayınları, Ankara.
- Kahraman, T., (1999). Çağdaş Türkiye Türkçesinde Ad Çekimi Eklerinin Kullanım Özellikleri ve İşlevleri, Türk Gramerinin Sorunları II, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, s. 278- 297.
- Kalkan, U., (2006). Türkiye Türkçesinde Hal (Durum) Kavramı ve Hal (Durum) Eklerinin İşlevleri, Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar, (yayınlanmamış).
- Karahan, L., (1993). Türkçede Söz Dizimi, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Karahan, L., (1999). Yükleme (Accusative) ve İlgi (Genetive) Hali Ekleri Üzerine Bazı Düşünceler, III. Uluslar arası Türk Dili Kurultayı Bildirileri, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, s. 605- 611.
- Koç, N., (1996). Yeni Dilbilgisi, İnkılâp Kitabevi, Ankara.
- Korkmaz, Z., (2000). Türkçede Edat Konusu ve Gramerlerimizde Bu Konu ile İlgili Sınıflandırma Sorunu, Hasan Eren Armağani, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, s. 226- 236.
- Korkmaz, Z., (2003a). Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Korkmaz, Z., (2003b). Gramer Terimleri Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- König, W., (1993). Almanca ve Türkçedeki Çekim Düzenini Karşılaştırırken, Dilbilim Kurultayı Bildirileri, Ankara, s. 115- 122.
- Kükey, M., Türkçenin Sözdizimi, Kardeş Matbaası, Ankara.
- Mert, O., (2002). Kutadgu Bilig’de Hal Kategorisi, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, (yayınlanmamış).
- Naskali, E. G., (1997). Türk Dünyası Gramer Terimleri Kılavuzu, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Olgun, Y., (1996). Türkçede Başarı Anahtarı, Bursa.
- Oruç, B., (1999). Türkiye Türkçesinde Kullanılan Çekim Edatları Üzerinde Görüş Farklılıklarından Kaynaklanan Problemler, Türk Gramerinin Sorunları II, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, s. 421- 430.

- Öner, M., (1999a). Türkçede Edatlı (Sentaktik) İsim Çekimi, Türk Dili Dergisi, Türk Dil Kurumu Yayınları, (565), s. 10- 18.
- Öner, M., (1999b). Edatların Karşılaştırma ve Sınırlandırma Bağlantıları, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı- Belleten, Ankara, s. 147- 157.
- Sarraç, D., (1995) Türkiye Türkçesinde Çekim Edatları ve Çekim Edatı Olarak Kullanılan İsimler, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, (yayınlanmamış).
- Sinanoğlu, S., (1960). Yöneliş Dönüşümlü Ad, Türk Dili, 9 (103), s. 337- 339.
- Tarikdaroğlu, A., (1994). 1928 Sonrası Türk Dil Bilgisi Kitaplarında Terimler Sorunu ve Çözüm Yolları, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, (yayınlanmamış).
- Toparlı, R., (1999). Son Çekim Edatları, Türk Gramerinin Sorunları II, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, s. 432- 434.
- Uzun, N. E., (2000). Anaçizgileriyle Evrensel Dilbilgisi ve Türkçe, Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Uzun, N. E., (2006). Biçimbilim (Temel Kavramlar), Papatya Yayınları, İstanbul.
- Vardar, B., (2002). Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü, Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Yüksel, S., (2006). Türkçede Biçim ve Cümle Dersleri, Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Zülfikar, H., (1977). Yüksek Öğretimde Türkçe Yazım ve Anlatım, İlkayaz Basımevi, Ankara.